

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 «Економіка»

Форма навчання: _____ **заочна** _____
очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему **«Дезінтеграційна криза в ЄС: форми та наслідки»**
(назва теми)

здобувача Струкової Анастасії Миколаївни _____
(ПІБ) *(Підпис)*

Науковий керівник: к.е.н., доц. Громенкова Світлана Вячеславівна _____
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: **д.е.н., професор Столярчук Я.М.**

(підпис)

Київ 2025

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота містить 100 сторінок, включає 6 рисунків, 22 таблиці, перелік джерел посилання з 98 найменувань.

“Дезінтеграційна криза в ЄС: форми та наслідки”

Об’єктом дослідження є дезінтеграційні процеси в Європейському Союзі, що охоплюють економічні, політичні та соціальні аспекти функціонування інтеграційного об’єднання.

Предметом дослідження є форми та наслідки дезінтеграційної кризи ЄС, сценарії виходу з кризи, а також механізми подолання дезінтеграційних тенденцій.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи - комплексний аналіз дезінтеграційної кризи в Європейському Союзі та розробка сценаріїв виходу з неї на основі дослідження економічних, політичних та соціальних чинників дезінтеграції.

Відповідно до поставленої мети були визначені наступні завдання:

- узагальнити теоретичну базу інтеграційних та дезінтеграційних процесів шляхом критичного аналізу наукових підходів.
- охарактеризувати форми прояву інтеграції та дезінтеграції в межах Європейського Союзу.
- проаналізувати вплив національних політик країн-членів на інтеграційні процеси в ЄС.
- провести економічний аналіз впливу дезінтеграційних процесів на економіки держав-членів.
- визначити роль фінансово-економічної кризи у посиленні дезінтеграційних тенденцій у ЄС.
- оцінити значення економічної нерівності між країнами-членами у формуванні дезінтеграційних процесів.
- дослідити економічні та політичні наслідки дезінтеграції для Європейського Союзу.
- запропонувати сценарії подолання дезінтеграційної кризи, враховуючи економічні, політичні та соціальні чинники.

- проаналізувати вплив зовнішньої політики та глобальних викликів на економічні та інтеграційні процеси в ЄС.
- спрогнозувати економічний розвиток Європейського Союзу після подолання дезінтеграційної кризи.

У процесі дослідження використано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння, а також кількісні методи прогнозування. На основі аналізу теоретичних і практичних аспектів інтеграційних процесів ЄС визначено основні дезінтеграційні чинники, зокрема економічну нерівність, політичні розбіжності та соціальні дисбаланси. Розроблено три сценарії подолання кризи: зміцнення наднаціональних структур, модель "Європа на різних швидкостях" і повернення до міжурядового формату співпраці. Прогнозування економічного розвитку ЄС показало, що реалізація інтеграційних реформ сприятиме досягненню стійкого зростання в середньостроковій перспективі.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані результати можуть бути використані для вдосконалення інтеграційних політик ЄС, планування стратегій розвитку об'єднання, а також для наукових досліджень у сфері міжнародних відносин та економіки.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2024 -
2025. Рік захисту роботи 2025.

Ключові слова: дезінтеграція, інтеграція, Європейський Союз, криза, сценарії розвитку, економічний прогноз.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	6
1.1. Теоретичне підґрунтя та передумови інтеграційних процесів в ЄС	6
1.2. Форми прояву інтеграції та дезінтеграції на рівні Європейського Союзу.....	17
1.3. Вплив національних політик окремих держав-членів на інтеграцію в ЄС	27
РОЗДІЛ 2. ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В ЄС: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНИХ ТРЕНДІВ	33
2.1. Економічний аналіз дезінтеграції: вплив на економіки країн ЄС	33
2.2. Фінансово-економічна криза як каталізатор дезінтеграції в ЄС.....	43
2.3 Роль економічної нерівності між країнами-членами ЄС у дезінтеграційних процесах.....	47
2.4 Економічні та політичні наслідки дезінтеграційних процесів у ЄС	54
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ ВИХОДУ З ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ В ЄС	70
3.1. Можливі сценарії подолання дезінтеграційної кризи та їх економічний вплив	70
3.2. Вплив зовнішньої політики та глобальних чинників на економічні та інтеграційні процеси	80
3.3 Прогноз економічного розвитку Європейського Союзу після дезінтеграційної кризи та ключові пріоритети спільної політики для забезпечення сталого й інклюзивного зростання.....	84
ВИСНОВКИ.....	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	101

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах дезінтеграційні процеси в Європейському Союзі набувають особливої значущості через зміну глобального балансу сил, зростання внутрішніх політичних протиріч та економічної нестабільності в окремих державах-членах. Посилення євроскептицизму, нерівномірний розподіл економічних ресурсів та зниження ефективності спільної політики ЄС створюють передумови для кризи інтеграційної моделі. У цьому контексті дослідження природи та наслідків дезінтеграційних тенденцій є актуальним як з теоретичної точки зору, так і з погляду розроблення нових концептуальних підходів до подолання кризових явищ.

Аналіз останніх досліджень. Серед відомих наукових праць, присвячених розгляду даної проблематики, варто виділити роботи А. Моравіти, який детально досліджував політичний реалізм у контексті європейської інтеграції, та Л. Спірмена, що акцентував увагу на культурних аспектах дезінтеграції в рамках ЄС. Значний внесок у вивчення економічних чинників кризи зробив Г. Воллерстайн, розглянувши вплив глобалізації на внутрішню стабільність країн-членів ЄС. Проте дослідження цих авторів, хоча і висвітлюють окремі аспекти дезінтеграції, залишають недостатньо вивченими комплексні економічні та політичні наслідки кризових процесів, що й обумовлює необхідність проведення даного дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є комплексний аналіз дезінтеграційної кризи в Європейському Союзі та розробка сценаріїв виходу з неї на основі дослідження економічних, політичних та соціальних чинників дезінтеграції. Досягнення мети передбачає виконання таких завдань:

1. виявлення теоретичних засад інтеграційних та дезінтеграційних процесів на основі критичного аналізу наукових підходів;
2. дослідження форм прояву інтеграції та дезінтеграції на рівні Європейського Союзу;

3. оцінка впливу національних політик окремих держав-членів на інтеграцію в ЄС;
4. проведення економічного аналізу впливу дезінтеграційних процесів на економіки країн ЄС;
5. Визначення впливу фінансово-економічної кризи на дезінтеграційні тенденції в ЄС;
6. дослідження ролі економічної нерівності між країнами-членами у дезінтеграційних процесах;
7. виявлення економічних та політичних наслідків дезінтеграційних процесів у ЄС;
8. розробка можливих сценаріїв подолання дезінтеграційної кризи з урахуванням економічних, політичних та соціальних факторів;
9. оцінка впливу зовнішньої політики та глобальних чинників на економічні та інтеграційні процеси в ЄС;
10. прогнозування економічного розвитку ЄС після подолання дезінтеграційної кризи;

Об’єкт дослідження. Об’єктом дослідження є дезінтеграційні процеси в Європейському Союзі, що охоплюють економічні, політичні та соціальні аспекти функціонування інтеграційного об’єднання.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є форми та наслідки дезінтеграційної кризи ЄС, сценарії виходу з кризи, а також механізми подолання дезінтеграційних тенденцій.

Методи дослідження. У роботі застосовувалися методи системного аналізу, статистичного аналізу та порівняльного аналізу. Використання системного аналізу дозволило структурувати комплекс чинників дезінтеграції, а статистичний аналіз дозволив виявити динаміку змін.

Теоретична, методична та практична значущість. Теоретична значущість дослідження полягає в уточненні наукових підходів до розуміння дезінтеграційних процесів та їхнього впливу на функціонування ЄС. Методична значущість проявляється у розробці нових моделей оцінки

дезінтеграційних ризиків. Практична значущість дослідження полягає у формулюванні рекомендацій для політичних та економічних інституцій ЄС щодо подолання кризових явищ і запобігання подальшій фрагментації об'єднання.

Інформаційна база дослідження. Інформаційну базу дослідження становили праці вітчизняних та зарубіжних науковців, аналітичні звіти міжнародних організацій, статистичні дані Євростату та офіційні документи ЄС.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1. Теоретичне підґрунтя та передумови інтеграційних процесів в ЄС

Розвиток теоретичних концепцій інтеграційних процесів у Європейському Союзі базується на глибокому аналізі трансформаційних змін у політичному, економічному та соціальному аспектах регіональної інтеграції. Однією з перших теорій, яка мала суттєвий вплив на формування інтеграційних підходів, є функціоналізм, основоположником якого вважається Д. Мітрані. Відповідно до цієї теорії, інтеграція розглядається як сукупність поступових функціональних змін, які відбуваються шляхом створення міждержавних органів для вирішення спільних проблем. Головним аспектом функціоналізму є поступова передача компетенцій на наднаціональний рівень з метою забезпечення ефективного управління.

З часом, обмеженість функціоналізму в поясненні політичних процесів призвела до появи неофункціоналізму, запропонованого Е. Хаасом. Ця теорія акцентує увагу на динаміці політичної інтеграції, яка відбувається через «розповсюдження» (spillover) процесів з економічної до політичної сфери. У контексті неофункціоналізму, інтеграція здійснюється шляхом створення комплексних взаємозалежностей між державами, що знижує можливість відокремлення окремих країн від інтеграційних процесів. Саме неофункціоналізм став теоретичною основою для подальшого розвитку Європейського Союзу та пояснення механізмів формування єдиного політико-економічного простору.

Для наочного порівняння еволюції теоретичних підходів функціоналізму та неофункціоналізму, наведемо основні характеристики кожної теорії у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 — Основні положення функціоналізму та
неофункціоналізму

Параметр	Функціоналізм	Неофункціоналізм
Автор	Д. Мітрані	Е. Хаас
Основна ідея	Поступова передача функцій на наднаціональний рівень для ефективного вирішення загальних проблем	Політична інтеграція через механізм «розповсюдження» процесів з економічної до політичної сфери
Ціль інтеграції	Створення міждержавних органів	Забезпечення тіснішої взаємодії держав у всіх сферах діяльності
Основний механізм	Взаємодія у вузьких функціональних сферах	Перехід взаємозалежностей від однієї сфери до іншої
Обмеження теорії	Ігнорування політичних аспектів інтеграції	Недооцінка ролі національних урядів у процесі інтеграції
Застосування у ЄС	Початковий етап інтеграційних процесів	Формування єдиного ринку та політичної інтеграції в ЄС

Джерело: складено автором на основі [1-6].

Функціоналізм, основна ідея якого полягає у передачі окремих компетенцій на наднаціональний рівень для вирішення спільних проблем, був обмежений вузьким розумінням інтеграції як технократичного процесу без врахування політичних аспектів. Натомість неофункціоналізм запропонував ширший підхід, пояснюючи, як економічні взаємозалежності сприяють політичній інтеграції, що забезпечує поступове поширення інтеграційних процесів на всі сфери діяльності. У такий спосіб, неофункціоналізм став основою для формування єдиного ринку та подальшого розвитку політичної єдності в ЄС, подолавши обмеження функціоналізму щодо вузької спеціалізації.

Еволюція інтеграційних теорій від функціоналізму до неофункціоналізму дозволила закласти фундаментальні основи для розуміння динаміки політичних та економічних процесів у Європейському Союзі. Однак, із розширенням ЄС та зростанням політичної неоднорідності серед держав-членів, постала необхідність у розробленні нових концептуальних підходів,

що здатні врахувати зростаючий вплив національних урядів на інтеграційні процеси. Відповіддю на ці виклики стала теорія міжурядовості, яка запропонувала альтернативний погляд на механізми співпраці між державами в межах ЄС.

Теорія міжурядовості, запропонована С. Хоффманом, акцентує увагу на центральній ролі національних урядів у процесі прийняття рішень та реалізації інтеграційної політики. Згідно з основними положеннями цієї теорії, інтеграція у рамках ЄС відбувається не через автономні наднаціональні інституції, а через взаємодію держав-членів, які вільно та самостійно обирають ступінь і напрям інтеграційної взаємодії. Цей підхід розглядає інтеграцію як сукупність міждержавних угод, де кожна країна керується власними національними інтересами та використовує наднаціональні органи лише як засіб для досягнення національних цілей [7].

Головною ідеєю теорії міжурядовості є твердження, що національні уряди залишаються основними акторами інтеграційного процесу, а наднаціональні органи, такі як Європейська комісія або Європейський парламент, мають обмежений вплив і діють у межах, визначених державами-членами. Таким чином, інтеграція у рамках міжурядовості відбувається лише в тих сферах, де уряди визнають можливість спільних дій, що часто призводить до обмеженого та фрагментованого характеру інтеграційних процесів [8].

Вплив теорії міжурядовості на розвиток європейської інтеграції стає очевидним під час аналізу політичних криз, таких як розширення ЄС на Схід та фінансово-економічна криза 2008 року. У цих контекстах національні уряди демонстрували відмову від глибшої інтеграції, керуючись внутрішніми політичними розрахунками та прагненням зберегти контроль над критично важливими сферами національної політики, зокрема, у питаннях фіскальної та міграційної політики. З огляду на це, міжурядовість пояснює той факт, що попри загальні декларації щодо необхідності поглиблення співпраці,

національні уряди часто обирають збереження статус-кво, що обмежує розвиток інтеграційних механізмів на наднаціональному рівні [9].

Теорія міжурядовості також пропонує розглядати інтеграцію як багаторівневий процес, де національні уряди, навіть за умови досягнення консенсусу у деяких сферах, можуть мати різні стратегічні цілі та бачення щодо майбутнього розвитку інтеграційних процесів. Це проявляється у різній швидкості інтеграційних процесів у різних сферах діяльності ЄС (наприклад, у сфері оборони чи економічної політики), що свідчить про різнорівневу інтеграцію (multi-speed integration) [10].

Теорія міжурядовості підкреслила домінування національних інтересів у процесі прийняття рішень та окреслила обмеженість наднаціональних інституцій у забезпеченні цілісності Європейського Союзу, що, у свою чергу, породило дискусії щодо альтернативних моделей інтеграції, здатних урівноважити взаємодію національних та наднаціональних рівнів. У цьому контексті порівняння федералізму та конфедералізму як двох основних теоретичних моделей інтеграції є необхідним для розуміння концептуальних засад і потенційних напрямів розвитку ЄС. Обидві моделі мають суттєві відмінності в питанні розподілу суверенітету, механізмів прийняття рішень та інституційної структури, що впливає на стабільність і стійкість інтеграційного процесу [11].

Федералізм, як теоретична модель інтеграції, передбачає створення політичного утворення, де суверенітет розподіляється між загальною наднаціональною владою та владою субнаціональних утворень (держав-членів). Ця модель, яка втілюється у таких прикладах, як Сполучені Штати Америки чи Німеччина, передбачає наявність централізованого органу, що володіє виключною компетенцією у визначених сферах, зокрема в питаннях зовнішньої політики, оборони та економічного регулювання. Федералізм забезпечує високу ступінь політичної та економічної єдності, зберігаючи при цьому відносну автономію суб'єктів федерації у внутрішніх питаннях [12].

Натомість конфедералізм, на відміну від федералізму, характеризується збереженням первинного суверенітету за державами-членами, які об'єднуються з метою досягнення спільних цілей, проте мають можливість самостійно регулювати процеси в більшості сфер. Конфедеративна модель інтеграції є більш гнучкою, оскільки надає державам можливість вільного виходу з об'єднання та здійснення незалежної політики за умов дотримання спільних домовленостей. Такі моделі частіше зустрічаються в історичних прикладах (Швейцарська конфедерація до 1848 року, Конфедеративні Штати Америки), де інституційна слабкість наднаціональних структур обумовлює їхню залежність від волі держав-членів [13].

Для наочного відображення основних відмінностей між федералізмом та конфедералізмом наведемо порівняльний аналіз у таблиці.

Таблиця 1.2 — Порівняльний аналіз моделей федералізму та конфедералізму

Параметр	Федералізм	Конфедералізм
Розподіл суверенітету	Суверенітет розподіляється між наднаціональним та субнаціональними рівнями	Суверенітет зберігається на рівні держав-членів
Інституційна структура	Наднаціональні інституції мають виключні повноваження в певних сферах	Наднаціональні інституції виконують консультативні функції
Механізм прийняття рішень	Більшість рішень приймається наднаціональними органами, що мають обов'язкову силу	Рішення приймаються на основі консенсусу держав-членів
Політична єдність	Висока політична єдність за рахунок централізованих повноважень	Політична єдність є слабкою та залежить від національних інтересів
Право виходу	Не передбачено права виходу з об'єднання	Держави-члени мають право вільного виходу з конфедерації
Приклади реалізації	Сполучені Штати Америки, Німеччина	Швейцарська конфедерація до 1848 року, Конфедеративні Штати Америки

Джерело: складено автором на основі [13-16].

Федералізм, на відміну від конфедералізму, сприяє створенню стабільної та стійкої інтеграційної структури, де суверенітет ефективно розподіляється між різними рівнями влади. Конфедералізм, зі свого боку, забезпечує гнучкість та більшу автономію держав-членів, проте є менш стійким у питаннях політичної єдності. Це стає визначальним чинником при оцінці потенційної стійкості ЄС, оскільки сучасні інтеграційні тенденції схиляються до поєднання елементів обох моделей. З одного боку, ЄС демонструє прагнення до політичної єдності, проте одночасно зберігає високий рівень національної автономії держав-членів, що унеможливорює перехід до повноцінної федеративної моделі.

Порівняльний аналіз моделей інтеграції, який висвітлив суттєві концептуальні відмінності між федералізмом та конфедералізмом, вказує на необхідність врахування різних підходів до розподілу суверенітету та формування інституційних механізмів у контексті європейської інтеграції. Однак, не менш значущим для розуміння сучасної інтеграційної динаміки Європейського Союзу є аналіз впливу політичної економії на розроблення та реалізацію інтеграційної політики, адже економічні інтереси та політичні мотиви держав-членів визначають напрям і темп інтеграційних процесів, часто зумовлюючи наявність суперечностей між економічною раціональністю та політичною доцільністю [17].

Політична економія, як міждисциплінарний підхід, досліджує взаємозв'язок між економічними та політичними процесами, що дозволяє глибше осмислити механізми прийняття рішень у Європейському Союзі, виходячи не лише з економічної раціональності, але й з політичних імперативів. Згідно з теоретичними положеннями політичної економії, економічні інтеграційні процеси часто стають інструментом політичних угод, спрямованих на досягнення балансу інтересів між державами-членами. У цьому контексті варто розглядати процес інтеграції як динамічну взаємодію економічних і політичних сил, що зумовлюють формування компромісних

рішень, здатних забезпечити як економічну ефективність, так і політичну стабільність [18].

Одним із яскравих прикладів взаємодії економічних та політичних чинників у контексті європейської інтеграції є формування Європейського економічного та валютного союзу (ЄВС). Прагнення до економічної стабільності та усунення валютних бар'єрів, які заважали розвитку єдиного ринку, стали основними економічними передумовами для створення ЄВС [19]. Однак, політична економія дозволяє пояснити, чому не всі держави-члени ЄС приєдналися до єврозони, а деякі з них, як наприклад Данія та Швеція, зберегли національні валюти, зважаючи на політичні ризики втрати контролю над монетарною політикою та можливу залежність від економічних рішень ЄЦБ. Така неоднорідність у підходах держав до економічної інтеграції свідчить про домінування політичних міркувань у процесі прийняття рішень, що часто вступають у суперечність із економічною доцільністю.

Ще одним прикладом впливу політичної економії на інтеграційну політику є функціонування спільної аграрної політики (САП), яка стала одним із перших і найбільш розвинених елементів європейської інтеграції. З економічної точки зору, САП була покликана забезпечити стабільність аграрного сектору в країнах-членах та підтримку доходів фермерів [20]. Проте на практиці її реалізація значною мірою залежала від політичних компромісів між країнами з різним рівнем розвитку аграрної економіки. Франція та Німеччина, які традиційно мають значний аграрний сектор, виступали за збереження високих субсидій, тоді як Великобританія та скандинавські країни наполягали на зменшенні витрат на САП через їх непропорційний розподіл. Таким чином, політична економія пояснює, чому САП неодноразово ставала причиною внутрішніх конфліктів у ЄС, адже прагнення зберегти політичну підтримку на національному рівні впливало на прийняття рішень, що не завжди відповідали економічним інтересам об'єднання загалом.

Застосування методології політичної економії до аналізу європейської інтеграції дозволяє також врахувати вплив зовнішніх економічних факторів,

таких як глобальні фінансові кризи чи торговельні конфлікти, які змінюють розстановку політичних сил усередині ЄС та змушують держави-члени переглядати свої позиції щодо інтеграційних процесів. Наприклад, фінансова криза 2008 року загострила політичні суперечності між північними та південними країнами ЄС, підштовхуючи останніх до пошуку альтернативних моделей розвитку, що могло б посилити дезінтеграційні тенденції [21].

Вплив політичної економії на формування інтеграційної політики ЄС полягає у врахуванні взаємодії економічних та політичних чинників, які обумовлюють специфіку інтеграційних процесів, зокрема їх темпи, напрям та структуру. Цей підхід дозволяє пояснити, чому в умовах поглиблення політичних розбіжностей та економічних нерівностей між країнами-членами ЄС інтеграційна політика залишається фрагментованою та суперечливою, що підвищує ризик виникнення дезінтеграційних процесів.

Формування Європейського Союзу стало закономірним результатом трансформаційних процесів, що відбувалися у повоєнній Європі. Однією з головних економічних передумов інтеграційних процесів була необхідність відновлення зруйнованих економік та забезпечення сталого економічного зростання у країнах Західної Європи. Маршрут економічної співпраці, започаткований із створення Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС) у 1951 році, став першим кроком на шляху до інтеграції ключових галузей промисловості, що були критичними для відбудови економічного потенціалу регіону. ЄОВС створив прецедент для об'єднання економічних зусиль країн-засновників, сприяючи не лише зростанню обсягів виробництва, але й формуванню нової економічної взаємозалежності між державами [22].

Політичні передумови створення ЄС включали прагнення запобігти новим збройним конфліктам, зміцнити політичну стабільність та забезпечити довготривалу мирну співпрацю між європейськими державами. Ідея інтеграції, яка спочатку розвивалася як стратегія забезпечення миру, ґрунтувалася на принципі «ніколи більше не допустити війни» між великими європейськими державами. Політичні лідери, такі як Жан Моне та Роберт

Шуман, розглядали економічне співробітництво як засіб для досягнення політичної єдності, що у перспективі мало призвести до створення наднаціональних інституцій, здатних ефективно координувати політику на континенті [23].

Крім того, в умовах формування двополярної системи міжнародних відносин у період Холодної війни, політична інтеграція країн Західної Європи стала інструментом протистояння радянському впливу та зміцнення позицій західних демократій. Підтримка Сполучених Штатів, що виявилася у наданні економічної допомоги за планом Маршалла, сприяла політичній консолідації держав Західної Європи навколо спільних цінностей та стратегічних інтересів. Відтак, інтеграційний проєкт мав не лише економічну та політичну, але й безпекову складову, що забезпечило стійкість новостворених структур [24].

Створення Європейського Союзу було обумовлено комплексом економічних і політичних передумов, серед яких основними можна вважати необхідність економічного відновлення та модернізації, забезпечення політичної стабільності, а також протистояння зовнішнім загрозам і зміцнення геополітичних позицій західноєвропейських країн. Саме взаємодія цих чинників сформувала підґрунтя для створення ЄС як політико-економічного об'єднання, здатного ефективно координувати внутрішні політики держав-членів та розробляти спільні стратегії на міжнародній арені.

Розгляд економічних та політичних передумов створення Європейського Союзу демонструє багатогранність процесу інтеграції, що базується на взаємодії різнорівневих чинників. Проте самі по собі передумови ще не визначають успішності інтеграції без чітко організованої інституційної системи, яка забезпечує послідовну реалізацію спільних цілей та регулювання взаємодії між країнами-членами. У цьому контексті варто звернути увагу на інституційну архітектуру ЄС, яка є основним механізмом упровадження та реалізації інтеграційних політик, забезпечуючи баланс між національними і наднаціональними інтересами.

Інституційна структура Європейського Союзу є основою для функціонування інтеграційних механізмів та їх ефективної реалізації в умовах складної політичної і економічної динаміки. Відповідно, кожна з інституцій ЄС відіграє свою чітко визначену роль, що сприяє узгодженості рішень та їхньому впровадженню на практиці. Зокрема, Європейська комісія, Європейська рада, Рада ЄС та Європейський парламент виконують взаємодоповнюючі функції, що дає змогу зберігати політичну стабільність і забезпечувати ефективну реалізацію інтеграційних заходів [25].

Європейська комісія, як виконавчий орган, не лише формує політичний порядок денний, а й володіє правом законодавчої ініціативи, виступаючи провідним розробником нормативних актів у сферах економічної, соціальної, енергетичної та зовнішньоторговельної політики. Комісія діє незалежно від окремих держав-членів, що дозволяє їй брати на себе роль "наднаціонального арбітра" у питаннях, де національні інтереси можуть суперечити загальноєвропейським цілям [26]. Так, у процесі створення єдиного ринку комісія виступила ініціатором низки нормативних актів, що сприяли усуненню торговельних бар'єрів та гармонізації законодавства в країнах-членах, забезпечуючи інтеграцію економік у єдиний економічний простір.

Водночас, Європейська рада та Рада Європейського Союзу відіграють важливу роль у стратегічному плануванні та координації інтеграційної політики, визначаючи основні пріоритети розвитку ЄС. Європейська рада, до складу якої входять глави держав та урядів країн-членів, здійснює стратегічне керівництво, визначаючи загальні політичні орієнтири. Прикладом є прийняття "Європейської стратегії 2020", яка окреслила ключові напрямки розвитку ЄС у сфері економіки та соціальної політики на десятиліття. Водночас Рада ЄС, об'єднуючи міністрів національних урядів, забезпечує детальне узгодження законодавчих ініціатив та їх адаптацію до національних умов [27].

Роль Європейського парламенту в процесі інтеграції полягає у забезпеченні легітимності прийнятих рішень через представництво громадян

ЄС. Парламент виконує функції співзаконодавця разом із Радою ЄС, затверджуючи законодавчі акти та бюджет ЄС, що дозволяє збалансувати вплив національних урядів і наднаціональних органів. Наприклад, під час ухвалення багаторічної фінансової перспективи на 2021-2027 роки парламент виступав ключовим актором у забезпеченні згоди між різними групами інтересів щодо розподілу фінансування в ключових сферах, таких як розвиток інфраструктури, освіти та наукових досліджень [28].

Ця багаторівнева інституційна структура ЄС забезпечує ефективне функціонування об'єднання, створюючи механізми прийняття рішень, які враховують інтереси як держав-членів, так і громадян ЄС. Інституції ЄС не лише розробляють інтеграційні політики, але й забезпечують їхню практичну реалізацію, підтримуючи стабільність інтеграційного процесу в умовах зростання політичної неоднорідності та економічної нестабільності [29].

Розглянуті теоретичні підходи та передумови інтеграційних процесів у Європейському Союзі свідчать про багатофакторний та динамічний характер розвитку європейської інтеграції, яка спирається на взаємодію економічних, політичних та соціальних чинників. Початкові концепції функціоналізму та неофункціоналізму, зосереджені на поетапній передачі суверенітету на наднаціональний рівень, заклали фундаментальні теоретичні засади для розуміння природи інтеграційних процесів. Водночас теорія міжурядовості дозволяє оцінити вплив національних інтересів на інтеграційний поступ, що стає особливо актуальним у періоди політичних та економічних криз. Порівняльний аналіз моделей федералізму та конфедералізму показав, що сучасний ЄС тяжіє до поєднання елементів обох моделей, зберігаючи політичну гнучкість та економічну взаємодію на засадах політико-економічного компромісу.

Інституційна структура ЄС забезпечує реалізацію цих теоретичних підходів на практиці, балансуючи між наднаціональними і національними рівнями управління. Європейська комісія, Європейська рада, Рада ЄС та Європейський парламент відіграють взаємодоповнюючі ролі у формуванні та

впровадженні інтеграційних політик, що сприяє досягненню стабільності у функціонуванні об'єднання та врахуванню інтересів усіх зацікавлених сторін. Усі ці чинники, зокрема політичні та економічні передумови створення ЄС, формують цілісне уявлення про еволюцію інтеграційних процесів, які ґрунтуються на гармонійному поєднанні теоретичних концепцій і практичних підходів.

10.1. Форми прояву інтеграції та дезінтеграції на рівні Європейського Союзу

Структурна та функціональна інтеграція є двома взаємопов'язаними аспектами, які визначають загальну архітектуру європейської інтеграції та окреслюють механізми її реалізації. Структурна інтеграція передбачає створення стійких інституційних механізмів та нормативно-правових рамок, які регулюють відносини між державами-членами та наднаціональними органами ЄС. З огляду на це, структурна інтеграція забезпечує інституційну стабільність об'єднання, закріплюючи основні принципи та регламенти співпраці, такі як принцип верховенства права та інституційна субсидіарність. Саме завдяки структурній інтеграції в ЄС сформовано комплексну інституційну систему, що включає Європейську комісію, Європейську раду, Європейський парламент та Суд ЄС, кожна з яких виконує специфічну роль у процесі прийняття рішень та реалізації спільної політики [30].

Функціональна інтеграція, у свою чергу, акцентує увагу на процесах поступового розширення співпраці в різних галузях, таких як економіка, енергетика, екологія, соціальна політика тощо. Цей тип інтеграції заснований на теорії неофункціоналізму, згідно з якою досягнення прогресу в одній сфері призводить до «розповсюдження» (spillover effect) інтеграційних процесів на інші сфери. Таким чином, функціональна інтеграція забезпечує поступову трансформацію економічного співробітництва у політичну співпрацю, що створює передумови для подальшого розвитку європейської єдності [31].

У результаті, структурна інтеграція створює стійку інституційну основу, тоді як функціональна інтеграція забезпечує динамічність розвитку співпраці, зокрема шляхом розроблення нових політик і регламентів, які адаптуються до змінних умов середовища. Взаємодія структурної та функціональної інтеграції формує комплексну картину розвитку ЄС, де інституційні зміни та функціональна адаптація є взаємодоповнюючими процесами.

Для наочного відображення особливостей структурної та функціональної інтеграції наведемо таблицю 1.3.

Таблиця 1.3. — Порівняння структурної та функціональної інтеграції в ЄС

Параметр	Структурна інтеграція	Функціональна інтеграція
Основна характеристика	Створення стійкої інституційної системи	Поступове розширення співпраці у різних галузях
Головні інституції	Європейська комісія, Європейська рада, Європейський парламент	Спеціалізовані агентства та комітети з окремих напрямів
Механізм реалізації	Ухвалення нормативно-правових актів, що регулюють взаємодію	Розробка та впровадження спільних програм та проєктів
Переваги	Інституційна стабільність, регламентованість процесів	Гнучкість, адаптивність до нових умов
Недоліки	Ригідність інституційної системи	Залежність від політичної волі держав-членів
Приклад реалізації	Лисабонський договір 2007 року	Спільна політика у сфері енергетики та екології

Джерело: складено автором на основі [32-33].

Структурна та функціональна інтеграція є взаємодоповнюючими елементами інтеграційного процесу, які забезпечують баланс між інституційною стабільністю та динамікою адаптації до нових викликів.

Проте, окрім економічних та функціональних аспектів, значущим елементом європейської інтеграції залишається політична інтеграція, яка надає можливість державам-членам координувати свої політичні стратегії у межах спільних наднаціональних органів. Політична інтеграція не лише визначає спільні політичні пріоритети, але й забезпечує політичну легітимність прийнятих рішень [34].

Політична інтеграція в Європейському Союзі є комплексним процесом, що включає координацію національних політик держав-членів та формування єдиного політичного простору. Головною метою політичної інтеграції є досягнення політичної стабільності та ефективного управління на наднаціональному рівні. Цей процес охоплює не лише гармонізацію національних політик у таких сферах, як зовнішня та безпекова політика, а й створення спільних політичних інститутів, які забезпечують прийняття рішень у рамках загальноєвропейських інтересів.

Одним із найяскравіших проявів політичної інтеграції є Спільна зовнішня та безпекова політика (СЗБП), що дозволяє ЄС виступати єдиним актором на міжнародній арені. Формування цієї політики стало можливим завдяки створенню посади Високого представника ЄС із закордонних справ та політики безпеки, який представляє ЄС у зовнішньополітичних питаннях і координує дії держав-членів на міжнародній арені. СЗБП включає такі елементи, як спільні санкції, миротворчі місії, заходи з протидії тероризму та захисту прав людини, що демонструє прагнення ЄС діяти єдиним фронтом у глобальному контексті [34].

Іншим прикладом політичної інтеграції є формування Європейського простору свободи, безпеки та правосуддя, який передбачає гармонізацію правових стандартів, боротьбу з організованою злочинністю, тероризмом та нелегальною міграцією. Спільна міграційна політика ЄС, що є складовою цього простору, покликана забезпечити ефективний контроль зовнішніх кордонів, регулювання потоків біженців та мігрантів, а також розробку єдиних стандартів надання притулку [35].

Політична інтеграція у рамках ЄС є невіддільною частиною загального інтеграційного процесу, що забезпечує формування єдиного політичного простору та координацію дій держав-членів у зовнішньополітичних та безпекових питаннях. Цей процес, хоч і залишається складним через розбіжності національних інтересів, є основою для посилення політичної єдності Європейського Союзу.

Продемонстровані у попередніх підрозділах аспекти структурної, функціональної та політичної інтеграції висвітлюють багатогранність інтеграційних процесів у Європейському Союзі. Однак центральним елементом європейської інтеграції залишається економічна взаємодія, яка стала фундаментом для створення сучасного ЄС. Економічна інтеграція, реалізована через митний союз, єдиний ринок та економічний і валютний союз, забезпечила поглиблення співпраці між країнами-членами та сприяла економічному зростанню регіону.

Економічна інтеграція в Європейському Союзі пройшла декілька етапів, кожен з яких характеризується певним рівнем взаємодії та координації економічної політики між державами-членами. Початковим кроком стало створення митного союзу, який передбачав усунення митних тарифів і кількісних обмежень у взаємній торгівлі, а також запровадження спільного зовнішнього тарифу щодо третіх країн. Це забезпечило вільний рух товарів між країнами-членами та створило сприятливі умови для розвитку внутрішньої торгівлі. Митний союз став основою для формування більш комплексних форм економічної інтеграції.

Наступним етапом стало формування єдиного ринку, який охоплює не лише вільний рух товарів, але й послуг, капіталу та робочої сили. Для досягнення цієї мети було здійснено гармонізацію національного законодавства, усунено нетарифні бар'єри та створено спільні стандарти у різних галузях економіки. Єдиний ринок сприяв підвищенню конкурентоспроможності європейських підприємств та розширенню економічних можливостей для громадян ЄС. Впровадження директив та регламентів, що регулюють різні аспекти економічної діяльності, стало важливим інструментом у реалізації концепції єдиного ринку [36].

Завершальним етапом економічної інтеграції стало створення економічного і валютного союзу (ЕВС), який передбачає координацію макроекономічної політики та запровадження єдиної валюти – євро. ЕВС має на меті забезпечити стабільність цін, фінансову стійкість та сприяти

економічному зростанню шляхом усунення валютних ризиків і зниження транзакційних витрат. Запровадження євро у 1999 році стало значним кроком у поглибленні інтеграції, проте водночас виявило ряд викликів, пов'язаних із необхідністю гармонізації фіскальної та монетарної політики держав-членів. Фінансова криза 2008 року продемонструвала вразливість ЄВС до асиметричних шоків та потребу в подальшому вдосконаленні механізмів економічного управління. Для ілюстрації етапів економічної інтеграції в ЄС наведемо таблицю 1.4.

Таблиця 1.4 — Етапи економічної інтеграції в Європейському Союзі

Етап інтеграції	Основні характеристики	Роки впровадження
Митний союз	Усунення митних тарифів, спільний зовнішній тариф	1958–1968
Єдиний ринок	Вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили	1986–1993
Економічний і валютний союз	Координація макроекономічної політики, запровадження євро	1992–2002

Джерело: складено автором на основі [37].

Дані таблиці демонструють поступовий характер економічної інтеграції, де кожен наступний етап базується на досягненнях попереднього, забезпечуючи глибшу взаємозалежність економік держав-членів. Ці етапи створили підґрунтя для формування комплексної економічної структури ЄС, яка є основою його глобальної конкурентоспроможності.

Однак економічна інтеграція не може бути повною без урахування соціальних аспектів, адже культурні та суспільні чинники відіграють значну роль у формуванні європейської ідентичності та сприяють соціальній згуртованості об'єднання.

Соціальна інтеграція в Європейському Союзі є невід'ємною складовою загального інтеграційного процесу, оскільки вона сприяє формуванню спільної європейської ідентичності та підсилює соціальну згуртованість між народами держав-членів. Культурні та суспільні чинники впливають на

сприйняття громадянами ідей європейської єдності, формуючи базу для підтримки інтеграційних ініціатив на політичному та економічному рівнях.

Одним із ключових інструментів соціальної інтеграції є програми обміну та мобільності, такі як Erasmus+, які надають можливість студентам, викладачам та молоді з різних країн ЄС взаємодіяти, обмінюватися досвідом та сприяти взаєморозумінню. Ці програми сприяють формуванню покоління європейців, для яких поняття спільної європейської культури та цінностей є природними [38].

Крім того, ЄС активно підтримує ініціативи, спрямовані на захист культурної спадщини, розвиток багатомовності та культурного різноманіття. Фінансування культурних проєктів, фестивалів та заходів, що об'єднують представників різних національностей, сприяє зміцненню міжкультурних зв'язків та зменшенню культурних бар'єрів.

Соціальна інтеграція також включає заходи з підвищення соціальної справедливості та боротьби з дискримінацією. Хартія основних прав Європейського Союзу закріплює права та свободи громадян, забезпечуючи рівність та недискримінацію за будь-якими ознаками. Це створює правову основу для захисту соціальних прав та сприяє формуванню спільного соціального простору.

Соціальна інтеграція, підтримувана культурними та суспільними чинниками, є елементом загальної інтеграційної стратегії ЄС, що забезпечує глибше розуміння та підтримку інтеграційних процесів серед громадян держав-членів.

Перехід від соціальної інтеграції до розгляду інституційних механізмів є логічним, оскільки ефективна реалізація як економічної, так і соціальної інтеграції потребує відповідних інституційних структур, здатних забезпечити координацію та управління комплексними процесами на наднаціональному рівні.

Інституційні механізми Європейського Союзу відіграють вирішальну роль у забезпеченні єдності та ефективного функціонування об'єднання. Вони

створюють рамки для прийняття спільних рішень, контролю за їх виконанням та вирішення конфліктів, що виникають між державами-членами. Основними інституціями, які забезпечують цілісність ЄС, є Європейська комісія, Рада Європейського Союзу, Європейський парламент та Суд Європейського Союзу [39].

Європейська комісія виконує роль виконавчого органу, відповідального за розробку законодавчих пропозицій, контроль за дотриманням законодавства ЄС та представлення Союзу на міжнародній арені. Її незалежність від національних урядів дозволяє діяти в інтересах ЄС загалом, сприяючи єдності та послідовності політики.

Рада Європейського Союзу, що об'єднує представників урядів держав-членів, відповідає за координацію політик та ухвалення законодавчих актів спільно з Європейським парламентом. Вона забезпечує врахування національних інтересів у процесі прийняття рішень, що сприяє легітимності та прийнятності політики ЄС для держав-членів.

Європейський парламент, обраний громадянами ЄС, представляє інтереси населення та виконує законодавчі та контрольні функції. Його роль у законодавчому процесі сприяє демократичності та прозорості прийняття рішень на рівні ЄС.

Суд Європейського Союзу забезпечує тлумачення та застосування права ЄС, вирішує правові спори між державами-членами, інституціями ЄС та фізичними чи юридичними особами. Його діяльність гарантує правову єдність та верховенство права в ЄС.

Спільно ці інституції створюють систему стримувань і противаг, яка забезпечує баланс між інтересами наднаціональних структур та держав-членів. Вони сприяють узгодженості політики, ефективному управлінню та підтримці єдності ЄС навіть у складних політичних та економічних умовах [40].

Інституційні механізми Європейського Союзу є основою для забезпечення стабільності та єдності об'єднання, однак вони не завжди здатні

повною мірою запобігти дезінтеграційним тенденціям, які набувають різних форм та проявів у політичному і соціально-економічному контексті. Дезінтеграційні процеси можуть розвиватися під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, що ускладнює реагування на них навіть при наявності стійкої інституційної структури. В останні десятиліття дезінтеграційні прояви в ЄС стали не лише наслідком політичної розбіжності між державами-членами, але й відображенням глибоких соціальних і економічних нерівностей, що спричиняють появу євроскептицизму та посилення націоналістичних настроїв.

Однією з найбільш очевидних форм дезінтеграції є вихід окремих країн зі складу Європейського Союзу. Цей процес, відомий як Brexit, став прецедентом у європейській історії, коли Велика Британія, посилаючись на необхідність відновлення національного суверенітету та контролю над міграційною політикою, провела референдум та прийняла рішення про вихід з ЄС у 2016 році. Вихід країни зі складу ЄС є складним і тривалим процесом, що включає перегляд багатосторонніх угод, визначення нових економічних, торговельних та політичних взаємовідносин. Цей приклад продемонстрував наявність значних внутрішніх суперечностей між державами-членами та їхнє прагнення відстоювати власні національні інтереси навіть ціною послаблення єдності об'єднання.

Іншою формою дезінтеграції є послаблення співпраці між державами-членами у певних сферах, що виявляється у відмові окремих країн від участі у спільних політичних та економічних ініціативах. Це може проявлятися як у формі відмови від участі в єврозоні або Шенгенській зоні, так і у неготовності виконувати спільні рішення з таких питань, як міграційна політика чи екологічні стандарти. Послаблення співпраці, на відміну від повного виходу з ЄС, є менш радикальною формою дезінтеграції, однак воно створює прецедент для виникнення «Європи на різних швидкостях», де окремі країни беруть участь лише у тих проектах, які відповідають їхнім національним інтересам.

Важливим аспектом дезінтеграції є посилення націоналізму, що проявляється у зростанні впливу націоналістичних та популістських партій, які ставлять під сумнів доцільність подальшої інтеграції. Посилення націоналізму відбувається під впливом соціально-економічної нестабільності, міграційної кризи та незадоволення політикою ЄС у сферах, що зачіпають внутрішні інтереси країн-членів. Така тенденція призводить до зростання кількості конфліктів між національними урядами та наднаціональними інституціями, що підриває єдність об'єднання та створює передумови для подальшої фрагментації.

Для наочного розуміння різних форм дезінтеграції у ЄС наведемо відповідну таблицю.

Таблиця 1.5 — Основні форми дезінтеграції в Європейському Союзі

Форма дезінтеграції	Характеристика	Приклади
Вихід з ЄС (Brexit)	Повне припинення членства у ЄС, перегляд міжнародних угод, відновлення суверенітету	Велика Британія (2016)
Послаблення співпраці	Відмова від участі у спільних політиках чи програмах ЄС	Відмова Угорщини та Польщі від реалізації квот на розміщення біженців
Посилення націоналізму	Зростання впливу націоналістичних та популістських сил, критика інтеграційних процесів	Зростання популярності націоналістичних партій у Франції, Італії, Угорщині та Нідерландах

Джерело: складено автором на основі [41].

Аналіз таблиці демонструє, що дезінтеграційні процеси можуть проявлятися у різних формах, від радикального виходу зі складу ЄС до менш явних, але не менш значущих форм, таких як послаблення співпраці та посилення націоналістичних тенденцій. Кожна з цих форм має різні політичні та економічні наслідки як для окремих країн, так і для об'єднання загалом, ускладнюючи процеси прийняття спільних рішень та реалізації загальноєвропейських стратегій.

Взаємодія цих форм дезінтеграції створює виклики для інституцій ЄС, які змушені адаптувати свої політики та стратегії з урахуванням нових реалій. Сучасні дезінтеграційні тенденції вимагають від Європейського Союзу не лише вдосконалення існуючих механізмів управління, але й розробки нових підходів, здатних забезпечити стабільність і стійкість об'єднання в умовах посилення національних розбіжностей та внутрішньої політичної неоднорідності [42].

Аналіз форм прояву інтеграції та дезінтеграції на рівні Європейського Союзу свідчить про складність та багатовимірність цих процесів, які визначають внутрішню динаміку об'єднання. Інтеграційні механізми, реалізовані через структурну, функціональну, економічну та політичну взаємодію, забезпечують стійкість і координацію дій між державами-членами, створюючи підґрунтя для економічного зростання, політичної стабільності та соціальної згуртованості. Структурна інтеграція закріплює інституційні рамки взаємодії, а функціональна — сприяє розширенню співпраці у різних галузях, таких як економіка, енергетика, транспорт та екологія. Водночас, економічна інтеграція через митний союз, єдиний ринок та економічний і валютний союз забезпечила поглиблення економічної взаємозалежності, зменшення транзакційних витрат та підвищення конкурентоспроможності європейського економічного простору.

Проте поряд із позитивними аспектами інтеграції, сучасні дезінтеграційні тенденції відображають наявність значних розбіжностей між країнами-членами у підходах до реалізації спільної політики. Вихід Великої Британії зі складу ЄС (Brexit), послаблення співпраці у питаннях міграційної політики та посилення націоналізму демонструють загрозу політичної та економічної фрагментації об'єднання. Ці форми дезінтеграції ускладнюють процес прийняття рішень та посилюють конфлікти між національними урядами та наднаціональними інституціями ЄС.

Таким чином, сучасна інтеграційна динаміка ЄС характеризується протистоянням між тенденціями до поглиблення співпраці та намаганнями

окремих держав відстоювати власні національні інтереси, що проявляється у формі дезінтеграційних процесів. Подальше існування та розвиток ЄС залежатиме від здатності інституцій об'єднання ефективно протидіяти дезінтеграційним викликам, адаптуючи стратегії управління до умов зростаючої політичної неоднорідності та економічних диспропорцій між країнами-членами.

10.2. Вплив національних політик окремих держав-членів на інтеграцію в ЄС

Національні політики окремих держав-членів Європейського Союзу безпосередньо впливають на характер та інтенсивність інтеграційних процесів, оскільки вони відображають специфічні внутрішні пріоритети, історичний досвід та соціально-економічні умови кожної країни. Різноманітність цих політик може як сприяти поглибленню співпраці в межах Союзу, так і створювати перешкоди на шляху досягнення спільних цілей, що особливо помітно в контексті зростання євроскептицизму, посилення націоналізму та популізму, розбіжностей у макроекономічних підходах, правових суперечностей, конфліктів між наднаціональним та національним рівнями прийняття рішень, а також відмінностей у зовнішньополітичних пріоритетах держав-членів [43].

Поширення політики євроскептицизму, яке спостерігається в ряді країн ЄС, можна пояснити комбінацією економічних, соціальних та культурних чинників, що підривають довіру до інтеграційного проекту та наднаціональних інституцій. Економічна криза 2008 року та її наслідки, зокрема високий рівень безробіття та соціальна нерівність, сприяли зростанню невдоволення серед населення, яке часто спрямовується проти політики ЄС. Додатково, міграційна криза та пов'язані з нею безпекові виклики викликали занепокоєння щодо здатності Союзу ефективно реагувати на глобальні

проблеми. У цьому контексті доречно розглянути основні причини зростання євроскептицизму, що представлені в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6 — Основні причини зростання євроскептицизму в державах-членах ЄС

Причина	Опис
Економічна нестабільність	Високий рівень безробіття, економічні диспропорції між регіонами та країнами
Міграційна криза	Збільшення кількості біженців, напруженість у соціальній сфері та питання безпеки
Втрата національного суверенітету	Перенесення частини повноважень на наднаціональний рівень, обмеження національної автономії
Недовіра до інституцій ЄС	Сприйняття ЄС як бюрократичної та віддаленої структури, що не враховує місцеві потреби
Культурна та ідентичнісна різниця	Страх перед розмиванням національної ідентичності, мовних та культурних традицій

Джерело: складено автором на основі [44].

Зростання євроскептичних настроїв тісно пов'язане з посиленням націоналізму та популізму, що виявляється у підтримці політичних партій та рухів, які виступають проти подальшого поглиблення інтеграції. Ці сили часто використовують соціально-економічні проблеми та страхи населення для просування своєї програми, акцентуючи на необхідності захисту національних інтересів та суверенітету. Наприклад, у таких країнах, як Італія та Франція, популістські партії здобули значну підтримку, обіцяючи переглянути відносини з ЄС та відстоювати національні пріоритети. Це створює додаткові виклики для єдності Союзу, оскільки ускладнює досягнення консенсусу та спільних рішень з ключових питань [45].

Розбіжності у макроекономічних підходах між державами-членами також впливають на ефективність економічної інтеграції та координацію фінансової політики. Країни з потужними економіками та традиціями фінансової дисципліни, такі як Німеччина та Фінляндія, наполягають на суворому контролі бюджетних дефіцитів та державного боргу. Натомість держави з менш стабільною економічною ситуацією, як-от Іспанія та Греція,

схиляються до стимулюючих заходів, спрямованих на підтримку економічного зростання та зайнятості, навіть за рахунок збільшення боргового навантаження. Це призводить до конфліктів при розробці спільної економічної політики, особливо в рамках Єврозони, де монетарна політика є спільною, а фінансова залишається в компетенції національних урядів. У таблиці 1.7 представлено порівняння макроекономічних підходів окремих держав-членів.

Таблиця 1.7 — Розбіжності у макроекономічних підходах держав-членів ЄС

Країна	Макроекономічний підхід	Характеристики
Німеччина	Фінансова дисципліна	Жорсткий контроль бюджетних витрат, низький державний борг
Греція	Стимулююча політика	Підтримка економіки через державні витрати, високий борг
Франція	Збалансований підхід	Комбінація фінансової дисципліни та стимулюючих заходів
Іспанія	Стимулююча політика	Фокус на зростанні та зменшенні безробіття, збільшення витрат

Джерело: складено автором на основі [46].

Суперечності у правовій політиці країн-членів, зокрема щодо дотримання принципів верховенства права та демократичних стандартів, створюють додаткові перешкоди для інтеграції. Реформи судової системи в Польщі та Угорщині викликали серйозне занепокоєння з боку інституцій ЄС, оскільки вони можуть підірвати незалежність судової влади та порушувати основоположні цінності Союзу. Конфлікти з цього приводу призводять до погіршення відносин між Брюсселем та національними урядами, ускладнюючи співпрацю в інших сферах. Це також ставить під сумнів здатність ЄС забезпечувати дотримання власних норм та стандартів серед держав-членів, що негативно впливає на його міжнародний авторитет.

Конфлікти між наднаціональним та національним рівнями в процесі прийняття рішень є ще одним чинником, що впливає на ефективність інтеграції. Держави-члени нерідко відстоюють свої інтереси, навіть якщо це суперечить загальноєвропейським цілям, що може призводити до блокування

важливих ініціатив. Наприклад, у питаннях міграційної політики деякі країни Центральної та Східної Європи відмовляються виконувати рішення щодо розподілу біженців, аргументуючи це захистом національної безпеки та культурної ідентичності. Така позиція підриває принцип солідарності та ускладнює формування єдиної політики в цій сфері [47].

Відмінності у зовнішньополітичних пріоритетах держав-членів впливають на здатність ЄС діяти як єдиний суб'єкт на міжнародній арені. Історичні зв'язки, географічне положення та економічні інтереси призводять до того, що країни мають різні позиції щодо відносин з третіми державами. Наприклад, у відносинах з Росією деякі країни, такі як Польща та країни Балтії, займають жорстку позицію через безпекові занепокоєння, тоді як інші, як-от Італія чи Угорщина, виступають за діалог та зняття санкцій з економічних міркувань. Це ускладнює вироблення спільної зовнішньополітичної стратегії та знижує вплив ЄС у міжнародних відносинах. Таблиця 1.8 ілюструє вплив національних зовнішньополітичних пріоритетів на єдність ЄС.

Таблиця 1.8 — Вплив національних зовнішньополітичних пріоритетів на єдність ЄС

Питання	Розбіжності між державами-членами	Наслідки для ЄС
Відносини з Росією	Жорстка позиція щодо санкцій (Польща, Балтія) vs. прагнення до пом'якшення (Італія, Угорщина)	Непослідовність політики, ослаблення санкційного тиску
Китайська ініціатива "Один пояс, один шлях"	Заохочення інвестицій (Греція, Португалія) vs. занепокоєння щодо стратегічних активів (Німеччина, Франція)	Відсутність єдиної стратегії, ризик економічної залежності
Трансатлантичні відносини	Підтримка тісних зв'язків зі США (Велика Британія, Польща) vs. прагнення до стратегічної автономії (Франція)	Розбіжності в оборонній політиці, послаблення єдності в НАТО

Джерело: складено автором на основі [48].

Усі ці фактори свідчать про те, що національні політики окремих держав-членів можуть суттєво впливати на інтеграційні процеси, як сприяючи їх поглибленню, так і створюючи перешкоди. Різноманітність інтересів та пріоритетів вимагає від інституцій ЄС та держав-членів постійного пошуку компромісів та ефективних механізмів координації, щоб забезпечити стабільність та розвиток об'єднання. Баланс між національним суверенітетом та необхідністю спільних дій залишається ключовим викликом для Європейського Союзу в сучасних умовах.

Національні політики держав-членів суттєво впливають на інтеграційні процеси в ЄС, часто створюючи внутрішні суперечності та ускладнюючи досягнення спільних цілей. Зростання євроскептицизму, посилення націоналізму, розбіжності у макроекономічних підходах та конфлікти щодо правових стандартів ускладнюють співпрацю в межах Союзу, підриваючи його єдність і стабільність. Окремі держави відстоюють власні інтереси, навіть якщо це суперечить загальноєвропейським цілям, що призводить до політичної та економічної фрагментації об'єднання.

У першому розділі розглянуто теоретичні основи та передумови інтеграційних процесів у Європейському Союзі, що формують концептуальну базу для подальшого аналізу розвитку об'єднання. Розкрито ключові теорії інтеграції, такі як функціоналізм, неofункціоналізм та міжурядовість, які визначають природу взаємодії між державами-членами та наднаціональними інституціями. Теоретичне підґрунтя інтеграції в ЄС базується на поєднанні елементів економічної співпраці, політичного регулювання та правової гармонізації, що створює комплексний підхід до реалізації спільних стратегій у різних сферах. Сформульовані в рамках теорій концепти дозволяють не лише пояснити витоки та еволюцію інтеграції, але й окреслити вектори її розвитку в умовах сучасних політичних та економічних трансформацій.

Особливу увагу приділено формам прояву інтеграційних та дезінтеграційних процесів у Європейському Союзі, що демонструють неоднорідність та суперечливість розвитку інтеграційних ініціатив.

Досліджено структурну, функціональну та економічну інтеграцію, які визначають механізми гармонізації політик між державами-членами, зокрема через митний союз, єдиний ринок та економічний і валютний союз. У той же час, розглянуто форми дезінтеграції, серед яких виділено вихід окремих країн зі складу ЄС, послаблення співпраці та посилення націоналістичних настроїв, що підривають єдність об'єднання. Вихід Великої Британії (Brexit) та відмова окремих країн від участі у спільних ініціативах свідчать про зростання дезінтеграційних тенденцій, які створюють нові виклики для інституційного розвитку та політичної стабільності ЄС.

На основі аналізу впливу національних політик окремих держав-членів на інтеграційні процеси виявлено, що внутрішні політичні, економічні та правові розбіжності здатні як прискорювати інтеграцію, так і створювати суттєві перешкоди на шляху досягнення спільних цілей. Зростання євроскептицизму та популізму в ряді країн-членів, а також розбіжності у макроекономічних підходах і суперечності в правовій політиці призводять до політичної та економічної фрагментації ЄС. Розбіжності у зовнішньополітичних орієнтирах держав-членів ускладнюють формування єдиної стратегії на міжнародній арені, що послаблює позиції об'єднання в умовах глобальної нестабільності. Отже, ефективне подолання внутрішніх суперечностей та адаптація інтеграційних механізмів до нових умов є необхідною передумовою для забезпечення подальшої стабільності та розвитку Європейського Союзу.

РОЗДІЛ 2.

ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В ЄС: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНИХ ТРЕНДІВ

2.1. Економічний аналіз дезінтеграції: вплив на економіки країн ЄС

Економічний аналіз дезінтеграційних процесів у Європейському Союзі виявляє суттєвий вплив цих явищ на макроекономічну стабільність та економічне зростання окремих держав-членів. Дезінтеграційні тенденції, такі як зниження рівня економічної співпраці між країнами, уповільнення реалізації спільних економічних проектів та вихід окремих держав із наднаціональних ініціатив, призводять до дестабілізації економічних відносин, зменшення інвестиційної активності та зниження довіри з боку міжнародних ринків. Ці процеси створюють асиметричні шоки для держав-членів, посилюючи економічну вразливість менш розвинених регіонів та загострюючи макроекономічні дисбаланси в межах ЄС. На цьому фоні, розглядаючи зміни у ВВП, рівні безробіття та інвестиційної активності країн ЄС, стає очевидним, що дезінтеграційні процеси викликають диференційовані наслідки для національних економік, що залежить від їх рівня стійкості, структури економіки та здатності адаптуватися до нових умов. Аналіз цих процесів дозволяє виявити не лише негативні наслідки, але й можливі адаптивні механізми для підтримання макроекономічної стабільності та зниження ризиків фрагментації внутрішнього ринку ЄС.

Аналіз змін у валовому внутрішньому продукті (ВВП) та економічному зростанні держав-членів ЄС у контексті дезінтеграційних тенденцій демонструє складну і неоднорідну динаміку економічних процесів у різних регіонах об'єднання. Протягом першого кварталу 2024 року ВВП в Євразоні зріс на 0,3% порівняно з попереднім кварталом, що свідчить про часткове відновлення після падіння на 0,1% у четвертому кварталі 2023 року.

Позитивну динаміку зростання показали такі країни, як Ірландія (+1,1%), Латвія, Литва та Угорщина (+0,8%), тоді як Швеція зафіксувала зниження на 0,1% [50]. Натомість, загальне економічне зростання в ЄС сповільнилося через зниження інвестицій у житловий сектор та уповільнення зростання приватного споживання, що постраждало від високої інфляції [51].

Економічна активність у різних державах-членах залишається неоднорідною, що відображено в показниках ВВП. Наприклад, у четвертому кварталі 2023 року Німеччина та Франція демонстрували незначне зростання на рівні 0,2% та 0,1% відповідно, в той час як Італія зросла на 0,3%, а Іспанія — на 0,7%. Загалом, зростання ВВП у першому кварталі 2024 року відбулося завдяки збільшенню експорту в країнах ЄС, тоді як споживчі витрати залишилися відносно стабільними через уповільнення інфляційних процесів [50]. Порівняльний аналіз змін ВВП у державах-членах ЄС у 2023-2024 роках представлено на рисунку 2.1

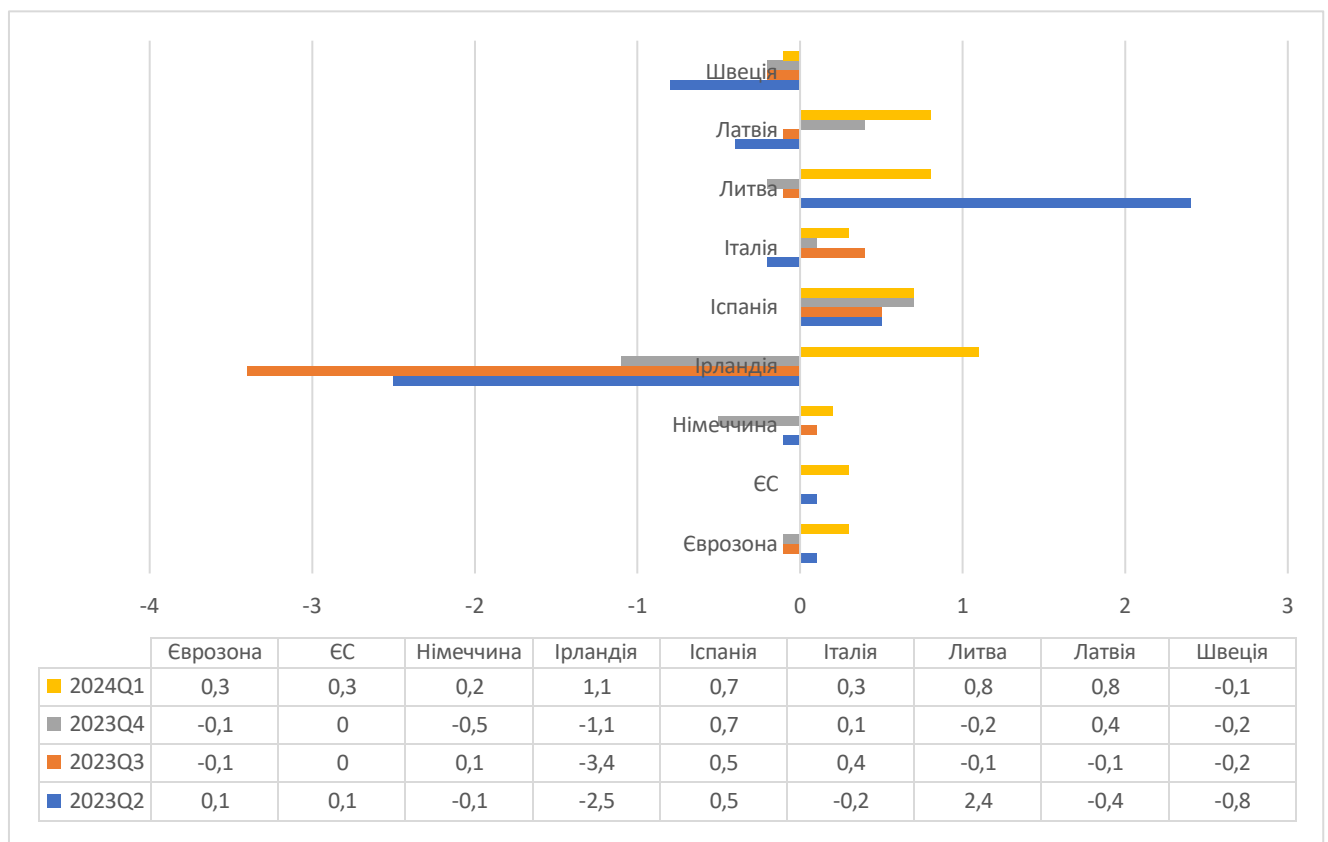

Рисунок 2.1 — Порівняльний аналіз змін ВВП у державах-членах ЄС у 2023-2024 роках

Джерело: складено автором на основі [50-51].

Дані свідчать про значні розбіжності у темпах економічного зростання між державами-членами, що відображає різну стійкість їх економік до зовнішніх шоків та внутрішніх проблем. Особливо помітною є нестабільність у країнах, які демонстрували різкі коливання ВВП (наприклад, Ірландія) або постійне зниження економічної активності (Швеція). У цьому контексті дезінтеграційні процеси та політична невизначеність продовжують негативно впливати на економічне зростання, збільшуючи розрив між економічно стабільними та вразливими країнами.

Збереження позитивної динаміки економічного зростання в ЄС залишається під загрозою через високий рівень розбіжностей у макроекономічній стабільності держав-членів, що підкреслює необхідність координації макроекономічної політики та ефективної підтримки економічно слабших регіонів.

Зміни у структурі зайнятості та рівні безробіття в умовах дезінтеграційних процесів у Європейському Союзі характеризуються неоднорідною динамікою, що значною мірою залежить від макроекономічних показників окремих держав-членів, їх соціально-економічних умов та впливу зовнішніх факторів, таких як пандемія COVID-19 та енергетична криза. У 2023 році загальний рівень зайнятості в ЄС залишався на стабільно високому рівні, досягнувши рекордних 75,3% серед осіб віком від 20 до 64 років, що свідчить про позитивний тренд відновлення ринку праці після пандемічного спаду. Водночас, різке зростання енергетичних витрат унаслідок війни в Україні негативно позначилося на зайнятості у виробничих секторах, зокрема в країнах з високою енергоємністю виробництва, таких як Німеччина та Чехія, де спостерігалось зниження зайнятості в енергетично залежних галузях [52]

Середній рівень безробіття у країнах ЄС у 2024 році становив 6,0%, що є одним із найнижчих показників за останні роки, незважаючи на економічну невизначеність і слабкі темпи зростання. Зокрема, безробіття знижувалося у країнах Південної Європи (Іспанія, Португалія) завдяки збільшенню сезонної

зайнятості та активній підтримці з боку державних програм працевлаштування. Водночас, країни Центральної та Східної Європи демонстрували різноспрямовані тенденції: у Литві та Латвії безробіття зросло через падіння експорту і промислового виробництва, тоді як у Польщі та Угорщині рівень зайнятості залишався стабільним завдяки активній підтримці внутрішнього ринку праці.

У 2023 році 16 країн ЄС мали найвищу частку зайнятих із середньою освітою, тоді як 10 держав, зокрема Ірландія, Бельгія та Люксембург, відзначили переважну частку зайнятості серед осіб із вищою освітою. Натомість у таких країнах, як Італія та Румунія, частка зайнятих з низьким рівнем освіти залишається високою, що свідчить про структурні дисбаланси на ринку праці та необхідність впровадження політик для підвищення кваліфікації робітників.

На рисунку 2.2 представлено зміни у рівнях безробіття та структурі зайнятості в країнах ЄС у 2023-2024 роках, що ілюструють диференціацію національних ринків праці на тлі дезінтеграційних процесів.

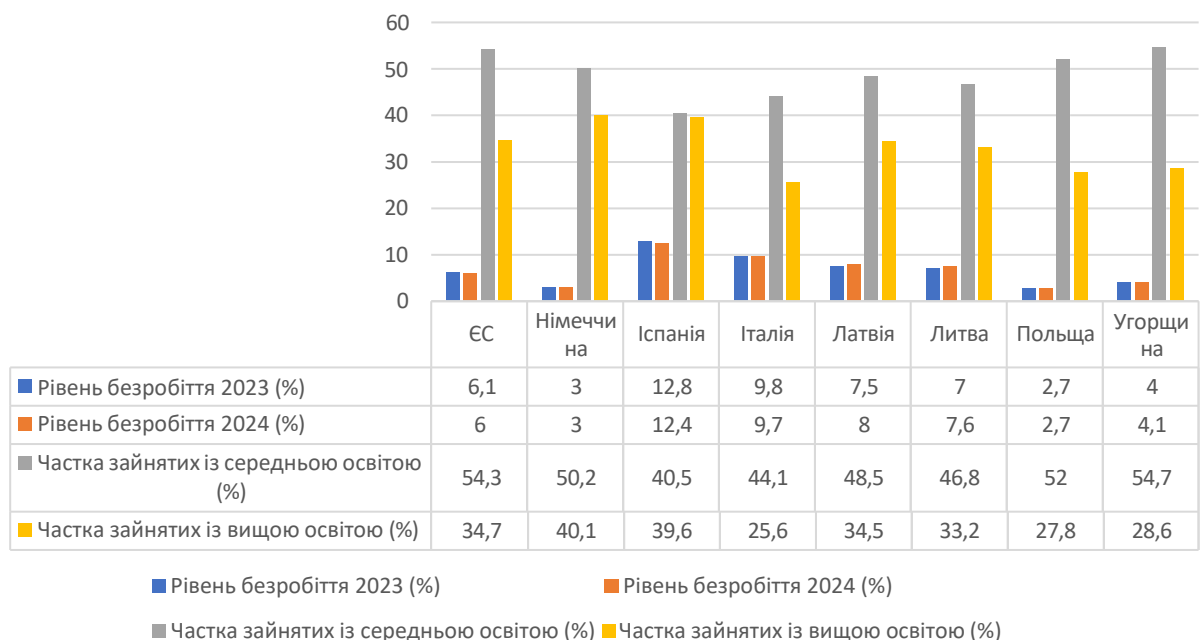

Рисунок 2.2 — Зміни у рівнях безробіття та структурі зайнятості в країнах ЄС у 2023-2024 роках

Джерело: складено автором на основі [52-53].

Дезінтеграційні процеси та економічна нестабільність суттєво впливають на ринок праці ЄС, створюючи нові виклики для забезпечення стабільної зайнятості та зменшення розривів у рівнях безробіття між різними країнами-членами.

Динаміка експорту та імпорту між державами-членами ЄС у кризових умовах демонструє суттєві коливання, зумовлені як впливом пандемічних обмежень, так і енергетичною кризою, спричиненою геополітичними подіями. У 2023 році спостерігалось загальне скорочення внутрішньоевропейської торгівлі, коли експорт товарів між країнами ЄС знизився на 2,4% порівняно з попереднім роком, а імпорт зменшився на 4,6% у третьому кварталі 2023 року, що стало продовженням тенденції зниження на тлі уповільнення виробництва у ключових секторах економіки Єврозони. При цьому дефіцит торгівлі енергоресурсами, що був на рекордному рівні у 2022 році, суттєво знизився через зменшення обсягів імпорту з Росії та зниження цін на енергоносії, що вплинуло на загальний баланс торгівлі у ЄС.

Для кращого розуміння структури змін у торгівлі між державами-членами ЄС пропонується звернути увагу на рисунок 2.3, у якій показано динаміку експорту та імпорту за основними торговельними партнерами протягом 2023-2024 років.

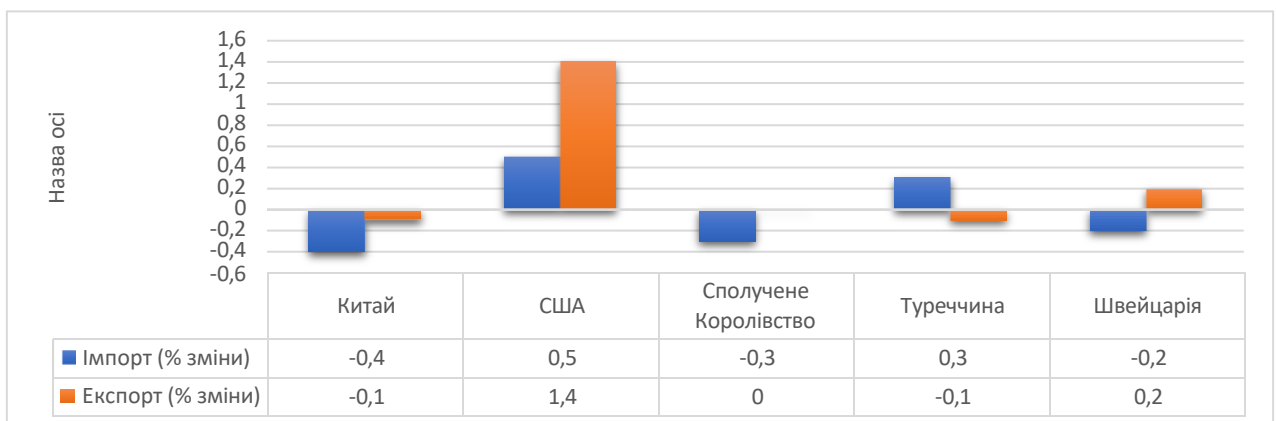

Рисунок 2.3 — Динаміка експорту та імпорту в ЄС за основними торговельними партнерами (2023-2024 роки)

Джерело: складено автором на основі [54].

Зокрема, частка імпорту з таких країн, як Китай та Сполучене Королівство, знизилася на 0,4% та 0,3% відповідно, тоді як імпорт із США зріс на 0,5%. У той же час, частка експорту до США збільшилася на 1,4%, що компенсувало скорочення поставок до Туреччини та Китаю.

Аналіз змін у внутрішньоєвропейській торгівлі свідчить про те, що у 2024 році деякі категорії товарів, зокрема хімічна продукція, продукти харчування та транспортне обладнання, демонстрували позитивне сальдо, тоді як дефіцит за енергетичними товарами та сировинними матеріалами залишався суттєвим. В Таблиці 2.2 відображено зміни у торгівлі за основними групами товарів, що ілюструють переваги та слабкі сторони торговельних балансів ЄС на різних етапах економічного циклу.

Таблиця 2.1 — Торгівельний баланс ЄС за основними групами товарів
(2023-2024 роки, € млрд)

Група товарів	Експорт	Імпорт	Сальдо
Енергія	6,8	15,4	-8,6
Машини та транспорт	49,6	43,4	+6,2
Продукти харчування	24,2	17,4	+6,8
Хімічна продукція	50,4	30,0	+20,4
Сировинні матеріали	5,9	11,8	-5,9

Джерело: складено автором на основі [55].

Висновки, зроблені на основі аналізу, вказують на те, що дезінтеграційні тенденції та кризи на глобальному ринку створюють нові виклики для економік країн ЄС, особливо в контексті забезпечення енергетичної безпеки та стабілізації торговельних балансів з основними партнерами поза межами Союзу.

Інфляційні тенденції в ЄС на фоні дезінтеграційних процесів показують складні взаємозв'язки між політичною нестабільністю, енергетичною кризою та коливанням купівельної спроможності населення. У 2023 році інфляція у Єврозоні досягла середнього показника 5.6%, що, хоча й нижче за пікові значення 2022 року, все ще перевищує довгострокову ціль Європейського центрального банку (ЄЦБ) у 2%. Підвищений рівень інфляції залишається

викликаним високими цінами на енергоносії, а також відчутними зростанням вартості продуктів харчування, що значно впливає на домашні бюджети громадян, особливо у країнах із нижчими доходами. Важливо зазначити, що у таких країнах, як Латвія, Литва та Естонія, інфляційні показники зберігають значно вищий рівень у порівнянні із західноєвропейськими державами, що відображає нерівномірний вплив цінових шоків у різних регіонах.

Економічні прогнози на 2024 рік передбачають поступове зниження інфляції до 3.0% за рахунок стабілізації цін на енергоносії та посилення монетарної політики, проте існує значний ризик продовження інфляційного тиску у зв'язку з можливим зростанням витрат на імпорт енергоносіїв та уповільненням інвестицій у зелену енергетику. У наступному рисунку 2.4 представлені порівняльні дані щодо інфляційних показників для кількох держав-членів ЄС за 2023-2024 роки, що відображають вплив геополітичної та економічної нестабільності на національні економіки.

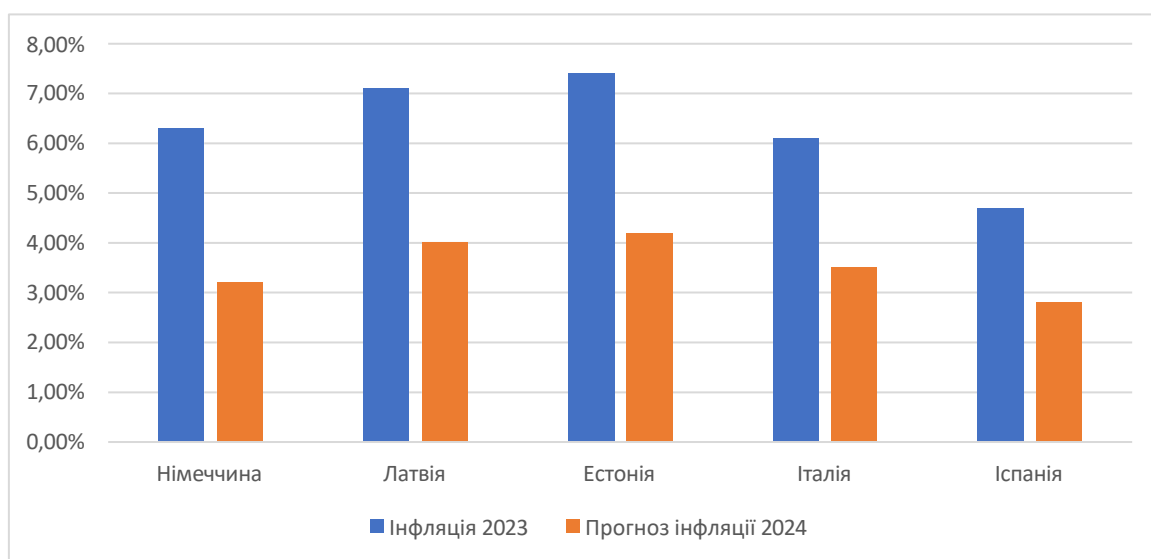

Рисунок 2.4 — Порівняльні інфляційні показники країн-членів ЄС у 2023-2024 роках, %

Джерело: складено автором на основі [56].

Загальний вплив дезінтеграційних процесів на інфляцію та купівельну спроможність демонструє, що продовження економічної фрагментації і невизначеність у сфері спільної енергетичної політики можуть негативно впливати на темпи зниження інфляції. У цих умовах ЄЦБ вживає рішучих

заходів для підтримання цінової стабільності через підвищення облікових ставок, однак високий рівень базової інфляції, зокрема у сфері послуг і харчової продукції, залишається актуальним викликом для ЄС і потребує ефективних заходів співпраці між державами-членами [57].

Дезінтеграційні процеси та посилення геополітичної нестабільності спричинили масштабні зміни в енергетичній безпеці ЄС. У відповідь на санкції проти Росії Європейський Союз скоротив імпорт російських енергоносіїв, що колись забезпечували значну частку природного газу, нафти та вугілля для країн-членів. За даними Європейської комісії, ще в 2021 році Росія забезпечувала приблизно 45% постачання природного газу до ЄС, однак до середини 2023 року ця частка зменшилася до 15% через запровадження ембарго на російську нафту та зниження імпорту природного газу.

Для заповнення цієї прогалини ЄС активно збільшував постачання з інших країн. Наприклад, Норвегія наразі є найбільшим постачальником природного газу, забезпечуючи понад 43% постачання, тоді як Сполучені Штати стали основним партнером на ринку зрідженого природного газу (ЗПГ), збільшивши свою частку до 46% у 2024 році. Також значний внесок забезпечують Алжир і Катар, які поступово нарощують обсяги постачань у рамках нових довгострокових угод з країнами-членами ЄС [58].

Цей процес вимагав значних економічних витрат, оскільки переорієнтація енергетичних потоків потребувала додаткових інвестицій для модернізації газових терміналів, розширення інфраструктури для зберігання газу та будівництва нових трубопроводів. За оцінками, вартість адаптації інфраструктури та закупівель альтернативних енергоносіїв у 2023 році перевищила 35 мільярдів євро. Програма REPowerEU, яка спрямована на забезпечення енергетичної незалежності ЄС та перехід на відновлювані джерела енергії, передбачає додаткові інвестиції в зелену енергетику, що має знизити довгострокову залежність від імпорту енергоносіїв та покращити стійкість європейської економіки [59].

Однак, зниження залежності від традиційних постачальників також підвищує вразливість окремих економік до цінових коливань, які стали частими на фоні енергетичної кризи та глобальної конкуренції за ресурси. Європейські домогосподарства та бізнес відчують зростання витрат на енергоносії, що знижує купівельну спроможність та послаблює економічне зростання, особливо у промислово розвинених регіонах ЄС.

Зниження рівня іноземних інвестицій у країнах Європейського Союзу, що відбулося у 2023 році, віддзеркалює значні структурні виклики, з якими зіткнулися національні економіки в умовах геополітичної нестабільності та енергетичної кризи. Прямі іноземні інвестиції (FDI) знизилися на 4% порівняно з попереднім роком, що є першим падінням за три роки. Це скорочення обумовлено зниженням економічного зростання в регіоні, високими рівнями інфляції та різкими коливаннями цін на енергоносії, що формують невигідні умови для великих капіталовкладень, особливо у виробничих секторах і високотехнологічних галузях.

Водночас, ключовим чинником, що знижує привабливість ЄС для інвесторів, є підвищений регуляторний тиск. За даними опитування, проведеного Ernst & Young у 2024 році [60], більшість іноземних компаній зазначили, що високі вимоги до відповідності регуляторним стандартам обтяжують бізнес і знижують гнучкість інвестиційного середовища ЄС. На фоні активного стимулювання інвестицій з боку Сполучених Штатів (через прийняття Закону про зниження інфляції) та Азійсько-Тихоокеанського регіону, Європа втрачає глобальну конкурентоспроможність, оскільки інвестори переорієнтовуються на менш зарегульовані ринки. Це підтверджується даними про збільшення припливу інвестицій у США на 2%, у Китаї – на 8%, та в Азії в цілому – на 17%.

Незважаючи на загальні економічні та політичні виклики, окремі країни ЄС, як-от Франція та Нідерланди, зберегли значну інвестиційну привабливість завдяки активним заходам для залучення іноземного капіталу. До таких кроків належать податкові пільги та стимулювання інновацій, що створюють

сприятливий бізнес-клімат для інвесторів. Наприклад, Франція змогла суттєво збільшити інвестиції в сектор чистих технологій, зокрема у сфері відновлюваних джерел енергії, що додатково сприяє реалізації екологічних цілей ЄС. Однак у загальноєвропейському контексті подібні ініціативи залишаються поодинокими, що підкреслює необхідність систематичної політики для стимулювання інвестицій у стратегічно важливі галузі, такі як цифрові технології та зелені інновації.

Проведений економічний аналіз дезінтеграційних процесів в Європейському Союзі виявив як глибокі структурні виклики, так і потенціал для адаптації та подальшого економічного зростання. Одним із ключових наслідків дезінтеграції стало зниження рівня іноземних інвестицій у регіон, яке зумовлено посиленням регуляторного тиску та невизначеністю в економічній і політичній сферах. Це створює конкурентні бар'єри для залучення капіталу, особливо на фоні стимулювальних програм, що пропонуються в інших частинах світу, зокрема в Сполучених Штатах та Азії. Скорочення притоку іноземних інвестицій негативно впливає на розвиток високотехнологічних галузей, що є особливо важливими для забезпечення економічної стійкості регіону.

Водночас, певні держави-члени, такі як Франція та Нідерланди, демонструють позитивний досвід залучення капіталу завдяки комплексним заходам зі створення привабливого інвестиційного клімату, включаючи податкові пільги та підтримку інноваційних секторів. Цей досвід вказує на можливість подолання дезінтеграційних ризиків через орієнтацію на розвиток стратегічних галузей, як-от відновлювані джерела енергії та цифрові технології, що також сприяє виконанню загальноєвропейських екологічних і технологічних цілей.

Загальний вплив дезінтеграційних процесів підкреслює необхідність глибшої координації економічної політики на рівні ЄС, що дозволить не лише подолати розриви між економічно стабільними та менш захищеними країнами,

а й забезпечити цілісність внутрішнього ринку в умовах глобальної конкуренції.

2.2. Фінансово-економічна криза як каталізатор дезінтеграції в ЄС

Фінансово-економічна криза сильно вплинула на процеси інтеграції в Європейському Союзі, ставши причиною посилення дезінтеграційних тенденцій і загострення проблем між країнами-членами. Криза, що почалася з банківських проблем і накопичення державного боргу, виявила суттєві розбіжності між країнами з різними економічними можливостями та підходами до управління. Країни з високим рівнем державного боргу, такі як Греція та Італія, зіткнулися з сильним тиском з боку Європейського центрального банку та Міжнародного валютного фонду, що змусило їх запровадити жорсткі заходи економії. Такі заходи призвели до соціальних протестів, погіршення рівня життя і зниження довіри до інституцій ЄС, створивши сприятливі умови для зростання євроскептицизму і націоналістичних настроїв [61].

Криза посилила економічну нерівність у ЄС, оскільки країни південного регіону, такі як Португалія, Іспанія та Греція, зазнали значних економічних втрат, тоді як економічно сильніші країни півночі, як-от Німеччина, показали стабільніші результати. Для стабілізації ситуації було створено механізми підтримки, зокрема Європейський стабілізаційний механізм (ESM), проте це викликало критику з боку деяких країн-членів і призвело до негативного ставлення до подальшої інтеграції. Нестабільність в економіці ще більше підкреслила розбіжності між країнами, де одні наполягали на жорсткій фінансовій дисципліні, а інші вимагали гнучкішого підходу і кращих умов економічної підтримки [62].

Пандемія COVID-19 ще більше поглибила ці розбіжності, показавши, що ЄС не був готовий до криз такого масштабу. Це стало поштовхом для

обговорення необхідності реформування економічної політики та механізмів фінансової допомоги. Наприклад, у 2021 році ЄС створив фонд відновлення «NextGenerationEU», щоб підтримати постраждалі економіки, проте навіть це рішення спричинило суперечки серед країн-членів щодо розподілу ресурсів. Дебати про умови доступу до фінансування підкреслили зростаюче нерозуміння і навіть відчуження між урядами, які зазнали більших негативних наслідків кризи, і тими, що зберегли відносну стабільність.

Економічні розбіжності між країнами-членами також викликали сумніви щодо ефективності Єврозони як єдиної валютної системи, особливо через різні економічні пріоритети. Багато країн, що входять до Єврозони, мали дотримуватися суворих вимог щодо бюджетного дефіциту і державного боргу, що було важким завданням для економічно слабших країн. Нерівномірний економічний розвиток лише підкреслив залежність слабших економік від рішень Європейського центрального банку і викликав незадоволення серед урядів, які прагнули більшої економічної автономії.

Крім того, фінансова криза сприяла зростанню популістських рухів, які використовували фінансові труднощі для критики європейських інституцій і просування ідей національної автономії. Наприклад, в Італії та Греції під час кризи посилювалися антиєвропейські настрої, і популістські партії отримали значну підтримку серед виборців, які не були задоволені жорсткою економічною політикою, запровадженою ЄС. Це призвело до зниження популярності європейських інституцій і спонукало деякі країни шукати альтернативні варіанти економічного розвитку поза рамками ЄС [63].

Пандемія також виявила недостатню готовність ЄС до забезпечення ефективної координації між державами-членами у вирішенні проблем, пов'язаних із медичним постачанням, вакцинацією та економічним відновленням. Країни ЄС діяли переважно на національному рівні, що ще більше загострило відчуття браку єдності у вирішенні спільних викликів. Це підвищило запити на реформування інституцій ЄС, зокрема щодо більшої прозорості та ефективності процесів ухвалення рішень. Необхідність гнучкого

підходу до розподілу ресурсів та фінансової допомоги в умовах пандемії виявила наявність значних розбіжностей у поглядах держав-членів на те, як краще забезпечити економічну стабільність і безпеку громадян.

Загалом, фінансово-економічна криза й пандемія COVID-19 поставили на порядок денний питання про подальшу життєздатність єврозони та європейського економічного співтовариства загалом. Потреба в реформуванні економічної політики, пошуку балансу між національними інтересами та наднаціональними пріоритетами, а також створення ефективніших механізмів взаємодії стала критичною для збереження єдності ЄС. Крім цього, криза підсилила важливість ролі Європейського центрального банку, який був змушений запровадити низку нетрадиційних заходів, таких як програми кількісного пом'якшення, щоб стабілізувати економіку і підтримати фінансові ринки [64].

Такі заходи, незважаючи на позитивний ефект у короткостроковій перспективі, спричинили численні дебати серед політиків і економістів щодо їхньої довгострокової ефективності та впливу на макроекономічну стабільність. Підвищення рівня державних боргів, яке стало наслідком фінансової допомоги країнам, що постраждали від кризи, породило питання про фінансову відповідальність і солідарність у межах ЄС. Деякі країни, зокрема Німеччина і Нідерланди, виступили проти подальшого збільшення спільних боргових зобов'язань, що відобразило глибокі суперечності щодо підходів до фінансової стабілізації і розвитку.

Іншим аспектом впливу кризи стало зростання розколу між країнами, які виступають за глибшу інтеграцію, та тими, хто віддає перевагу збереженню національного суверенітету. Це підштовхнуло до посилення ролі євроскептичних партій, що використовують аргументи про «несправедливість» розподілу ресурсів і необхідність більшої незалежності від брюссельської бюрократії. У таких умовах забезпечення єдності та цілісності ЄС стало серйозним викликом для європейських лідерів, які

змушені шукати нові підходи до інтеграції, що враховують інтереси всіх держав-членів.

Криза також показала, наскільки важливим є співробітництво не тільки у фінансових питаннях, а й у сфері охорони здоров'я, безпеки та соціальної політики. Відсутність ефективної координації в перші місяці пандемії викликала критику та змусила ЄС переглянути свої підходи до управління кризами. Впровадження єдиного плану дій та створення фонду відновлення було кроком уперед, проте ці заходи вимагали більш тривалих і складних переговорів, що свідчило про різницю в інтересах держав-членів. Деякі країни вимагали чітких гарантій щодо цільового використання коштів, тоді як інші наполягали на більшій гнучкості для адаптації національних економік до нових умов.

Незважаючи на ці труднощі, фінансово-економічна криза й пандемія сприяли виявленню слабких місць у структурі ЄС і створили умови для їх подальшого вдосконалення. Необхідність підвищення прозорості, вдосконалення механізмів розподілу фінансування та забезпечення більш ефективної координації політик стали пріоритетними завданнями для майбутнього розвитку Союзу. ЄС має шанс використати цей досвід для підвищення своєї стійкості та здатності ефективно реагувати на глобальні виклики, що, у свою чергу, дозволить зберегти єдність і забезпечити довгострокову стабільність усередині Союзу.

Фінансово-економічна криза в ЄС загострила розбіжності між країнами-членами, посиливши проблеми економічної нерівності та зниження довіри до наднаціональних інституцій. Жорсткі заходи економії, недостатня готовність до криз і нерівномірний розподіл фінансової підтримки призвели до зростання євроскептичних і націоналістичних настроїв, що створює серйозні виклики для подальшої інтеграції ЄС. Пандемія COVID-19 додатково підкреслила ці виклики, продемонструвавши необхідність реформування економічних і управлінських механізмів у межах Союзу. ЄС потребує нових інструментів для подолання економічних розбіжностей і зміцнення інституційної стійкості,

щоб зберегти свою єдність і здатність ефективно реагувати на сучасні виклики. Криза також виявила необхідність забезпечення більшої соціальної солідарності, координації та співпраці між країнами-членами, щоб ЄС міг краще протистояти майбутнім кризам і зберегти свою життєздатність.

2.3 Роль економічної нерівності між країнами-членами ЄС у дезінтеграційних процесах

Економічна нерівність між країнами-членами ЄС посилює дезінтеграційні процеси, відображаючи глибокі розбіжності у рівнях розвитку та доступу до ресурсів. Ці розбіжності, зокрема, проявляються через різні показники ВВП на душу населення, темпи зростання продуктивності праці та рівень заробітної плати, які нерівномірно розподілені між західними та східними країнами Союзу. У той час як Західна Європа демонструє стабільні економічні показники, країни Центральної та Східної Європи, такі як Румунія та Болгарія, продовжують стикатися з обмеженим доступом до інноваційних технологій і низьким рівнем капіталовкладень. Це закріплює відчуття нерівності, оскільки менше розвинені держави не мають можливості повноцінно інтегруватися у високотехнологічні сектори економіки, які значно сприяють економічному зростанню.

Окрім нерівності у рівнях економічного розвитку, існують і різкі розбіжності в рівні соціальних виплат і системах соціального забезпечення, що обмежує можливості менш забезпечених країн надавати необхідний рівень соціальних послуг. Наприклад, країни на кшталт Німеччини та Франції, які мають значний бюджет на соціальну підтримку, можуть забезпечувати громадян відчутно вищим рівнем захисту, у порівнянні з такими країнами, як Греція чи Іспанія, де соціальні програми фінансуються значно менше. Це створює додатковий дисбаланс, який впливає на мобільність робочої сили

всередині Союзу, адже працівники схильні до міграції в ті країни, де рівень соціального захисту є більш стабільним.

Таблиця 2.2 ілюструє рівень ВВП на душу населення у країнах-членах ЄС у 2023 році, демонструючи розрив між західними і східними країнами. Дані свідчать, що економічно сильніші держави, такі як Німеччина і Франція, мають значно вищі показники ВВП на душу населення, тоді як у східних країнах, зокрема в Болгарії та Румунії, ці показники залишаються на відносно низькому рівні. Це не лише створює економічний розрив, але й формує політичну нерівність, оскільки держави з меншою економічною вагою стикаються з обмеженим впливом на прийняття загальноєвропейських рішень.

Таблиця 2.2 — Рівень ВВП на душу населення у країнах-членах ЄС у 2023 році.

Країна	ВВП на душу населення (€)
Німеччина	48,000
Франція	42,000
Італія	32,000
Румунія	15,000
Болгарія	14,000

Джерело: складено автором на основі [56].

Інфраструктурні обмеження в країнах із нижчим ВВП також знижують їхню привабливість для інвестицій у високотехнологічні сектори, що поглиблює економічні розриви між регіонами. Бюджетні обмеження на інфраструктурні проєкти у країнах Південної та Східної Європи призводять до уповільнення економічного зростання і, як наслідок, до збільшення залежності від допомоги більш розвинених держав, що нерідко викликає соціальну напруженість. Недостатність інфраструктури ускладнює доступ до освітніх та медичних послуг, поглиблюючи соціально-економічні нерівності.

Таблиця 2.3 відображає видатки на соціальні програми у деяких країнах ЄС, що дозволяє порівняти масштаби соціальної підтримки в різних державах-членах. Наприклад, Німеччина та Франція інвестують значно більше у

соціальні програми, ніж країни з меншою економічною потужністю, такі як Румунія та Болгарія. Ці відмінності у фінансуванні соціальних програм підкреслюють наявність економічної нерівності, що може спричиняти міграційні потоки з країн із меншим рівнем соціальної підтримки до більш розвинених держав.

Таблиця 2.3 — Видатки на соціальні програми у деяких країнах ЄС

Країна	Видатки на соціальні програми (млрд €)
Німеччина	135
Франція	120
Італія	85
Румунія	25
Болгарія	20

Джерело: складено автором на основі [56].

Проблема економічної нерівності також виражена через різні рівні соціального забезпечення та доходів населення, що підвищує міграційні потоки в країни з високим рівнем життя. Це призводить до зростання соціальних напружень у державах з високим рівнем економічного розвитку, адже значні потоки трудової міграції викликають зміну складу робочої сили і спричиняють соціальні виклики для приймаючих країн. Водночас країни-донори, з яких емігрує молоде і кваліфіковане населення, стикаються з браком робочої сили, що обмежує їхню здатність до економічного розвитку.

Економічна нерівність всередині ЄС створює додатковий виклик для його єдності, підкреслюючи необхідність реформ для зменшення розривів у рівні життя, соціальної підтримки та інфраструктурної забезпеченості.

У сучасних умовах Європейський Союз стикається з низкою соціальних викликів, пов'язаних із дезінтеграційними процесами. Одним із найбільш вагомих прикладів таких процесів став вихід Великої Британії з ЄС (Brexit), який у 2020 році завершився після тривалих і складних переговорів. Ця подія значно трансформувала як політичний ландшафт ЄС, так і соціально-економічну ситуацію в країнах-членах.

Brexit мав суттєві наслідки як для Великої Британії, так і для самого ЄС. Економічні збитки для Британії були оцінені в понад 4% ВВП у довгостроковій перспективі через скорочення торгівлі та втрату доступу до єдиного європейського ринку. Водночас країни ЄС, такі як Ірландія, Нідерланди та Бельгія, через тісні економічні зв'язки з Британією зазнали значного зниження обсягів експорту – в середньому на 7-10% у перший рік після виходу.

На соціальному рівні Brexit посилив розкол у ставленні до європейської інтеграції. Згідно з даними Євробарометру (2021 рік), підтримка членства в ЄС знизилася на 15% у таких країнах, як Італія, Греція та Чехія, де євроскептичні настрої були історично високими. Водночас спостерігалася мобілізація єврооптимістів у країнах Західної Європи, таких як Німеччина та Франція, де підтримка ЄС залишилася стабільною на рівні понад 65%.

Графік, представлений на рисунку 2.5 нижче, ілюструє динаміку зміни рівня підтримки ЄС у різних регіонах протягом 2016-2024 років, що демонструє вплив Brexit на соціальні настрої в країнах-членах:

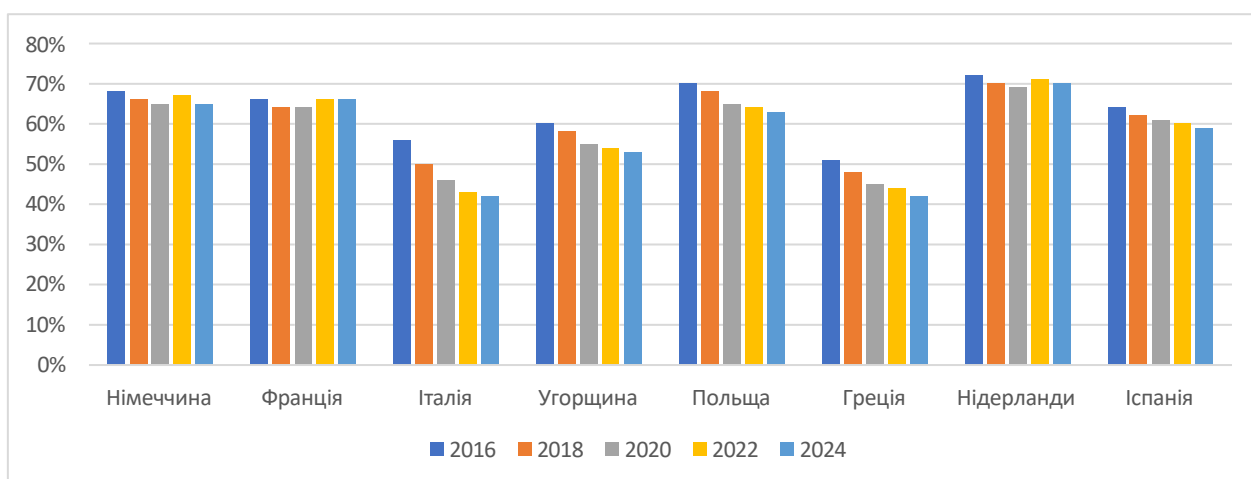

Рисунок 2.5 — Динаміка рівня підтримки ЄС у країнах-членах (2016–2024 роки)

Джерело: складено автором на основі [56].

Дані демонструють значні розбіжності між західними та східними країнами. Зокрема, в Італії рівень підтримки знизився з 56% у 2016 році до 42% у 2024 році, тоді як у Франції цей показник залишався стабільним на рівні 66%.

У той же час в Угорщині та Польщі, незважаючи на політичні суперечки з ЄС, підтримка знизилася лише на 5-7%, що свідчить про відносно високий рівень залежності цих країн від європейських фондів.

Brexit також підкреслив соціальні виклики, зокрема міграційну кризу. Різниця в підходах до міграційної політики між країнами-членами, як-от Італія та Угорщина, загострила суперечки, які гальмують формування єдиного підходу до розподілу мігрантів. За даними Європейської комісії, у 2023 році обсяг заяв на отримання притулку в ЄС зріс на 35% порівняно з 2020 роком, що свідчить про відсутність ефективних механізмів управління кризою.

Узагальнюючи, Brexit став не лише економічним і політичним викликом для ЄС, але й каталізатором соціальних змін, які вимагають переосмислення ролі Союзу в сучасному світі. Збереження єдності у таких умовах залежить від здатності ЄС адаптувати свої політики до нових реалій, враховуючи необхідність інтеграції різних інтересів держав-членів.

Ще одним серйозним соціальним викликом для Європейського Союзу є міграційна криза, яка виявила значні слабкі місця у спільній міграційній політиці. Різниця в підходах країн-членів до прийому та інтеграції мігрантів значно ускладнює формування єдиного підходу. Країни Південної Європи, такі як Італія, Греція та Іспанія, розташовані на перетині основних міграційних маршрутів, через що зазнають найбільшого навантаження від потоків мігрантів. Наприклад, у 2022 році Італія прийняла понад 105 тисяч мігрантів, що є одним із найвищих показників у ЄС, тоді як Німеччина, попри велику абсолютну кількість — близько 84 тисяч, відчувала менше навантаження, враховуючи її населення та економічний потенціал.

Водночас країни Центральної та Східної Європи, зокрема Польща, Угорщина та Чехія, висловлюють значний спротив розподілу мігрантів, аргументуючи це необхідністю збереження національної ідентичності. Наприклад, у 2023 році Угорщина прийняла менш ніж 1% від загальної кількості мігрантів, що прибули до ЄС, і продовжує дотримуватися жорсткої позиції щодо цього питання.

Такі суперечності значно ускладнюють досягнення консенсусу в міграційній політиці ЄС. У країнах, які приймають найбільшу кількість мігрантів, виникають численні соціальні труднощі, зокрема напруження у відносинах між корінним населенням та мігрантами. Ця ситуація призводить до зростання ксенофобії та випадків дискримінації, що своєю чергою посилює соціальну нестабільність. Наприклад, у Франції та Німеччині кількість злочинів на ґрунті ненависті щодо мігрантів зросла на 15% у 2023 році порівняно з попереднім роком. Крім того, громадяни в багатьох країнах ЄС висловлюють незадоволення роботою національних урядів і європейських інституцій у цьому питанні. За даними Євробарометру, 46% опитаних у 2023 році вважають, що Європейська комісія неефективно вирішує проблему міграції.

Для глибшого розуміння масштабів міграційної кризи та її впливу на країни-члени представлено таблицю 2.4, яка демонструє розподіл прийнятих мігрантів у 2023 році.

Таблиця 2.4 — Розподіл прийнятих біженців у країнах ЄС, 2023 рік

Країна	Кількість прийнятих мігрантів	Відсоток від загальної кількості в ЄС	Частка мігрантів на 1000 осіб населення
Німеччина	84,000	18%	10
Італія	105,000	22%	18
Франція	72,000	15%	11
Польща	5,500	1%	1
Угорщина	1,000	0.2%	0.1
Іспанія	60,000	13%	12

Джерело: складено автором на основі [56].

Наведені дані демонструють суттєву нерівномірність у розподілі мігрантів між країнами-членами, що додатково підсилює політичну напруженість у Союзі. Одночасно ця криза створює економічний тиск на інфраструктуру приймаючих країн, зокрема системи охорони здоров'я та освіти, які часто перевантажені. Наприклад, у Греції 25% мігрантів не отримують доступу до базових медичних послуг через обмеженість ресурсів. У багатьох країнах, таких як Німеччина, зростає невдоволення місцевого

населення, яке вважає, що мігранти створюють додаткову конкуренцію на ринку праці, особливо для низькокваліфікованих працівників.

Загальний вплив міграційної кризи вказує на необхідність системного перегляду спільної міграційної політики ЄС. Створення механізму рівномірного розподілу мігрантів, забезпечення їх інтеграції в суспільство та ефективної взаємодії між країнами-членами стане вирішальним кроком для збереження соціальної єдності та стабільності в Союзі.

Наростання соціальної поляризації внаслідок економічної нерівності між державами також негативно впливає на інтеграційні процеси. Країни зі слабшим економічним становищем стикаються з відтоком населення до країн з більш високим рівнем життя, що створює демографічний і соціальний дисбаланс. Це призводить до виникнення "мозкового витоку" у східних регіонах ЄС, які втрачають значну частину своєї кваліфікованої робочої сили. Як результат:

- зростає економічна нерівність між країнами ЄС;
- відбувається посилення соціальної ізоляції в країнах-донорів.

Крім того, соціальні проблеми поглиблюються через відсутність єдиної політики соціальної підтримки та нерівномірний рівень соціального захисту в різних країнах ЄС. Держави із сильнішими економіками можуть забезпечити більшу підтримку своїм громадянам, тоді як менш розвинені країни змушені скорочувати соціальні програми. Така нерівність посилює дезінтеграційні тенденції та підриває соціальну єдність ЄС, що вказує на необхідність перегляду підходів до забезпечення соціальної стабільності у рамках Союзу.

Підсумовуючи, економічна нерівність між країнами-членами ЄС залишається одним з основних каталізаторів дезінтеграційних процесів, що спричиняє соціальні та економічні виклики для Союзу. Суттєві розбіжності у рівнях ВВП, соціального захисту та інфраструктурного забезпечення створюють відчуття несправедливості серед країн з нижчим рівнем розвитку, обмежуючи їхній доступ до можливостей рівного економічного розвитку. Країни з меншим доступом до інвестицій та інноваційних технологій, як-от

Румунія і Болгарія, стикаються з труднощами у забезпеченні конкурентоспроможності та сталого зростання, що поглиблює відмінності між ними та економічно сильнішими державами, такими як Німеччина і Франція.

Окрім економічної нерівності, відмінності у соціальних стандартах і рівні соціального забезпечення підвищують мобільність робочої сили, оскільки громадяни з менш забезпечених держав часто мігрують до країн із вищим рівнем соціального захисту. Це, своєю чергою, призводить до демографічного виснаження менш розвинених країн, особливо у Східній Європі, що підриває їхній економічний потенціал. Міграція кваліфікованих кадрів до Західної Європи також загострює проблему "мозкового витоку" в країнах-донорів, що обмежує їхній потенціал для економічного зростання та модернізації.

Додатково, інфраструктурні обмеження і низький рівень інвестицій у країнах із менш розвиненою економікою знижують їхню привабливість для розміщення нових виробництв і високотехнологічних індустрій. Це, у свою чергу, закріплює економічну залежність таких держав від зовнішньої підтримки і сприяє зростанню соціальної напруженості, оскільки відсутність інфраструктури ускладнює доступ до освіти та медичних послуг.

Отже, проблема економічної нерівності у ЄС вимагає негайного вирішення через проведення структурних реформ та розширення програм соціальної підтримки, спрямованих на подолання відмінностей у рівні життя між країнами-членами.

2.4 Економічні та політичні наслідки дезінтеграційних процесів у ЄС

Посилення національних інтересів у Європейському Союзі в останні роки суттєво трансформувало динаміку діяльності його інституцій, зокрема Європейської комісії, Ради ЄС та Європейського парламенту. Цей процес став

особливо помітним у контексті зростання євроскептицизму та підтримки націоналістичних політичних сил, що ускладнило функціонування наднаціональних органів, знизивши їхню здатність досягати консенсусу. На тлі цього зсуву такі держави, як Франція, Німеччина та інші великі країни-члени ЄС, активно просувають власні інтереси в галузях економічної та соціальної політики, часто на шкоду загальноєвропейським пріоритетам. Як наслідок, спостерігається зростання використання права вето в Європейській раді, що значно гальмує прийняття узгоджених рішень у ключових сферах, таких як безпека, зовнішні відносини та енергетика. Це, своєю чергою, послаблює ефективність наднаціональної співпраці та підриває потенціал інтеграційних процесів.

Складність цієї ситуації відображена в аналізі рівня національного впливу на політичні рішення ЄС, який демонструє істотні зміни ролі інституцій ЄС у період з 2021 по 2024 роки. Порівняльний аналіз цих показників у різні роки підтверджує тенденцію до збільшення кількості національно орієнтованих рішень у межах ЄС, що ускладнює координацію між наднаціональними інституціями. Однак уже до 2023 року відбувся значний зростання впливу національних урядів, особливо у питаннях безпеки та імміграції, що продемонстровано у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 — Порівняння рівня національного впливу на рішення ЄС, 2021-2024 роки

Рік	Рівень національного впливу на рішення ЄС	Основні напрямки політичного впливу
2021	Помірний	Економічна співпраця, екологічні ініціативи
2022	Зростаючий	Енергетика, внутрішня безпека, зовнішня політика
2023	Високий	Імміграція, бюджет ЄС, політика оборони
2024	Максимальний	Економічна політика, зовнішні відносини, регуляторна політика

Джерело: складено автором на основі [65].

Цей зсув спричинив зростання конфліктів між прагненням ЄС до подальшої інтеграції та намаганнями держав-членів захистити свої національні інтереси. Конфлікт інтересів ускладнює процес ухвалення спільних рішень, оскільки країни-члени дедалі частіше вдаються до блокування ініціатив, які не відповідають їхнім національним пріоритетам. Такі країни, як Угорщина та Польща, послідовно відстоюють свій суверенітет, опонуючи деяким рішенням ЄС у сфері верховенства права та прав людини, що створює додаткові бар'єри на шляху до забезпечення єдності Союзу. Зокрема, дії цих країн призводять до значних затримок у впровадженні спільних європейських ініціатив та зменшення довіри до наднаціональних інституцій серед держав-членів.

Крім того, суперечності між національними інтересами і загальноєвропейськими цілями негативно впливають на зовнішню політику та безпеку ЄС, оскільки вони послаблюють колективну здатність Союзу діяти як єдиний суб'єкт на міжнародній арені. Нездатність досягти узгоджених позицій у ключових сферах, таких як енергетика та міграційна політика, підриває авторитет ЄС та його вплив на глобальні процеси. У багатьох випадках національні інтереси переважають над потребою у спільній реакції на глобальні виклики, що ставить під сумнів ефективність загальноєвропейських стратегій і політик.

Врешті-решт, цей період характеризується глибокою трансформацією балансу між наднаціональним управлінням і національним суверенітетом, що вимагає переосмислення підходів до прийняття рішень і координації в межах ЄС. Інституції Союзу мають знайти нові механізми та інструменти для забезпечення ефективної співпраці між державами-членами, зважаючи на зростаючу диференціацію їхніх інтересів. Лише за умови формування нової моделі співпраці, яка поєднуватиме національні прагнення із загальноєвропейськими цілями, ЄС зможе зберегти свою цілісність і продовжувати розвиток як єдиний геополітичний актор.

Зростання впливу євроскептичних партій у країнах-членах Європейського Союзу суттєво змінило політичну динаміку як на національному, так і на наднаціональному рівнях. Посилення підтримки популістських і правих політичних рухів у державах, таких як Нідерланди, Франція, Італія та Португалія, стало серйозним викликом для інтеграційних цілей ЄС. Наприклад, на парламентських виборах 2023 року в Нідерландах антиімміграційна та євроскептична партія PVV здобула 37 із 150 місць у парламенті, що свідчить про значне піднесення євроскептицизму. Подібні процеси спостерігаються і в Португалії, де партія Chega отримала значну підтримку, ставши третьою за розміром політичною силою країни. Це зростання євроскептицизму зумовило посилення акценту на захист національних інтересів та обмеження підтримки інтеграційних процесів ЄС серед громадян, що створює загрозу для подальшого розвитку Євросоюзу як цілісної структури [63].

Євроскептичні партії, особливо ті, що об'єднані у фракціях European Conservatives and Reformists (ECR) та Identity and Democracy (ID), здійснюють значний вплив на стратегії ЄС у питаннях імміграції, економіки та зовнішньої політики. Вони виступають проти надмірної централізації влади в наднаціональних інституціях, вважаючи, що це загрожує суверенітету держав-членів. Їхня позиція стосується зокрема обмеження імміграції та зменшення регулювального впливу з боку ЄС на національні уряди. Наприклад, новий Пакт ЄС з міграції та притулку, прийнятий у 2024 році, був значною мірою модифікований під тиском євроскептичних сил, які вимагали посилення контролю за кордонами та обмеження прав біженців на притулок. Ці зміни викликали посилення контролю на зовнішніх кордонах ЄС та розширення співпраці з сусідніми країнами щодо запобігання нелегальній міграції, що ставить під питання дотримання гуманітарних стандартів Союзу [64].

Незважаючи на посилення євроскептицизму, реальний вплив цих партій на ухвалення наднаціональних рішень залишається обмеженим через численні внутрішні суперечності. Євроскептичні партії часто розходяться в думках з

ключових питань, таких як підтримка України, бюджетна політика, або зовнішні відносини, що ускладнює їх консолідацію та формування спільної позиції на європейському рівні. Такі розбіжності знижують їхню ефективність у реалізації колективного впливу на стратегічні рішення в ЄС. Проте їхня присутність у Європарламенті поступово зростає, що відображає трансформаційні процеси в європейській політиці. Це підтверджують дані, наведені у таблиці 2.6, які демонструють динаміку збільшення представництва євроскептичних партій у Європарламенті за останні три роки.

Таблиця 2.6 — Динаміка зростання представництва євроскептичних партій у Європарламенті

Рік	Кількість місць євроскептичних партій	Основні партії та фракції
2021	145	ID, ECR
2022	156	ID, ECR, частково EPP
2023	165	ID, ECR

Джерело: складено автором на основі [66].

Зростання підтримки євроскептицизму в Європейському парламенті відображає нову політичну реальність Європейського Союзу, де прагнення до захисту національних інтересів стає одним з провідних чинників формування політики. Це також вказує на зміну парадигми розвитку ЄС, яка спричиняє нові виклики для досягнення спільних цілей та ефективної реалізації інтеграційних процесів. Політичний клімат в ЄС стає дедалі більш напруженим через протиріччя між країнами-членами, які прагнуть зберегти контроль над своїми внутрішніми справами, та наднаціональними інституціями, що намагаються забезпечити єдність політики на рівні Союзу.

Незважаючи на обмеженість їхнього впливу, євроскептичні сили продовжують чинити значний тиск на формування стратегічних пріоритетів ЄС, зокрема у сферах національної безпеки та імміграційної політики. Вони активно використовують свій вплив для внесення змін до законодавчих ініціатив, спрямованих на посилення національного суверенітету. Така діяльність проявляється у переорієнтації уваги на питання зміцнення зовнішніх кордонів, розвитку національних збройних сил та обмеження

імміграційних потоків, що, безумовно, впливає на стабільність та цілісність ЄС. Водночас постійний тиск з боку євроскептичних партій змушує Європейську комісію та інші наднаціональні інституції переглядати свої підходи до політики інтеграції, адаптуючи їх до нових реалій та намагаючись знайти баланс між загальноєвропейськими цілями та національним суверенітетом [67].

Кінцевий успіх Європейського Союзу в умовах зростаючого впливу євроскептиків залежатиме від здатності інституцій ЄС до адаптації та вироблення нових стратегій, що враховують ці різномірні інтереси. Формування ефективного механізму узгодження позицій між наднаціональними та національними рівнями стане критично важливим завданням для подальшого розвитку Союзу, який прагне зберегти свою єдність у складних умовах сучасного глобального середовища.

Політичні трансформації в межах Європейського Союзу, зокрема зростання націоналізму та політичної фрагментації, істотно позначилися на функціонуванні Європейської комісії (ЄК). Відповідно до принципу колегіальності, Європейська комісія функціонує як єдиний колегіальний орган, де всі рішення ухвалюються колегією комісарів, що має на меті забезпечення єдності під час ухвалення рішень. Втім, різноманітність функцій та завдань, які виконує комісія, створює певну фрагментацію в ухваленні рішень. Це особливо відчутно в таких сферах, як економічне управління та правозастосування, де принцип колегіальності поступається пріоритетом рішенням, що ухвалюються окремими комісарами або департаментами (DG), які мають власні специфічні процедури ухвалення рішень, зокрема у технічних чи економічних питаннях [68].

Ця фрагментація є найбільш помітною в контексті економічного управління та політики конкуренції, де часто один комісар або окремий департамент ухвалюють рішення самостійно. Наприклад, директиви у сфері конкуренції або рішення щодо порушення законодавства можуть ухвалюватися на рівні окремого департаменту, оскільки вони вважаються

технічними і належать до компетенції спеціалізованих служб ЄК. Хоча формальне затвердження таких рішень здійснюється всім колективом комісарів, ці рішення часто проходять лише мінімальне обговорення, що обмежує інтеграцію та впровадження наднаціональних стратегій у межах усього ЄС.

У відповідь на зростання політичної фрагментації Європейська комісія змушена адаптувати внутрішні процедури координації. Наприклад, під час прийняття ключових законодавчих ініціатив до процесу залучається кілька департаментів, де обговорення ведеться на рівні міжслужбових консультацій та регулярних зустрічей комісарів. Це дозволяє збалансувати різні інтереси та підходи, які виникають унаслідок політичних розбіжностей між країнами-членами. Однак такі узгоджувальні процеси є досить тривалими, що уповільнює реалізацію стратегічних завдань ЄС.

Зростання політичної фрагментації ставить Європейську комісію перед необхідністю постійного балансування між збереженням колегіальної єдності та виконанням різноманітних функцій, що відображають інтереси окремих країн-членів. Це, своєю чергою, може ускладнити досягнення стратегічних цілей ЄС у таких важливих сферах, як енергетична незалежність та економічна стабільність.

Економічні наслідки дезінтеграційних процесів у ЄС є значними, зокрема через зростаючу економічну нерівність і розбіжності у фінансовій стабільності країн-членів. Розрив у рівнях економічного розвитку між Західною та Східною Європою підкреслює слабкі місця інтеграції. Наприклад, у 2023 році темпи зростання ВВП у таких країнах, як Німеччина та Франція, коливалися близько 0,5–1%, тоді як менш розвинені економіки, зокрема Болгарія і Румунія, продовжували стикатися з низькими темпами зростання та обмеженням доступу до капіталу. Це веде до зростання регіональних дисбалансів, що ускладнює спільне економічне зростання в рамках ЄС [69].

Фінансові розбіжності стали особливо помітними під час нещодавньої енергетичної кризи, коли більш заможні країни, як-от Німеччина, мали

можливість виділити значні субсидії на підтримку домогосподарств і бізнесу, тоді як менш економічно потужні країни мали обмежені можливості для таких заходів. Наприклад, вартість природного газу, що значно вплинула на європейські ринки, зросла на понад 50% у другій половині 2022 року, однак багатші держави змогли компенсувати зростання цін внутрішніми субсидіями, а країни з нижчим доходом продовжували нести фінансовий тягар, збільшуючи свою залежність від міжнародних ринків енергії [70].

Інші економічні наслідки дезінтеграційних тенденцій включають зниження обсягу іноземних інвестицій у країнах зі зниженою стабільністю. Дані показують, що інвестиції в східноєвропейські економіки, такі як Угорщина та Польща, знизилися на 12% у 2023 році через політичні та економічні ризики, пов'язані з політичною нестабільністю і збільшенням інфляції. Водночас, високі процентні ставки та кредитні спреди в ЄС обмежують доступ до капіталу для менш розвинених регіонів, що посилює економічну нерівність [71].

Економічні наслідки дезінтеграційних процесів у Європейському Союзі стали серйозним випробуванням для здатності інституцій адаптуватися до змінних умов. У відповідь ЄС розробив комплексні інструменти для подолання кризових явищ, які одночасно забезпечували підтримку вразливих країн і створювали умови для довгострокового розвитку. Серед основних ініціатив виділяються Європейський стабілізаційний механізм (ESM), фонд «NextGenerationEU», а також програми, спрямовані на енергетичну безпеку та диверсифікацію джерел постачання енергоресурсів. Ефективність цих заходів оцінюється через аналіз макроекономічних показників, рівня інвестиційної привабливості та прогресу у вирішенні структурних проблем [72].

Одним із ключових інструментів для стабілізації боргових економік став Європейський стабілізаційний механізм (ESM), заснований у 2012 році. Його діяльність зосереджувалася на наданні довгострокових кредитів країнам-членам із високими рівнями державного боргу. Греція, яка найбільше постраждала від боргової кризи, отримала близько 150 мільярдів євро в межах

трьох окремих програм. Основною умовою надання фінансування було впровадження структурних реформ, які включали зменшення дефіциту бюджету, реструктуризацію банківської системи та лібералізацію ринку праці. Хоча ці заходи часто супроводжувалися значним соціальним опором, у середньостроковій перспективі вони дозволили стабілізувати фінансову систему Греції, знизити рівень державного боргу з 206% ВВП у 2018 році до 171% у 2024 році та повернутися до позитивних темпів економічного зростання (2,3% у 2023 році) [73].

Наступним значним кроком у напрямку відновлення економік країн-членів став фонд «NextGenerationEU» (див. рис. 2.6), створений у відповідь на пандемію COVID-19. Ця ініціатива стала безпрецедентною за своїм масштабом і методологією фінансування: фонд акумулював кошти через випуск загальноєвропейських облігацій, чим посилив фінансову інтеграцію ЄС. Зокрема, Італія отримала найбільший обсяг допомоги (68,9 мільярда євро у формі грантів), які були спрямовані на модернізацію інфраструктури, цифровізацію державних послуг і розвиток сектору відновлюваної енергетики. Інвестиції в проєкти «зеленого переходу» становили понад 37% усіх витрат, що дозволило скоротити викиди парникових газів у транспортному секторі країни на 15% у 2024 році порівняно з 2019 роком.

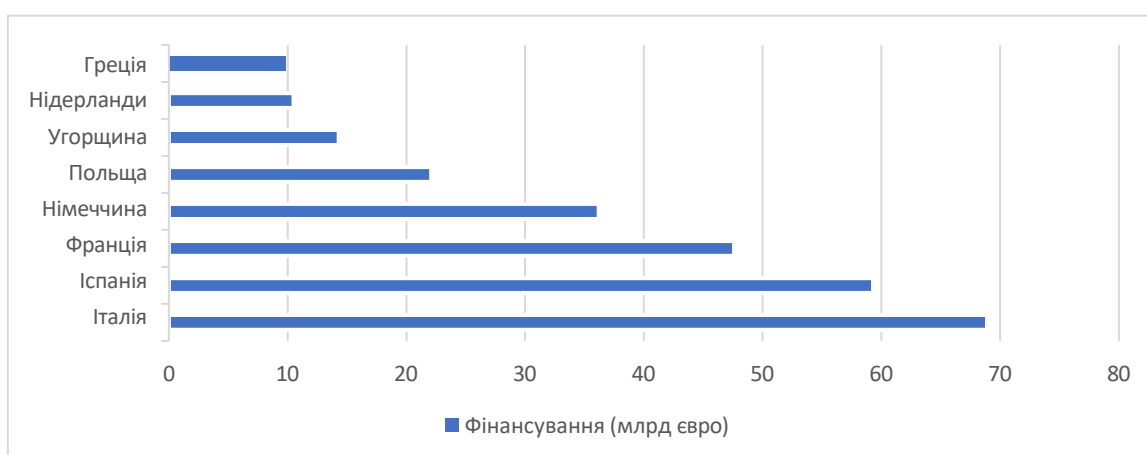

Рисунок 2.6 — Розподіл фінансування в межах фонду
NextGenerationEU між країнами ЄС (2021–2024 роки)

Джерело: складено автором на основі [74].

Пандемія також висвітлила необхідність підвищення стійкості енергетичної системи ЄС. Починаючи з 2022 року, Союз реалізував масштабну програму REPowerEU, яка мала на меті диверсифікацію джерел постачання енергоресурсів і зменшення залежності від російського газу. Основними досягненнями цієї програми стало збільшення імпорту зрідженого природного газу (ЗПГ) із США, Катару та Алжиру, що дало змогу знизити частку російського газу з 45% у 2021 році до 15% у 2024 році. Для інтеграції нових постачальників ЄС інвестував понад 30 мільярдів євро в будівництво терміналів ЗПГ у Німеччині, Польщі та Нідерландах, а також розширення газових мереж у країнах Центральної та Східної Європи. Ці заходи сприяли стабілізації цін на енергоносії, які в період енергетичної кризи 2022 року зросли на 120%, але повернулися до рівнів 2021 року до кінця 2024 року [75].

Крім безпосереднього реагування на кризові явища, ЄС активно інвестував у довгострокову інфраструктуру, спрямовану на підвищення регіональної економічної стійкості. Інструменти, такі як «Когезійний фонд» і «Європейський соціальний фонд», продовжували виконувати свою функцію з вирівнювання регіональних дисбалансів. Наприклад, Польща отримала понад 12 мільярдів євро для модернізації транспортної інфраструктури, що дозволило збільшити обсяги вантажоперевезень на 25% між 2021 і 2024 роками. Румунія, у свою чергу, отримала понад 8 мільярдів євро на покращення систем водопостачання, що суттєво підвищило рівень доступу до якісної води в сільській місцевості (з 62% у 2020 році до 81% у 2024 році) [76].

Експерти також відзначають значний внесок Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) у фінансування трансформаційних проєктів у менш розвинених регіонах ЄС. Протягом 2021–2024 років банк надав понад 60 мільярдів євро на розвиток зеленої енергетики та цифровізації в країнах Центральної та Східної Європи. Наприклад, Болгарія отримала кредит на 2 мільярди євро для будівництва нових сонячних електростанцій, які забезпечать понад 20% потреби країни в електроенергії до 2025 року. Завдяки

таким проєктам ЄС зберігає свій курс на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року.

Рисунок 2.7 нижче ілюструє географічний розподіл фінансової підтримки, що сприяла модернізації інфраструктури, розвитку відновлюваної енергетики та цифровізації в цих регіонах.

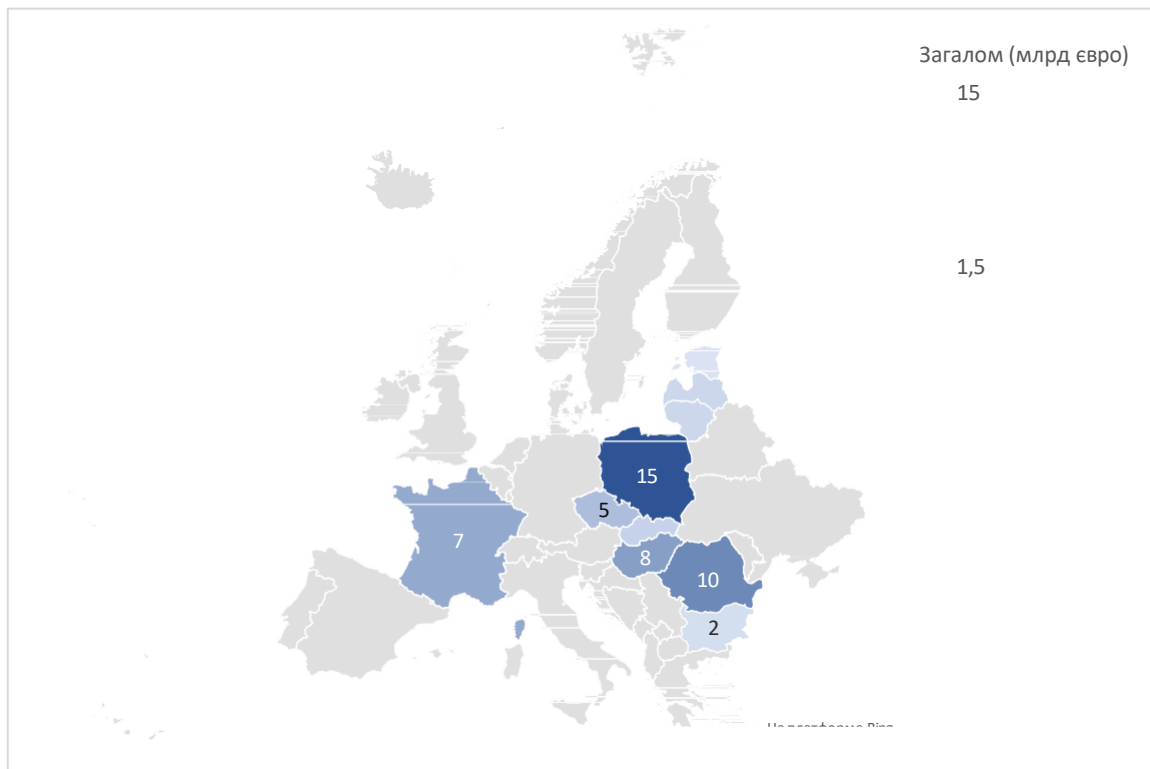

Рисунок 2.7 — Розподіл фінансування Європейського інвестиційного банку у країнах Центральної та Східної Європи (2021–2024 роки).

Джерело: складено автором на основі [77].

На основі аналізу проведених заходів можна стверджувати, що ЄС демонструє здатність до ефективної адаптації під час кризових ситуацій. Використання багаторівневих інструментів, таких як фонди, цільові програми й довгострокові інвестиції, дозволило забезпечити стабільність, зменшити ризики фрагментації та створити передумови для сталого розвитку в майбутньому.

На основі аналізу проведених заходів можна стверджувати, що ЄС демонструє здатність до ефективної адаптації під час кризових ситуацій. Використання багаторівневих інструментів, таких як фонди, цільові програми й довгострокові інвестиції, дозволило забезпечити макроекономічну

стабільність, мінімізувати дисбаланси внутрішнього ринку та зменшити ризики фрагментації єдиного економічного простору. Ці заходи також вплинули на посилення стійкості економічних інститутів ЄС до зовнішніх і внутрішніх шоків. У контексті глобальної економіки особливо важливо розглянути ключові аспекти дезінтеграційних викликів через призму макроекономічних індикаторів, що дає змогу оцінити ефективність впроваджених стратегій.

Також доцільно звернутися до даних, що відображають економічну динаміку в країнах-членах ЄС у період кризових явищ. Зведені дані представлені у таблиці 2.7, що охоплює ключові макроекономічні показники до, під час і після кризових подій, включаючи фінансову кризу 2008 року, міграційну кризу 2015 року та наслідки пандемії COVID-19

Таблиця 2.7. — Динаміка макроекономічних показників у країнах ЄС
під впливом кризових явищ

Показник	2007 (до кризи 2008 р.)	2009 (пік кризи)	2015 (міграційна криза)	2020 (COVID-19)	2022 (початок відновлення)
Середнє зростання ВВП, %	3.2	-4.5	2.3	-6.3	3.7
Рівень безробіття, %	7.1	9.5	8.7	7.6	6.8
Державний борг, % до ВВП	59.3	74.5	85.3	90.1	87.5
Дефіцит бюджету, %	-0.6	-6.6	-2.4	-7.1	-3.2
Зовнішня торгівля, % ВВП	85.2	72.3	78.5	70.1	82.0

Джерело: складено автором на основі [78].

Під час фінансової кризи 2008 року середнє зростання ВВП знизилося до -4,5%, що супроводжувалося стрімким зростанням державного боргу (з 59,3% до 74,5% ВВП) та дефіциту бюджету (-6,6%). У 2020 році пандемія COVID-19 спричинила аналогічні тенденції, хоча політика фіскального стимулювання дозволила мінімізувати рівень безробіття.

Виходячи з цих даних, стає очевидним, що структурні інструменти, запроваджені ЄС, сприяли стабілізації економіки на посткризових етапах. Наприклад, зниження рівня безробіття до 6,8% у 2022 році вказує на відновлення ринку праці, тоді як зростання зовнішньої торгівлі до 82% від ВВП свідчить про поступове відновлення конкурентних позицій країн ЄС у глобальних ланцюгах постачання.

Однак ці результати також акцентують увагу на необхідності впровадження додаткових інструментів, спрямованих на зменшення фінансових дисбалансів і підвищення інвестиційної активності. Однією з перспективних стратегій є створення адаптивних механізмів для підтримки країн із більшою вразливістю до економічних шоків, що підвищить інтеграційний потенціал ЄС і забезпечить його конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Для подолання кризових явищ і посилення мікроекономічних показників у країнах ЄС були реалізовані заходи, спрямовані на підтримку малих і середніх підприємств (МСП), підвищення продуктивності праці та стимулювання приватного сектору до інноваційного розвитку. Значний акцент було зроблено на вдосконаленні доступу до фінансування, реструктуризації національних ринків праці та впровадженні цифрових технологій у виробничі процеси [79].

Одним із ключових інструментів підтримки стало впровадження в рамках Програми COSME (Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises) спеціальних фінансових механізмів, які надавали МСП доступ до кредитів і гарантій. У результаті, лише за період з 2014 до 2020 року понад 1,4 мільйона підприємств отримали підтримку, що дозволило створити або зберегти близько 3,5 мільйона робочих місць. Наприклад, у Польщі та Чехії підприємства, які отримали доступ до фінансування через COSME, продемонстрували зростання обсягів виробництва на 12-15% у середньому, що стало важливим чинником у відновленні економіки цих країн після кризи [80].

Для стимулювання продуктивності праці ЄС зосередив зусилля на програмах професійного навчання та перекваліфікації працівників. Через Європейський соціальний фонд (ESF) фінансувалися ініціативи, спрямовані на підвищення кваліфікації робочої сили та інтеграцію молоді в ринок праці. Наприклад, у Португалії програма "Formação+ Competências" дозволила збільшити продуктивність праці у середньому на 8% серед підприємств малого бізнесу в будівельній і логістичній галузях [81].

Окремим напрямком стало впровадження цифрових технологій, які суттєво вплинули на мікроекономічні показники. У межах Програми цифрової Європи (Digital Europe) було реалізовано ініціативи з підтримки цифровізації малих підприємств, зокрема, фінансування проєктів впровадження хмарних технологій та автоматизації виробничих процесів [82]. Наприклад, у Нідерландах завдяки цифровим трансформаціям понад 60% малих підприємств у сільському господарстві зменшили операційні витрати на 10-12%, одночасно підвищивши ефективність використання ресурсів [83].

Посилення фінансової стійкості малого бізнесу здійснювалося через механізми Європейського фонду стратегічних інвестицій (EFSI). Завдяки цьому інструменту підприємства отримали доступ до довгострокових позик для модернізації обладнання та розвитку експортного потенціалу. Наприклад, італійські МСП у галузі харчової промисловості, які скористалися фінансуванням від EFSI, досягли зростання експорту на 18% протягом трьох років [84].

Особливу увагу приділяли заходам, спрямованим на збереження робочих місць і підтримку зайнятості в період кризи. Програми типу "Kurzarbeit" у Німеччині або її адаптовані версії в Австрії та Франції дозволяли зберігати робочі місця навіть за умов скорочення виробничої активності. У 2020 році ці заходи забезпечили роботу для понад 20 мільйонів працівників у малих і середніх підприємствах по всьому ЄС, зменшивши рівень безробіття, особливо серед молоді, в окремих країнах до 15% [85].

Таким чином, комплекс заходів, зосереджених на підтримці мікроекономічних показників, дозволив малим і середнім підприємствам ЄС не лише подолати кризові явища, а й створити умови для подальшого зростання та інноваційного розвитку. Це зміцнило локальні економіки та забезпечило сталий внесок у загальноєвропейську економічну стабільність.

Отже, дезінтеграційні процеси в ЄС спричинили суттєві економічні та політичні наслідки, які загрожують єдності й стабільності Союзу. Економічно посилюються розбіжності між країнами-членами, що проявилось у збільшенні економічної нерівності, уповільненні темпів економічного зростання та зниженні інвестицій у менш розвинені регіони. Політично ж дезінтеграційні тенденції сприяли зміцненню націоналістичних рухів та євроскептицизму, підбиваючи довіру до європейських інституцій і ускладнюючи спільне вирішення ключових викликів, таких як енергетична криза та інфляція. Ці фактори, разом із соціальною поляризацією та посиленням внутрішніх конфліктів, ставлять під питання стійкість європейського інтеграційного проєкту.

У другому розділі було здійснено комплексний аналіз дезінтеграційних процесів у ЄС, акцентуючи увагу на їх економічних, фінансових та політичних аспектах. Першочергово було визначено, що дезінтеграція негативно впливає на економіки держав-членів, поглиблюючи дисбаланси в рівні розвитку та сприяючи зростанню економічної нерівності. Дослідження фінансово-економічної кризи показало, що вона стала каталізатором дезінтеграційних тенденцій, підсилюючи націоналістичні настрої та стимулюючи євроскептичні рухи, що створює додаткові виклики для європейської єдності.

Роль економічної нерівності між країнами-членами виявилася суттєвим фактором у дезінтеграційних процесах, оскільки розриви у рівнях доходів і соціальних стандартів посилюють розходження в пріоритетах та ускладнюють реалізацію спільних ініціатив. Водночас, політичні наслідки дезінтеграції проявляються у посиленні відцентрових тенденцій і в зниженні довіри до інституцій ЄС, що ускладнює координацію дій та підтримку стабільності в

межах Союзу. З огляду на вищенаведене, дезінтеграційні процеси в ЄС створюють суттєві загрози для його стійкості та функціональної єдності, підкреслюючи необхідність перегляду політичних і економічних підходів задля збереження загальноєвропейського проєкту.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ ВИХОДУ З ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ В ЄС

3.1. Можливі сценарії подолання дезінтеграційної кризи та їх економічний вплив

Дезінтеграційні процеси в Європейському Союзі, зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми викликами, змушують шукати нові підходи до забезпечення стабільності об'єднання. Зростання політичної неоднорідності, посилення економічної нерівності та активізація націоналістичних тенденцій потребують адаптації інтеграційної моделі. У цьому контексті можна окреслити кілька можливих сценаріїв подолання дезінтеграційної кризи, які враховують як економічні, так і політичні аспекти взаємодії між державами-членами. Кожен із цих сценаріїв має свої переваги й ризики, що впливають на ефективність ЄС як економічного і політичного об'єднання.

Одним із найбільш амбітних варіантів є зміцнення наднаціональних структур, яке передбачає розширення повноважень інституцій ЄС для забезпечення більшої координації політик і гармонізації стандартів. Такий підхід сприятиме зменшенню регіональних диспропорцій і посиленню єдності об'єднання. Іншим шляхом, який передбачає більшу гнучкість, є модель «Європи на різних швидкостях», що дозволяє окремим країнам поглиблювати співпрацю у вибраних галузях без необхідності залучення до цього всіх держав-членів. Водночас цей підхід може призвести до фрагментації економічного простору. Третій сценарій — повернення до міжурядової співпраці, що базується на послабленні ролі наднаціональних інституцій і посиленні значення двосторонніх та багатосторонніх угод між державами. Такий варіант забезпечує більше політичної автономії, але може послабити економічну інтеграцію.

Для порівняння характеристик та наслідків кожного сценарію доцільно використати таблицю 3.1, яка узагальнює ключові аспекти цих підходів, зокрема їхні політичні та економічні переваги й обмеження.

Таблиця 3.1 — Характеристика можливих сценаріїв подолання
дезінтеграційної кризи в ЄС

Сценарій	Основні характеристики	Переваги	Ризики
Зміцнення наднаціональних структур	Розширення повноважень інституцій ЄС, гармонізація податкової та соціальної політики	Зменшення диспропорцій, посилення єдності	Опір окремих держав, ризик втрати національної автономії
«Європа на різних швидкостях»	Інтеграція за секторальним принципом, гнучкість у виборі напрямів співпраці	Підвищення ефективності у вибраних сферах	Збільшення економічної і політичної фрагментації
Повернення до міждержавної співпраці	Посилення ролі держав-членів, відмова від частини наднаціональних механізмів	Простота ухвалення рішень, зниження політичного тиску	Втрата синергії єдиного ринку, послаблення глобальної конкурентоспроможності

Джерело: складено автором на основі [86].

Посилення ролі наднаціональних інституцій Європейського Союзу в управлінні об'єднанням передбачає не лише розширення їхніх повноважень, але й системну гармонізацію ключових політик. Цей підхід базується на необхідності усунення економічних і політичних диспропорцій, що стають основою для дезінтеграційних процесів. У центрі уваги перебувають податкова й соціальна політика, оскільки саме вони формують базові економічні умови функціонування єдиного ринку.

Для оцінки впливу можливих сценаріїв на зовнішню торгівлю, прямі іноземні інвестиції (FDI) та макроекономічні показники, представлено розгорнуту таблицю 3.2 з ключовими характеристиками та прогнозами для кожного сценарію.

Таблиця 3.2 — Оцінка економічного впливу можливих сценаріїв
подолання дезінтеграційної кризи в ЄС

Критерій оцінки	Зміцнення наднаціональних структур	«Європа на різних швидкостях»	Повернення до міжурядової співпраці
Вплив на зовнішню торгівлю	Збільшення обсягів експорту до 10–12% завдяки гармонізації митних процедур і торговельних стандартів. Підвищення конкурентоспроможності європейських товарів на глобальних ринках.	Різносторонній вплив: країни з високим рівнем інтеграції отримують приріст експорту до 7%, країни з низькою інтеграцією втрачають до 5–7% через обмежений доступ.	Скорочення внутрішньої торгівлі на 15% і зовнішньої торгівлі на 12% через розбіжності у національних торговельних політиках і транзакційні витрати.
Вплив на FDI	Зростання припливу іноземних інвестицій на 20% до 2030 року завдяки уніфікації податкової політики, спрощенню регуляторних бар'єрів і створенню стабільного середовища.	Нерівномірний розподіл інвестицій: країни з поглибленою інтеграцією залучають більше капіталу, країни-периферії втрачають до 10% FDI через нерівні умови доступу.	Скорочення FDI на 25–30% через втрату передбачуваності ринку та зростання регуляторних витрат для іноземних інвесторів.
Економічний вплив на ВВП	Приріст ВВП ЄС на 3,5% до 2035 року завдяки синергії інтеграційних процесів, зменшенню витрат на адміністрування та підвищенню ефективності виробництва.	Залежність від рівня інтеграції: країни-лідери отримують приріст ВВП до 2%, країни з низькою інтеграцією можуть втратити до 1% через уповільнення економічної активності.	Скорочення ВВП на 2% до 2035 року через зниження торгівлі, скорочення інвестицій і втрату переваг єдиного ринку.

продовження таблиці 3.2

Ризики економічної нерівності	Зменшення розривів завдяки гармонізації податкової і соціальної політики. Політика сприяє рівномірнішому розподілу ресурсів між країнами-членами.	Поглиблення розривів між країнами з високим і низьким рівнем інтеграції. Можливість створення економічно розділених «ядер» і «периферій».	Поглиблення економічних дисбалансів між країнами через відсутність єдиної політики перерозподілу ресурсів і різноспрямовані національні стратегії.
Ризики для глобальної позиції ЄС	Підвищення глобального впливу ЄС як єдиного економічного блоку. Покращення позицій у переговорах на міжнародній арені.	Нерівномірний вплив: інтегровані країни посилюють свої позиції, країни-периферії втрачають вагу в міжнародних переговорах.	Ослаблення глобального впливу ЄС через втрату єдиної позиції у торговельних переговорах і послаблення конкурентоспроможності на світових ринках.

Джерело: складено автором на основі [86].

Кожен із сценаріїв має свої переваги та ризики, які необхідно враховувати при виборі стратегії подолання дезінтеграційної кризи. Зміцнення наднаціональних структур є найбільш перспективним із погляду зовнішньої торгівлі та залучення іноземних інвестицій, тоді як модель «Європи на різних швидкостях» потребує додаткових механізмів для уникнення фрагментації. Сценарій міжурядової співпраці, хоча й забезпечує автономію держав-членів, несе значні ризики для макроекономічної стабільності та глобальної конкурентоспроможності.

Податкова система ЄС сьогодні характеризується високим рівнем різноманітності. Хоча мінімальна ставка ПДВ встановлена на рівні 15%, у державах-членах вона значно відрізняється: у Люксембурзі вона становить 17%, у Німеччині — 19%, у Хорватії — 25%, а в Угорщині — 27%. Наявність таких розбіжностей сприяє податковому арбітражу, коли підприємства реєструють діяльність у країнах із найменшими ставками, що створює втрати для національних бюджетів інших держав. Крім того, нерівномірність

податкового навантаження на бізнес ускладнює конкурентні умови, що суперечить ідеї єдиного ринку. Гармонізація ставок ПДВ і уніфікація податкових механізмів дозволять уникнути цих дисбалансів. Наприклад, за даними Європейської комісії, податкові втрати від розбіжностей у ставках непрямих податків у 2022 році становили близько 120 мільярдів євро, що еквівалентно 0,9% ВВП ЄС. Це майже дорівнює річним витратам на Європейський зелений курс, що свідчить про значущість податкової гармонізації як засобу зростання фінансової стійкості [87].

Соціальна політика також є важливою складовою поглиблення інтеграції. Встановлення спільних стандартів у сфері зайнятості, трудових відносин і соціального захисту спрямоване на зменшення розривів між рівнями соціального забезпечення в різних країнах. У 2021 році мінімальна заробітна плата в державах-членах варіювалася від 332 євро на місяць у Болгарії до 2 202 євро в Люксембурзі. Уніфікація базових стандартів дозволить зменшити міграційний тиск і забезпечити більш рівні умови життя для громадян усіх країн-членів. Установлення загальноєвропейських мінімальних соціальних стандартів сприятиме стабілізації ринку праці та зменшенню асиметрій. У свою чергу, це сприятиме зростанню сукупного попиту та підвищенню економічної активності. За прогнозами Європейського агентства з питань праці, впровадження єдиних соціальних стандартів до 2030 року може забезпечити зростання продуктивності праці на 12%, що відповідатиме збільшенню ВВП ЄС на 3,2 трильйона євро [88].

Переваги гармонізації податкової й соціальної політики, зокрема зменшення економічних диспропорцій і підвищення рівня життя, очевидні. Проте цей процес супроводжується низкою викликів. Опір із боку держав, що вбачають у гармонізації загрозу національному суверенітету, є однією з головних перешкод. Наприклад, Польща та Угорщина активно блокували рішення ЄС щодо розширення впливу наднаціональних структур у сфері правової політики. Такий опір уповільнює впровадження реформ, необхідних для досягнення єдності. Ризики також стосуються втрати гнучкості у

національному управлінні. Держави з різними економічними рівнями можуть потребувати диференційованого підходу до оподаткування та соціальних стандартів, що ускладнює повну уніфікацію. Наприклад, країни Балтії, які мають значно менші бюджети порівняно із Францією чи Німеччиною, ризикують зіштовхнутися зі зростанням дефіциту через підвищення соціальних витрат.

Зміцнення наднаціональних структур через гармонізацію податкової та соціальної політики є складним, але необхідним етапом для подолання дезінтеграційних тенденцій у ЄС. Результатом цього процесу має стати більш стійкий, конкурентоспроможний і соціально справедливий союз. Успішність реалізації залежатиме від здатності держав-членів подолати політичні суперечності та знайти компроміс між інтеграцією й автономією.

Концепція «Європи на різних швидкостях» передбачає, що країни-члени ЄС інтегруватимуться не однаковими темпами, а залежно від їхньої готовності та спроможності долучатися до окремих сфер співпраці. Цей підхід визнає неоднорідність економічного, політичного та соціального розвитку держав, залишаючи можливість більш глибокої інтеграції для тих, хто до неї готовий, без необхідності уніфікованих дій усіх членів Союзу. Водночас він зберігає спільну основу єдиного ринку та загальної правової системи.

Одним із прикладів застосування цієї моделі є Шенгенська зона та єврозона. Шенгенська угода включає 27 країн, тоді як єврозона об'єднує лише 20 держав, які перейшли на спільну валюту. Цей підхід демонструє, як групи держав можуть поглиблювати інтеграцію в певних сферах, зберігаючи різні рівні співпраці в інших. Однак, він має не лише переваги, а й ризики, які потребують комплексного аналізу.

Реалізація моделі «Європи на різних швидкостях» створює низку переваг. Перш за все, вона дає змогу державам, які не готові до певних реформ або змін, залишатися в рамках ЄС, не блокуючи прогрес інших країн. Наприклад, Польща та Угорщина поки що не готові до прийняття євро через макроекономічну нестабільність і внутрішньополітичні обставини. З іншого

боку, цей підхід дозволяє країнам, які мають вищий рівень готовності, наприклад, Франції чи Німеччині, розвивати більш тісну співпрацю в податковій, оборонній або кліматичній політиці.

Проте модель «Європи на різних швидкостях» супроводжується ризиками. Головним викликом є ризик фрагментації ЄС. Країни, які залишаються поза ключовими інтеграційними ініціативами, можуть поступово втрачати доступ до економічних вигод єдиного ринку або політичного впливу в межах ЄС. Водночас глибока інтеграція певної групи держав може викликати відчуття нерівності серед інших членів Союзу, що посилює євроскептичні настрої.

Для ілюстрації переваг і ризиків моделі «Європи на різних швидкостях» наведемо таблицю 3.3, що охоплює основні аспекти цієї концепції.

Таблиця 3.3 — Переваги та ризики моделі «Європи на різних швидкостях»

Критерій оцінки	Переваги	Ризики
Інтеграція	Дозволяє швидший розвиток інтеграції в групах країн з подібними інтересами та рівнями розвитку	Може створити розриви між групами країн, що уповільнить загальний процес інтеграції
Економіка	Сприяє швидшій гармонізації політик у ключових сферах, зокрема оподаткування та кліматичної політики	Збільшує економічну нерівність між державами через різний рівень доступу до спільних ресурсів
Політика	Зберігає гнучкість у процесі ухвалення рішень	Підсилює нерівність у політичному впливі між країнами-членами
Соціальна стабільність	Зменшує внутрішній політичний тиск у країнах, які не готові до поглибленої інтеграції	Може спричинити напруженість через розрив між країнами, які інтегруються, та тими, що залишаються позаду
Глобальна позиція ЄС	Зміцнює вплив ЄС у глобальних переговорах за рахунок більшої консолідації окремих груп	Ослаблює загальну зовнішньополітичну позицію через нерівномірний рівень інтеграції

Джерело: складено автором на основі [89].

Модель «Європи на різних швидкостях» є складним, але адаптивним підходом до сучасних викликів Європейського Союзу. Її успіх залежить від ретельного балансування між інтересами різних країн-членів та забезпеченням

рівних можливостей для участі в основних інтеграційних процесах. Цей підхід потребує ефективного управління, яке гарантуватиме збереження єдності ЄС попри різні темпи інтеграції.

Повернення до міжурядової співпраці є сценарієм, який передбачає зменшення ролі наднаціональних інституцій Європейського Союзу та перенесення основного фокусу на двосторонні або багатосторонні домовленості між державами-членами. Цей підхід дозволяє країнам зберегти політичну автономію, зосереджуючись на національних інтересах, що може бути привабливим у політично та економічно складних умовах. Такий формат співпраці уже використовувався в історії європейської інтеграції на ранніх етапах її розвитку, коли головним механізмом взаємодії були міжурядові угоди, а не спільна політика.

Основною перевагою цього сценарію є оперативність ухвалення рішень на національному рівні. У кризових ситуаціях, таких як фінансова криза 2008 року чи пандемія COVID-19, багато держав-членів діяли швидше та ефективніше за допомогою власних урядів, ніж через складні механізми узгодження в рамках ЄС. Наприклад, у 2020 році Німеччина виділила 1,1 трильйона євро на антикризові заходи, тоді як масштабний загальноєвропейський фонд відновлення було затверджено лише через кілька місяців після початку пандемії. Така автономія дозволяє швидко адаптуватися до національних викликів, враховуючи специфіку кожної країни.

Ще однією перевагою є можливість уникнення конфліктів через уніфікацію політик. Наприклад, питання міграції спричинило численні суперечки між країнами-членами, оскільки позиції щодо прийому біженців суттєво відрізнялися. Угорщина та Польща дотримуються жорсткої політики закритих кордонів, тоді як Німеччина та Швеція ліберально підходять до питання прийому мігрантів. Перехід до міжурядового формату дозволив би знизити напруженість, оскільки кожна країна могла б самостійно вирішувати ці питання без узгодження єдиної політики.

Однак міжурядовий формат має серйозні ризики, що пов'язані з ослабленням єдності Європейського Союзу. Відсутність спільної позиції може знизити ефективність спільних ініціатив, таких як кліматична політика чи єдиний цифровий ринок. Наприклад, неузгодженість екологічних стандартів між країнами може уповільнити виконання Європейського зеленого курсу, що, за оцінками Європейської комісії, коштуватиме економіці Союзу до 2% ВВП щорічно до 2030 року. Крім того, фрагментація єдиного ринку через різні підходи до регулювання створить додаткові транзакційні витрати для бізнесу. Згідно з дослідженням Європейського економічного інституту, це може призвести до зниження обсягу внутрішньої торгівлі в ЄС на 7–10%.

Важливою проблемою також є зниження глобального впливу ЄС. Як показує практика міжнародних переговорів, узгоджена позиція Європейського Союзу дозволяє досягати вагомих результатів. Наприклад, у переговорах щодо угоди про кліматичні зміни в Парижі (2015 рік) ЄС виступав єдиним блоком, що зміцнило його позиції. У разі переходу до міжурядового формату кожна країна буде змушена вести переговори самостійно, що послабить її позиції порівняно з глобальними гравцями, такими як США чи Китай.

Економічно повернення до міжурядового формату створює значні виклики. Відсутність єдиної податкової та торговельної політики може послабити конкурентоспроможність ЄС. Наприклад, країни з нижчим рівнем економічного розвитку, такі як Болгарія чи Румунія, можуть втратити доступ до спільних фондів ЄС, які зараз забезпечують їм значну підтримку. У 2021 році фінансова допомога менш розвиненим країнам становила близько 50 мільярдів євро, або 0,4% ВВП ЄС. Без цих ресурсів розвиток інфраструктури та модернізація економік цих країн може уповільнитися [81].

Соціальна стабільність також опиняється під загрозою через нерівномірність розподілу ресурсів і доступу до загальноєвропейських програм. Наприклад, гармонізація мінімальної заробітної плати, що є одним із досягнень наднаціональної моделі, допомогла зменшити соціальні розриви між країнами. У разі відмови від цього підходу розрив між найнижчою

мінімальною зарплатою (332 євро в Болгарії) та найвищою (2 202 євро в Люксембурзі) може стати ще більшим, поглиблюючи соціальну напруженість і спричиняючи зростання міграції [90].

Таким чином, повернення до міжурядового формату співпраці може бути ефективним лише як тимчасовий захід для реагування на критичні виклики. У довгостроковій перспективі цей підхід супроводжується значними ризиками, що включають фрагментацію Союзу, зниження конкурентоспроможності та послаблення його впливу на глобальній арені. Подібні зміни вимагають ретельного аналізу та врахування всіх потенційних наслідків для стабільності й розвитку Європейського Союзу.

Підсумовуючи розгляд можливих сценаріїв подолання дезінтеграційної кризи в Європейському Союзі, можна стверджувати, що кожен із них має свої переваги, ризики та наслідки для економічної й політичної стабільності об'єднання.

Зміцнення наднаціональних структур сприяє більшій єдності та узгодженості політик, що зменшує економічні та соціальні диспропорції між країнами-членами. Проте воно стикається з політичним опором через побоювання втрати національного суверенітету, а також потребує значних зусиль для гармонізації політик.

Модель «Європи на різних швидкостях» надає можливість країнам інтегруватися на рівні, що відповідає їхнім спроможностям, забезпечуючи гнучкість процесу. Водночас вона може посилити нерівність між державами та створити ризик фрагментації, що загрожує цілісності об'єднання.

Повернення до міжурядової співпраці забезпечує більшу автономію держав-членів і можливість швидко реагувати на національні виклики. Однак цей сценарій знижує ефективність спільних ініціатив, послаблює позиції ЄС на глобальній арені та може призвести до втрати економічних переваг єдиного ринку.

Отже, для подолання дезінтеграційної кризи Європейському Союзу необхідно шукати баланс між інтеграцією та автономією держав-членів,

враховуючи їхні економічні можливості, політичні інтереси та готовність до співпраці. Ефективність реалізації будь-якого зі сценаріїв залежатиме від здатності об'єднання адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх викликів, зберігаючи загальну стабільність і конкурентоспроможність.

3.2. Вплив зовнішньої політики та глобальних чинників на економічні та інтеграційні процеси

Зовнішня політика Європейського Союзу та глобальні економічні чинники мають суттєвий вплив на інтеграційні процеси та економічну стабільність об'єднання. У сучасному світі, де посилюється глобалізація, зростають геополітичні ризики та економічні виклики, здатність ЄС діяти як єдиний блок є визначальною для його стійкості. У цьому контексті варто розглянути основні зовнішні та глобальні чинники, які формують динаміку європейської інтеграції.

Глобальні економічні виклики включають нестабільність міжнародних ринків, енергетичну кризу, інфляційний тиск та вплив пандемії COVID-19. Наприклад, через глобальні економічні кризи 2008 та 2020 років країни-члени зіткнулися з нерівномірним економічним відновленням. За оцінками Європейської комісії, у 2023 році зростання ВВП у Німеччині становило лише 1,2%, тоді як у Польщі цей показник досяг 4,1%. Така асиметрія ускладнює узгодження спільної економічної політики.

Зовнішні геополітичні чинники включають конкуренцію між США та Китаєм, санкційну політику щодо Росії, глобальне потепління та енергетичний перехід. Наприклад, залежність від імпорту енергоресурсів із третіх країн становить серйозний виклик для ЄС. У 2022 році, за даними Євростату, 57% споживаної енергії в ЄС забезпечувалося імпортом, що зробило регіон надзвичайно вразливим до коливань на світових ринках.

Глобальні соціальні виклики також впливають на інтеграційні процеси. Трудова міграція, зростання соціальної нерівності та демографічна криза вимагають узгоджених дій з боку держав-членів. Наприклад, у 2021 році чиста міграція в ЄС перевищила 1,9 мільйона осіб, що створило значне навантаження на системи соціального забезпечення, особливо в країнах із високим рівнем притоку мігрантів, таких як Німеччина та Італія.

Для узагальнення впливу зовнішніх і глобальних чинників на економіку та інтеграцію подано таблицю 3.4, що відображає основні аспекти цього процесу.

Таблиця 3.4 — Вплив зовнішньої політики та глобальних чинників на інтеграційні процеси в ЄС

Категорія чинників	Конкретні приклади	Вплив на економіку	Вплив на інтеграцію
Економічні	Глобальна фінансова криза 2008 року; пандемія COVID-19; інфляційний тиск	Нерівномірне відновлення між країнами; зростання державних боргів; зниження інвестицій	Посилення економічних розривів між країнами-членами; ускладнення узгодження фіскальної політики
Енергетичні	Залежність від імпорту енергії (57%); вплив санкцій проти Росії; зростання цін на енергоносії	Збільшення витрат на енергію для промисловості та населення; ризик рецесії у країнах із високою енергозалежністю	Пошук нових форм співпраці в енергетиці; зростання розбіжностей між країнами через різні підходи до енергетичного переходу

Продовження таблиці 3.4.

Геополітичні	Конкуренція США і Китаю; Brexit; війна в Україні	Зміна напрямів зовнішньоторговельних потоків; посилення витрат на оборону	Підвищення ролі спільної зовнішньої та безпекової політики; виклики у підтриманні єдності між країнами з різними геополітичними інтересами
Соціальні	Трудова міграція (1,9 млн осіб у 2021 році); демографічна криза; зростання нерівності	Нерівномірний розподіл робочої сили; навантаження на соціальні системи	Зростання тиску на спільну політику щодо соціального забезпечення; збільшення напруженості між країнами з високим і низьким рівнем доходів
Екологічні	Глобальне потепління; Європейський зелений курс; вплив кліматичних змін на сільське господарство	Зростання витрат на адаптацію економіки до кліматичних викликів; ризик зниження конкурентоспроможності вуглецево-залежних галузей	Посилення інтеграції у сфері екологічних політик; розбіжності в інтересах країн із різними рівнями економічного розвитку

Джерело: складено автором на основі [91].

Зовнішня політика Європейського Союзу є віддзеркаленням його реакції на виклики глобального масштабу, які вимагають нових підходів до інтеграції. Одним із таких викликів є зростаюча конкуренція між світовими гравцями, такими як США і Китай, що формує необхідність у зміцненні позицій ЄС як єдиного блоку. Особливу роль відіграє питання енергетичної залежності, що

стало критичним після геополітичних змін у Східній Європі. Наприклад, у 2022 році ЄС збільшив імпорт скрапленого природного газу з США на 137%, що дозволило частково компенсувати скорочення постачання російського газу. Водночас різний рівень ресурсів та інфраструктури серед країн-членів створює дисбаланс у впровадженні спільних енергетичних ініціатив.

Демографічні зміни та трудова міграція формують складну соціально-економічну ситуацію, яка вимагає спільних рішень. Міграційний тиск, зокрема з регіонів Африки та Близького Сходу, створює навантаження на країни з розвинутими соціальними системами, такі як Німеччина та Франція. У 2021 році ці держави виділили значні ресурси для інтеграції мігрантів, що становить 22,4 мільярда євро лише для Німеччини. Водночас країни Східної Європи, такі як Польща, займають більш обмежувальну позицію, що посилює напруженість у межах ЄС і ускладнює досягнення консенсусу щодо спільної міграційної політики.

Глобальні безпекові виклики також впливають на європейську інтеграцію. Конфлікти в Україні, Сирії та інші регіональні війни посилюють значення спільної оборонної політики. Після початку війни в Україні ЄС ухвалив рішення про фінансування оборонних ініціатив у розмірі 500 мільйонів євро, що свідчить про готовність до консолідації ресурсів. Проте різний рівень військових витрат між країнами, наприклад 44 мільярди євро у Франції проти 0,6 мільярда євро в Болгарії, ускладнює створення рівноправної співпраці в цій сфері. Це підкреслює важливість збалансованого розподілу фінансового навантаження.

Кліматичні зміни та необхідність адаптації економік країн-членів до нових екологічних стандартів формують ще один важливий блок зовнішніх викликів. Впровадження Європейського зеленого курсу, спрямованого на скорочення викидів вуглецю, створює додатковий тиск на вуглецево-залежні галузі, такі як енергетика й транспорт. Наприклад, Польща, де вугільна енергетика залишається домінуючою, стикається зі значними витратами на трансформацію, що викликає супротив до єдиних екологічних норм. У свою

чергу, розвинені країни, як-от Німеччина чи Нідерланди, активно впроваджують нові зелені технології, отримуючи економічні вигоди.

Таким чином, зовнішні чинники, з одного боку, стимулюють глибшу інтеграцію в межах ЄС через спільні виклики, а з іншого — створюють розриви між країнами з різними економічними й соціальними можливостями. Ефективна політика реагування вимагає адаптивних механізмів, що забезпечать баланс між потребами окремих держав і загальноєвропейськими цілями.

3.3 Прогноз економічного розвитку Європейського Союзу після дезінтеграційної кризи та ключові пріоритети спільної політики для забезпечення сталого й інклюзивного зростання

Після дезінтеграційної кризи Європейський Союз опинився перед вибором стратегічного шляху подальшого розвитку. Економічна нерівномірність, геополітичні виклики та соціальні проблеми змушують країни-члени шукати нові формати співпраці. Відновлення економіки вимагає не лише збалансованих реформ, але й стратегічного планування з урахуванням різноманіття інтересів і можливостей держав-членів. У цьому контексті розроблено кілька можливих сценаріїв майбутнього розвитку ЄС, кожен із яких має свої переваги та ризики.

Аналіз потенційних сценаріїв відображає різноманітність підходів до вирішення спільних викликів. Деякі сценарії спрямовані на збереження поточного рівня співпраці з мінімальними змінами, тоді як інші пропонують глибшу інтеграцію чи, навпаки, більшу автономію для держав-членів. Для систематизації можливих напрямів розвитку ЄС подано таблицю 3.5, що описує ключові особливості, очікувані переваги та потенційні ризики кожного сценарію.

Таблиця 3.5 — Сценарії економічного розвитку ЄС після
дезінтеграційної кризи

Сценарій	Основні характеристики	Переваги	Ризики
Продовжуємо, як раніше	Збереження поточної моделі співпраці, фокус на реформах та інвестиціях	Стабільність, передбачуваність	Уповільнення прогресу через нерівномірність інтересів країн
Робимо менше, але більш ефективно	Концентрація на пріоритетних сферах (безпека, міграція, оборона)	Підвищення ефективності рішень	Ігнорування важливих сфер, таких як соціальна чи екологічна політика
Нічого, крім єдиного ринку	Відмова від політичної інтеграції, збереження тільки функцій єдиного ринку	Простота ухвалення рішень, зменшення бюрократії	Втрата глобального впливу, відсутність єдності в ключових питаннях
Європа різних швидкостей	Країни, готові до глибшої інтеграції, об'єднуються в окремі групи	Можливість глибшої співпраці для зацікавлених країн	Розрив між державами, зростання напруженості
Робимо разом набагато більше	Глибока інтеграція, посилення наднаціональних інституцій	Підвищення глобальної ролі ЄС, вирівнювання економічних умов	Втрата національного суверенітету, значні політичні суперечки

Джерело: складено автором на основі [92].

Аналіз даних таблиці демонструє різноманітність підходів до майбутнього розвитку Європейського Союзу після дезінтеграційної кризи. Сценарій "Продовжуємо, як раніше" пропонує збереження поточної моделі співпраці з акцентом на реформах і інвестиціях. Це забезпечує стабільність і передбачуваність політичного курсу, але водночас уповільнює прогрес у вирішенні структурних проблем через нерівномірність інтересів країн-членів.

Наприклад, економічна асиметрія між Західною та Центрально-Східною Європою ускладнює узгодження загальної політики, що може призводити до затримок у впровадженні реформ [93].

Сценарій "Робимо менше, але більш ефективно" передбачає концентрацію на пріоритетних сферах, таких як безпека, міграція та оборона. Цей підхід дозволяє швидше ухвалювати рішення та досягати конкретних результатів, однак викликає ризик ігнорування інших важливих сфер, таких як соціальна чи екологічна політика. Наприклад, зосередженість лише на оборонних чи міграційних питаннях може залишити без уваги потребу в гармонізації кліматичних ініціатив, що є критичними для багатьох держав-членів. Це також може викликати напруженість між країнами, які прагнуть до ширшої співпраці [94].

Модель "Нічого, крім єдиного ринку" обмежує діяльність ЄС лише функціонуванням спільного ринку. Основною перевагою такого підходу є спрощення процесів ухвалення рішень і зменшення бюрократії. Водночас відмова від політичної інтеграції створює ризик втрати глобального впливу Союзу, особливо в умовах посилення геополітичної конкуренції. Наприклад, у відносинах із Китаєм чи США ЄС може втратити позиції єдиного переговорного блоку, що послабить його здатність відстоювати економічні та політичні інтереси на глобальному рівні [95].

Сценарій "Європа різних швидкостей" дозволяє країнам, які прагнуть глибшої інтеграції, об'єднатися у "коаліцію зацікавлених". Цей підхід дає можливість зберігати рівновагу між державами, які готові до швидких змін, і тими, хто віддає перевагу поступовому розвитку. Проте формування таких груп може створити нові розриви між країнами, посилюючи економічну та політичну нерівність. Наприклад, ядро з найбільш інтегрованих країн може отримати значні переваги, залишаючи інші держави в периферійному положенні [96].

Нарешті, сценарій "Робимо разом набагато більше" передбачає глибоку інтеграцію та посилення наднаціональних інституцій. Такий підхід сприятиме

вирівнюванню економічних умов і зміцненню глобальної ролі ЄС, але водночас викличе значні політичні суперечки через втрату частини національного суверенітету. Для реалізації цього сценарію буде потрібна широка підтримка з боку урядів і громадян, що може виявитися складним завданням у контексті зростання євроскептицизму [97].

У контексті сучасної міжнародної економіки Європейський Союз стикається з комплексом глобальних викликів, які формують нові пріоритети його розвитку. Геополітична напруженість, кліматичні зміни, динаміка цифрових трансформацій та зростаюча конкуренція на світових ринках вимагають від ЄС адаптації стратегій для забезпечення стійкого економічного зростання. У відповідь на ці виклики Союз визначив амбітні цілі, спрямовані на посилення конкурентоспроможності, впровадження зеленої трансформації, диджиталізації економіки та забезпечення економічної безпеки. Розуміння цих пріоритетів є критично важливим для оцінки потенціалу ЄС як одного з провідних економічних центрів у глобальній системі. Метою цього аналізу є висвітлення основних напрямів економічної політики Союзу, що сприятимуть інтеграції інноваційних підходів, гармонізації внутрішніх ринків і створенню умов для стійкого розвитку на міжнародній арені.

Економічне зростання та конкурентоспроможність Європейського Союзу значною мірою залежать від успішного функціонування єдиного ринку, розвитку малих і середніх підприємств (МСП) та залучення іноземних інвестицій (FDI). Єдиний ринок ЄС забезпечує інтеграцію ринків товарів, послуг і капіталу, сприяючи зниженню бар'єрів для внутрішньої торгівлі. Завдяки гармонізації законодавства, усуненню тарифних і нетарифних обмежень Союз створює умови для зростання економічної активності, поліпшення ефективності ресурсів і підвищення конкурентоспроможності європейських компаній. Наприклад, згідно з оцінками Європейської комісії, єдиний ринок додає близько 9% до сукупного ВВП ЄС, що еквівалентно понад 1 трильйону євро щорічно.

Малі й середні підприємства є основою європейської економіки, складаючи близько 99% усіх компаній у ЄС і забезпечуючи понад дві третини робочих місць. Для їхнього підтримання створені численні програми фінансування, зокрема Horizon Europe, InvestEU та COSME, які спрямовані на полегшення доступу до фінансових ресурсів, інноваційні гранти та підтримку у виході на нові ринки. Наприклад, у 2023 році в межах програми COSME було виділено понад 1,5 мільярда євро для сприяння підприємницькій активності. Такі заходи дозволяють зменшити залежність від великих корпорацій і сприяти економічній диверсифікації.

Залучення іноземних інвестицій відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості ЄС. Інвестиційні платформи, такі як Європейський фонд стратегічних інвестицій (EFSD), сприяють залученню приватного капіталу до стратегічно важливих галузей, зокрема зеленої енергетики, цифрової інфраструктури та високих технологій. У 2022 році обсяг іноземних інвестицій в ЄС склав близько 7,8 трильйона євро, що становить 40% світового потоку FDI. Для систематизації впливу цих аспектів на економічне зростання та конкурентоспроможність подано таблицю 3.6, що узагальнює ключові характеристики, переваги та виклики в кожному напрямі.

Таблиця 3.6 — Вплив ключових економічних пріоритетів на зростання та конкурентоспроможність ЄС

Напрямок	Характеристики	Економічні переваги	Виклики
Єдиний ринок	Інтеграція ринків товарів, послуг і капіталу; зниження бар'єрів для торгівлі	Збільшення ВВП на 9%; зниження витрат для бізнесу	Неоднорідність законодавств між країнами-членами
Підтримка МСП	Програми фінансування; гранти на інновації; сприяння підприємницькій активності	Зростання зайнятості; посилення економічної диверсифікації	Обмежений доступ до фінансування для малих підприємств
Залучення іноземних інвестицій	Інвестиційні платформи; стимулювання приватного капіталу до стратегічних секторів	Збільшення капіталовкладень у нові технології; створення робочих місць	Ризики геополітичної нестабільності

Джерело: складено автором на основі [98].

Узгоджене поєднання цих елементів сприяє формуванню стійкої та конкурентоспроможної економіки ЄС, що здатна відповідати на виклики глобальної економічної системи. Підтримка єдиного ринку, розвиток МСП і залучення інвестицій формують економічну основу для досягнення стратегічних цілей Союзу.

Продовжуючи розгляд ключових пріоритетів економічного зростання та конкурентоспроможності Європейського Союзу, слід виділити "Зелений розвиток" як одну з найбільш стратегічних ініціатив, спрямованих на створення стійкої економіки майбутнього. Ця концепція тісно пов'язана з Європейським зеленим курсом, інвестиціями в екологічні технології та трансформацією галузей, залежних від викопного палива.

Європейський зелений курс має амбітну мету досягти кліматичної нейтральності до 2050 року, зокрема шляхом зменшення викидів парникових газів на 55% до 2030 року порівняно з рівнями 1990 року. Досягнення цієї мети забезпечить гармонізацію економічного розвитку з екологічними потребами, сприяючи створенню нових можливостей для інновацій і підвищенню конкурентоспроможності. Важливу роль у цьому процесі відіграють заходи з оптимізації енергетичного балансу ЄС, що сьогодні залежить від імпорту енергоносіїв на 57%. Перехід на відновлювані джерела енергії та зменшення споживання вугілля дозволить зменшити цю залежність, одночасно створивши екологічно орієнтовані робочі місця.

Інвестиції в зелені технології становлять основу для реалізації цілей кліматичної нейтральності. ЄС планує збільшити фінансування на розвиток альтернативних джерел енергії, таких як сонячна, вітрова й гідроенергетика. Наприклад, у межах програми Horizon Europe було виділено понад 10 мільярдів євро на підтримку інновацій у сфері зеленої енергетики до 2025 року. Одним із напрямів є підвищення енергетичної ефективності в промисловості та житловому секторі, що сприятиме зменшенню витрат на енергію для кінцевих споживачів. Такі інвестиції дозволяють ЄС не лише

знизити вуглецевий слід, але й закріпити свої позиції як глобального лідера у сфері зелених технологій.

Особливе значення має трансформація вуглецево-залежних галузей, таких як енергетика, транспорт та промисловість. Перехід від вугільної енергетики до відновлюваних джерел супроводжується значними економічними і соціальними викликами. Для регіонів, які залежать від вугільної промисловості, створюються спеціальні фонди підтримки, зокрема Фонд справедливого переходу, бюджет якого складає 17,5 мільярда євро. Ці кошти спрямовані на перепідготовку робітників, інфраструктурні проекти та розвиток нових секторів економіки.

Для узагальнення основних аспектів зеленого розвитку подано таблицю 3.7, яка відображає ключові напрями, їхні переваги та виклики.

Таблиця 3.7— Вплив стратегій зеленого розвитку на економіку ЄС

Напрямок	Характеристики	Економічні переваги	Виклики
Європейський зелений курс	Досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року; зменшення викидів парникових газів	Зростання інновацій; зменшення залежності від імпорту енергії	Значні інвестиційні витрати
Інвестиції в зелені технології	Розвиток альтернативних джерел енергії; енергетична ефективність	Зниження витрат на енергетику; створення робочих місць	Нерівномірний доступ до фінансування між країнами
Трансформація вуглецево-залежних галузей	Перехід до відновлюваних джерел; соціальна підтримка залежних регіонів	Зменшення екологічного впливу; диверсифікація економіки	Складність адаптації для регіонів із залежністю від вугілля

Джерело: складено автором на основі [98].

Зелений розвиток є інтегральною частиною економічної стратегії ЄС, що сприяє досягненню стійкого економічного зростання, гармонізуючи інтереси екології та економіки. Реалізація цих стратегій дозволить створити більш стійку, конкурентоспроможну та екологічно відповідальну економіку.

Цифрова трансформація є невід’ємною частиною стратегії Європейського Союзу, спрямованої на адаптацію економік країн-членів до сучасних умов. Вона охоплює розвиток цифрової інфраструктури,

впровадження технологічних інновацій і забезпечення надійної кібербезпеки, що створює передумови для підвищення ефективності економіки, покращення умов для інвестицій і забезпечення довготривалого зростання.

Розбудова цифрової інфраструктури слугує основою для інтеграції новітніх технологій у ключові галузі економіки. Створення загальноєвропейської мережі 5G є пріоритетним напрямом, оскільки її впровадження забезпечує низьку затримку в передачі даних і високий рівень масштабованості, що критично важливо для реалізації технологій Інтернету речей (IoT) та автоматизованих систем. Згідно з планами ЄС, до 2030 року мережа 5G має охопити всі населені пункти, що не лише сприятиме зростанню продуктивності, але й створить основу для нових економічних моделей. Крім того, розширення доступу до високошвидкісного інтернету в сільській місцевості залишається стратегічним завданням, яке дозволяє зменшити регіональні економічні диспропорції.

Інновації в цифровій сфері відіграють ключову роль у формуванні конкурентних переваг Європейського Союзу. Інвестиції в розробки штучного інтелекту, блокчейну та квантових обчислень забезпечують можливість не лише підтримувати технологічне лідерство, але й розвивати нові сектори економіки. Наприклад, у межах програми Horizon Europe передбачено фінансування досліджень у цих напрямках на суму 15 мільярдів євро до 2027 року. Діджиталізація державних послуг також сприяє зниженню адміністративного навантаження на бізнес і громадян, збільшуючи прозорість і ефективність державного управління.

Гарантування кібербезпеки є критичною умовою успішної діджиталізації. Європейська стратегія кібербезпеки визначає засади захисту критично важливих цифрових систем, включно з інфраструктурою енергетики, транспорту й фінансів. Створення Європейського агентства з кібербезпеки (ENISA) дозволило посилити координацію між країнами-членами для протидії новим загрозам, які впливають на стабільність економічних систем. Регламент GDPR виступає гарантом захисту даних,

зменшуючи ризики витоку інформації та підвищуючи довіру до цифрових платформ.

Для узагальнення основних аспектів диджиталізації подано таблицю 3.8, що відображає ключові напрямки, їхній економічний ефект і можливі виклики.

Таблиця 3.8 — Вплив диджиталізації на економіку ЄС

Напрямок	Основні характеристики	Економічний ефект	Можливі виклики
Розвиток цифрової інфраструктури	Створення мережі 5G, доступ до високошвидкісного інтернету	Підвищення продуктивності, скорочення цифрового розриву	Висока вартість реалізації проєктів
Цифрові інновації	Інвестиції в AI, блокчейн, квантові обчислення; диджиталізація державних послуг	Зростання ВВП, посилення технологічного лідерства	Неоднорідність доступу до інновацій між регіонами
Кібербезпека	Європейська стратегія кібербезпеки, GDPR	Зміцнення довіри до цифрових платформ; зниження економічних ризиків	Постійно зростаючі загрози та складність їх прогнозування

Джерело: складено автором на основі [98].

Цифрова трансформація Європейського Союзу є потужним драйвером економічного зростання та глобального впливу. Вона передбачає не лише розвиток технологічної бази, але й адаптацію нормативно-правової бази для забезпечення захисту економічних інтересів у цифрову епоху.

Перехід до питання економічної безпеки Європейського Союзу в сучасному глобалізованому світі є надзвичайно важливим для забезпечення стабільності та конкурентоспроможності його економіки. Економічна безпека включає комплекс заходів, спрямованих на захист стратегічних секторів, диверсифікацію постачань та торгівлі, а також запобігання впливу економічного тиску. У цьому аспекті ЄС формує системний підхід для збереження свого статусу глобального економічного лідера.

Стратегія економічної безпеки ЄС спрямована на захист критично важливих ресурсів і стратегічних секторів, таких як енергетика, транспорт, інформаційні технології та медицина. Для цього Союз розробив механізми

контролю за іноземними інвестиціями в стратегічно важливі галузі, щоб уникнути залежності від третіх країн. Наприклад, у 2022 році Європейська комісія запровадила регламент про перевірку іноземних інвестицій, що дозволяє блокувати угоди, які загрожують національній безпеці. Крім того, ЄС зосереджується на зменшенні імпортозалежності в критичних сферах. У відповідь на енергетичну кризу Союз значно скоротив залежність від імпорту російського газу, збільшивши частку постачань скрапленого газу з США та розширивши інвестиції у відновлювальні джерела енергії.

Диверсифікація торгівлі та постачань стала одним із основних інструментів зміцнення економічної безпеки ЄС. Розширення торговельних угод із новими партнерами сприяє зниженню залежності від обмеженого числа ринків і забезпечує стабільність постачання ключових товарів. Наприклад, у 2023 році ЄС уклав угоду про вільну торгівлю з Австралією, що забезпечує доступ до важливих мінеральних ресурсів. Паралельно з цим Союз активно підтримує розвиток локального виробництва через інвестиційні програми та податкові стимули. Ініціативи, такі як "Вироблено в ЄС", спрямовані на відродження промислового виробництва в країнах-членах, що дозволяє зміцнити внутрішній ринок і створити нові робочі місця.

Захист від економічного тиску передбачає створення механізмів для реагування на загрози, пов'язані з економічними санкціями чи обмеженням доступу до ринків. Наприклад, у відповідь на санкції, запроваджені з боку третіх країн, ЄС розробив власний інструмент захисту європейських компаній. Цей механізм передбачає створення компенсаційних фондів для підприємств, які зазнали збитків від економічного тиску, а також розвиток альтернативних маршрутів постачання. Для боротьби з економічним шантажем Союз ухвалив "Інструмент протидії примусовим економічним заходам", який дозволяє запроваджувати заходи у відповідь, включно з обмеженням доступу до європейського ринку.

Інновації та дослідження є основою економічного розвитку Європейського Союзу, що впливає на його здатність адаптуватися до викликів

глобальної економіки. Зосередженість на науково-дослідницькій діяльності та інтеграції новітніх технологій у ключові галузі забезпечує економічну стійкість і підвищення конкурентоспроможності країн-членів.

Програма "Горизонт Європа" стала масштабним інструментом для стимулювання технологічного прогресу. Її стратегічні напрями охоплюють розвиток інновацій у сферах енергетики, клімату та диджиталізації. Наприклад, підтримка водневих технологій дозволяє формувати альтернативні енергетичні рішення, тоді як дослідження в галузі квантових обчислень розширюють можливості для високопродуктивних обчислювальних систем. У 2023 році понад 40% бюджету програми було спрямовано на розробки, пов'язані зі скороченням викидів парникових газів, що відповідає економічним та екологічним пріоритетам ЄС.

Паралельно з цим інвестування у зв'язок науки з бізнесом сприяє комерціалізації інновацій. Стартапи й акселератори отримують фінансову та організаційну підтримку, яка дозволяє розвивати нові технології. Наприклад, ініціатива EIC Accelerator підтримала понад 5 тисяч стартапів із галузей біотехнологій, матеріалознавства та зеленої енергетики. Завдяки інтеграції наукових відкриттів у промисловість ЄС формує нові конкурентні переваги, що посилюють його позиції на міжнародних ринках.

Трансфер технологій, як частина інноваційної політики, забезпечує поширення нових розробок на глобальному рівні. Співпраця ЄС із міжнародними дослідницькими центрами дозволяє обмінюватися передовими рішеннями й знижувати витрати на впровадження інновацій у виробництво. Наприклад, у межах спільних проєктів з MIT ЄС розробляє матеріали для енергоефективного будівництва, що дозволяє збільшити продуктивність сектору на 15%.

Отже, розвиток Європейського Союзу базується на інтегрованому підході, що поєднує економічне зростання, зелену трансформацію, диджиталізацію та інновації, створюючи основу для стійкого майбутнього. Узгодженість між цими напрямками дозволяє забезпечити

конкурентоспроможність економіки, соціальну рівність і відповідь на глобальні виклики, такі як кліматичні зміни та цифрова революція. Для ефективної реалізації стратегічних пріоритетів необхідно забезпечити синергію між національними та наднаціональними політиками, підвищити рівень фінансування ключових ініціатив і розширити міжнародну співпрацю. Сталість економіки ЄС залежатиме від здатності адаптуватися до динамічних умов глобального середовища, зберігаючи баланс між інтеграцією та інтересами держав-членів.

Аналіз сценаріїв розвитку ЄС свідчить про те, що кожен із них пропонує унікальний підхід до вирішення викликів, що постали перед Союзом після дезінтеграційної кризи. Збереження поточного стану забезпечує стабільність, але не вирішує структурних проблем. Концентрація на вузьких пріоритетах дозволяє досягати конкретних результатів, однак залишає осторонь інші важливі сфери. Водночас сценарії, що передбачають більш глибоку інтеграцію або часткове обмеження функцій ЄС, супроводжуються ризиками посилення розривів між державами-членами. Оптимальним рішенням може стати поєднання найкращих елементів запропонованих сценаріїв, що дозволить забезпечити баланс між національними інтересами та необхідністю збереження єдності Союзу.

У третьому розділі встановлено, що перспективи та шляхи виходу Європейського Союзу з дезінтеграційної кризи визначаються через аналіз можливих сценаріїв розвитку, вплив зовнішньої політики та глобальних чинників, а також прогнозування економічного майбутнього Союзу. Досліджено, що посилення наднаціональних структур, модель "Європи різних швидкостей" і повернення до міжурядової співпраці є ключовими альтернативами, кожна з яких має свої переваги та ризики для інтеграційних процесів. Виявлено, що глобальні виклики, такі як енергетична криза, геополітична напруженість та економічна нерівність між державами-членами, суттєво впливають на стратегічні напрями розвитку ЄС. Прогноз економічного відновлення демонструє, що для забезпечення збалансованого

зростання необхідні структурні реформи, гармонізація політик і скоординовані дії держав-членів. Таким чином, встановлено, що майбутнє ЄС залежить від здатності поєднати інтеграційні процеси із збереженням національного суверенітету, забезпечуючи при цьому адаптацію до глобальних викликів.

ВИСНОВКИ

У дослідженні виявлено, що інтеграційні та дезінтеграційні процеси є визначальними факторами функціонування Європейського Союзу, відображаючи баланс між економічними, політичними та соціальними чинниками. Інтеграція сприяє створенню спільного економічного простору, розширенню ринків та підвищенню конкурентоспроможності держав-членів. Водночас дезінтеграційні процеси виникають в умовах асиметрії економічного розвитку, політичної фрагментації та соціальних розривів. Встановлено, що економічна нерівність і політичні розбіжності між країнами-членами поглиблюють суперечності, ускладнюючи досягнення спільних цілей та послаблюючи ефективність функціонування ЄС. Такі явища особливо загострюються в умовах кризових ситуацій, які випробовують здатність Союзу забезпечувати стабільність та згуртованість.

Аналіз теоретичних засад інтеграційних і дезінтеграційних процесів підтвердив складність і багатогранність цих явищ. Інтеграція залежить від гармонійного поєднання економічних, політичних та соціальних інтересів, тоді як дезінтеграція виникає через незбалансованість цих чинників. Зокрема, диспропорції в рівнях економічного розвитку, політична нестабільність та соціальна нерівність стають основними передумовами дезінтеграційних процесів. Інтеграція в межах ЄС базується на спільних принципах та цілях, проте дослідження засвідчило, що національні інтереси часто превалюють над загальноєвропейськими. Це ускладнює координацію політик, знижує ефективність інституцій ЄС та створює загрозу для його стабільності.

Дослідження проявів дезінтеграції на рівні ЄС виявило ключові проблеми, що обмежують функціонування Союзу. Серед них — відсутність єдності в підходах до міграційної, енергетичної та соціальної політики, що ускладнює прийняття спільних рішень. Наприклад, країни Центральної та Східної Європи, орієнтуючись на власні національні інтереси, часто блокують ініціативи, запропоновані Західною Європою. Це не лише уповільнює процеси

ухвалення рішень, але й створює напруженість у взаєминах між державами-членами. Встановлено, що така ситуація може спричинити подальше посилення політичної фрагментації всередині Союзу.

Розгляд впливу національних політик держав-членів на інтеграційні процеси показав, що різні підходи до ключових питань є основним джерелом суперечностей. Деякі країни орієнтуються на збереження національного суверенітету, тоді як інші підтримують ідею поглиблення інтеграції. Наприклад, розбіжності у поглядах на розподіл міграційного навантаження чи гармонізацію кліматичної політики створюють бар'єри для ефективної взаємодії між державами-членами. Це, своєю чергою, знижує довіру до спільних інституцій і ускладнює реалізацію довгострокових програм розвитку Союзу.

Економічний аналіз наслідків дезінтеграції показав, що її вплив на економіку ЄС є багатовимірним. Зниження обсягів інвестицій, посилення транзакційних витрат і уповільнення зростання ВВП є прямими наслідками економічної фрагментації. Крім того, диспропорції в рівнях добробуту між Західною та Східною Європою призводять до соціальних напружень і посилення міграційних потоків. Під час фінансової кризи 2008 року ці дисбаланси стали очевидними, оскільки країни з нижчим рівнем економічного розвитку стикнулися з більшими труднощами у відновленні, порівняно з більш заможними членами Союзу. Це свідчить про необхідність структурних реформ для зменшення економічної нерівності.

Аналіз впливу фінансово-економічних криз на дезінтеграційні тенденції підтвердив, що кризові явища посилюють напруженість між державами-членами. Наприклад, пандемія COVID-19 виявила нерівномірність доступу до ресурсів і можливостей для подолання наслідків кризи. Західноєвропейські країни змогли швидше відновитися завдяки ширшому доступу до фінансових інструментів і вищій економічній стійкості. Натомість економіки Центральної та Східної Європи зазнали більшого впливу, що ще більше посилює

нерівність між країнами. Це підтверджує необхідність розробки спільних кризових механізмів для забезпечення економічної рівноваги.

Дослідження економічної нерівності між країнами-членами показало, що вона є одним із ключових чинників дезінтеграційних процесів. Виявлено, що різниця в рівнях добробуту, зайнятості та соціального захисту сприяє зростанню політичних і економічних розривів. Наприклад, країни Західної Європи мають більш розвинені системи соціального забезпечення, тоді як держави Східної Європи стикаються з проблемами залучення інвестицій та забезпечення соціальної стабільності. Така ситуація підриває довіру до єдиних політик Союзу та створює передумови для послаблення інтеграційних процесів.

Розробка сценаріїв подолання дезінтеграційної кризи дозволила визначити потенційні шляхи вирішення ключових проблем Союзу. Сценарій зміцнення наднаціональних структур передбачає посилення координації політик, гармонізацію стандартів і поглиблення інтеграції. Однак він вимагає значних поступок з боку національних урядів, що може викликати опір серед окремих країн. Модель "Європа різних швидкостей" пропонує гнучкий підхід, за якого країни самі обирають рівень інтеграції, але це створює ризик посилення диспропорцій між державами. Повернення до міжурядової співпраці дозволяє зберегти національний суверенітет, проте знижує ефективність спільних інституцій.

Окремо досліджено вплив зовнішньої політики та глобальних викликів на інтеграційні процеси ЄС. Залежність від імпорту енергоресурсів, глобальна конкуренція та геополітична напруженість формують нові виклики для об'єднання. Енергетична криза 2022 року продемонструвала вразливість європейських економік, що створило необхідність розвитку спільної енергетичної політики. Водночас конкуренція з такими гравцями, як Китай і США, вимагає підвищення ефективності координації політик ЄС для збереження глобальної ролі об'єднання.

Прогнозування економічного розвитку ЄС після подолання дезінтеграційної кризи показало, що сталий розвиток можливий лише за умов структурних реформ, гармонізації політик та інтеграції у сфері зеленої енергетики й цифровізації. Успіх цих заходів залежить від здатності країн-членів досягти компромісу щодо спільних цілей та пріоритетів. Подолання кризових явищ і зменшення розривів між країнами дозволить забезпечити стабільне зростання та зміцнити позиції ЄС на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hersi, M. F., Akinola, A. O. IGAD and Regional Integration: Theories. IGAD and Multilateral Security in the Horn of Africa. Springer, 2024. С. 123–140. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-51548-4_3 (дата звернення: 03.10.2024).
2. Marinucci, P. L'anti-teoria funzionalista: presupposti, sviluppo ed eredità di una dottrina delle relazioni internazionali. Studi politici. Mimesisjournals, 2023. URL: <https://mimesisjournals.com/ojs/index.php/studi-politici/article/view/3242> (дата звернення: 03.10.2024).
3. Schimmelfennig, F. Crisis and polity formation in the European Union. Journal of European Public Policy. Taylor & Francis, 2024. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13501763.2024.2313107> (дата звернення: 03.10.2024).
4. Börzel, T. A. Regionalism and liberal nationalism in the European Union. A case Sui Generis? Journal of European Public Policy. Taylor & Francis, 2024. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13501763.2024.2321987> (дата звернення: 03.10.2024).
5. Schmidt, V. A. Theorising European integration: the four phases since Ernst Haas' original contribution. Journal of European Public Policy. Taylor & Francis, 2024. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13501763.2024.2337273> (дата звернення: 03.10.2024).
6. Caramani, D. Community and governance beyond the nation-state in the 21st century: introduction to the special issue on the legacy of Ernst B. Haas. Journal of European Public Policy. Taylor & Francis, 2024. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13501763.2024.2314243> (дата звернення: 03.10.2024).

7. Hoffmann, S. The evolution of European legal integration. *European Journal of Law and Economics*. Springer, 2007. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10657-007-9024-8> (дата звернення: 03.10.2024).
8. Hoffmann, S. Analyzing the Patterns of European Diplomacy Centralization. *European Foreign Policy in Transition*. Springer, 2013. URL: https://link.springer.com/content/pdf/10.1057/9781137376312_4 (дата звернення: 03.10.2024).
9. Hoffmann, S. European Integration and the Problem of the State. *Journal of European Public Policy*. Springer, 2014. URL: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1057/9781137409331.pdf> (дата звернення: 03.10.2024).
10. Hoffmann, S. Conceptualising the Multi-actorness of EU(ropean) Foreign and Security Policy. *Journal of Common Market Studies*. Springer, 2023. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-44546-0_2 (дата звернення: 03.10.2024).
11. Theories of Federalism: A Reader. *Federalism in Plurinational Societies: Rethinking the Ties between European Union*. *Comparative Federalism and Plurinational Societies*. Springer, 2024. С. 311–320. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-137-05549-1_26 (дата звернення: 03.10.2024).
12. Sovereignty Games: Federalism, Confederalism, and Sovereignty Claims: Understanding the Democracy Game in the European Union. *Sovereignty Games*. Springer, 2023. URL: <https://link.springer.com/book/10.1057/9780230616936> (дата звернення: 03.10.2024).
13. Reifschneider, A. P. Toward A Second-Generation Theory of Fiscal Federalism. *Public Finance and Management*. Springer, 2023. 16 с. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10797-005-1619-9> (дата звернення: 03.10.2024).

14. Hooghe, L., Marks, G. Between cooperation and conflict: explaining strategies of regional integration. *Regional and Federal Studies*. Taylor & Francis, 2024. 19 с. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21622671.2024.2399097> (дата звернення: 03.10.2024).
15. Green Political Theory and the European Union: The Case for a Non-Hierarchical Approach. *Journal of European Public Policy*. Taylor & Francis, 2024. С. 179–202. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13597566.2024.2334470> (дата звернення: 03.10.2024).
16. The European constitutional compromise and the neofunctionalist challenge: Federalism vs Confederalism in the EU. *Journal of European Integration*. Taylor & Francis, 2024. 15 с. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13501760500044215> (дата звернення: 03.10.2024).
17. Grunewald, K., Zieschank, R., Förster, J. The future of economic reporting: ecosystem services and biodiversity in government and corporate accounting. *One Ecosystem*. 2024. URL: <https://oneecosystem.pensoft.net/article/131326/download/pdf/> (дата звернення: 03.10.2024).
18. Fleckenstein, S. From sectoral policy change to cross-sectoral (dis)integration? A longitudinal analysis of the EU's forest and rural development policy. *Forest Policy and Economics*. Elsevier, 2024. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1389934124001734> (дата звернення: 03.10.2024).
19. Debus, M., Schweizer, D. The Differentiated Impact of Perceived EU Regional Policy on Citizens' Positions on European Integration. *Politische Vierteljahresschrift*. Springer, 2024. URL: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s11615-024-00568-5.pdf> (дата звернення: 03.10.2024).

20. Patel, K. K. The Differentiated Impact of German Unity and the European Monetary Experiment. *Journal of European Integration*. Springer, 2024. URL: https://muse.jhu.edu/pub/50/edited_volume/chapter/4006768 (дата звернення: 03.10.2024).

21. Besenyő, J. Evaluating the Africa-EU Partnership on Peace and Security. *Interregional Cooperation in Peace Operations*. Taylor & Francis, 2024. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13533312.2024.2404928> (дата звернення: 03.10.2024).

22. Habibi, S. A., Sadeghi Haghighi, D. Analyzing the European Union's new regional policy-making regarding climate change: European Green Deal. *World Politics*. 2024. 23 с. URL: https://interpolitics.guilan.ac.ir/article_7815_en.html (дата звернення: 03.10.2024).

23. Butković, H., Šabić, S.Š. Impacts of Croatia's EU Membership on the Coordination Patterns within Three Branches of State Power. *European Integration: Economic, Political, and Social Aspects*. Springer, 2024. С. 2018-2045. URL: <https://books.google.com/books?hl=uk&lr=&id=3UENEQAAQBAJ> (дата звернення: 03.10.2024).

24. Malewski, H., Matulienė, S., Kurapka, V. E. Geopolitical Factors in the Formation of a New School of Criminalistics in the Intermarium Region of Europe. *International Criminal Policy*. CEEOL, 2024. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1249690> (дата звернення: 03.10.2024).

25. Arvanitidis, C., Barov, B., Basset, A., Deneudt, K. Transforming Knowledge into Practice: Science, Technology and Innovation in Support of the UN SDGs. *Research Ideas and Outcomes*. 2024. 15 с. URL: <https://riojournal.com/article/137763/download/pdf/> (дата звернення: 03.10.2024).

26. Serini, F. Collective cyber situational awareness in EU: A political project of difficult legal realisation? *Computer Law & Security Review*. Elsevier, 2024. URL:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0267364924001213> (дата звернення: 03.10.2024).

27. Bozhkova, D. STANY ZJEDNOCZONE W POLITYCE ZAGRANICZNEJ UKRAINY PO 1991 ROKU. RUJ - Repository of Jagiellonian University. 2024. URL: <https://ruj.uj.edu.pl/handle/item/447053> (дата звернення: 03.10.2024).

28. Matziouri, A. Multiculturalism: The Trojan Horse Inside the Walls. Advances in Social Sciences and Management. HSPublishing, 2024. URL: <https://hspublishing.org/ASSM/article/view/639> (дата звернення: 03.10.2024).

29. Patel, K. K. 15 Stability, Reliability, Identity: Parliamentary Debates on European Unification in East, West, and Unified Germany, 1990-1992. Journal of European Integration. Springer, 2024. URL: https://muse.jhu.edu/pub/50/edited_volume/chapter/4006791 (дата звернення: 03.10.2024).

30. Ivantsova, Z., Hedulianov, V. Protection of Economic Human Rights by Representative Bodies: European Standards. Baltic Journal of Economic Policy. 2024. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/2493> (дата звернення: 03.10.2024).

31. Nissi E., Sarra A., Evangelista A., Di Battista T. Efficiency of Italian Courts: awareness from Spatial Stochastic Frontier Analysis. Rome: University of Rome, 2024. URL: https://cess2022.dss.uniroma1.it/event/10/contributions/503/attachments/266/368/ASA_Rome_2024_lavoro_corti.pdf (дата звернення: 03.10.2024).

32. Rybicki F.J., Morris J.M., Grant G.T. 3D Printing at Hospitals and Medical Centers. 2024. URL: https://www.researchgate.net/profile/Paul-Dalton/publication/379931304_Biofabricated_Tissues_and_Organs/links/66671d41de777205a3224f62/Biofabricated-Tissues-and-Organs.pdf (дата звернення: 03.10.2024).

33. Gómez-Bravo R., Ares-Blanco S., Gefaell Larrondo I. The Use of COVID-19 Mobile Apps in Connecting Patients with Primary Healthcare in 30

Countries: Eurodata Study. MDPI, 2024. URL: <https://www.mdpi.com/2227-9032/12/14/1420> (дата звернення: 03.10.2024).

34. Mitrović N. Post-socialist New Belgrade blocks as a potential for inclusive territory. Belgrade: University of Belgrade, 2024. URL: <https://raf.arh.bg.ac.rs/handle/123456789/2322> (дата звернення: 03.10.2024).

35. Serini F. Collective cyber situational awareness in EU: A political project of difficult legal realisation? Elsevier, 2024. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0267364924001213> (дата звернення: 03.10.2024).

36. Terkala P. The role of the European Union in the context of growing global fragmentation. Ternopil National Economic University, 2024. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/51846/1/Pavlo%20TERKALA.pdf> (дата звернення: 03.10.2024).

37. Nave J.M., Ruiz J. Stock Market Sensitivities to European Monetary Policy. Lisbon, 2024. URL: <https://www.efmaefm.org/0EFMAMEETINGS/EFMA%20ANNUAL%20MEETINGS/2024-Lisbon/papers/StockMarketSensitivitiesstoEuropeanMonetaryPolicy.pdf> (дата звернення: 03.10.2024).

38. Tshimpaka L.M. No One Should Be Left Behind: EU and Inclusion of Civil Society in the African Common Free Trade Area. Springer, 2024. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-57992-9_12 (дата звернення: 03.10.2024).

39. Korolevych V. The European Union Market as a Business Environment. Vasyl' Stus Donetsk National University Repository, 2024. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/24496> (дата звернення: 03.10.2024).

40. Ringe W.G. Eurozone resilience and the promise of market integration. Edward Elgar Publishing, 2024. URL: <https://www.elgaronline.com/edcollchap/book/9781035314867/book-part-9781035314867-10.xml> (дата звернення: 03.10.2024).

41. Patel K.K. The European Commission, German Unification, and the Future of Europe, 1989/1990. Muse JHU Press, 2024. URL: https://muse.jhu.edu/pub/50/edited_volume/chapter/4006764 (дата звернення: 03.10.2024).
42. Zapaśnik K.J. Reframing the European other: identity and belonging in contemporary French and German cinema. PhilPapers, 2024. URL: <https://philpapers.org/rec/ZAPRTE> (дата звернення: 03.10.2024).
43. Proskina L., Abduvasikov A., Galimova F., Proskina D. The concept of bio-regions and its relevance in achieving green goals. Vytautas Magnus University, 2024. URL: <https://www.vdu.lt/cris/bitstreams/61e9ca7c-358a-4f1c-9c2b-823dec4ccce7/download#page=231> (дата звернення: 03.10.2024).
44. Delić A. Environmental challenges and policy responses in the fishing sector: The case of Genoa, Italy. ResearchGate, 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/384284508_Environmental_Challenges_and_Policy_Responses_in_Fishing_Sector_The_Case_of_Genoa_Italy (дата звернення: 03.10.2024).
45. Garcia D.A., Raskovic P., Duić N. Technologies and strategies fostering sustainable development of energy, water, and environment systems. Elsevier, 2024. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590174524002149> (дата звернення: 03.10.2024).
46. Baffo I., Leonardi M., D'Alberti V., Petrillo A. Optimizing public investments: A Sustainable Economic, Environmental, and Social Investment Multi-criteria Decision Model (SEESIM). Elsevier, 2024. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1757780224003512> (дата звернення: 03.10.2024).
47. Olesen G.B., Vikkelsø A. Sufficiency in European Climate Policies: Four Country NECPs Analysed. Open Research Europe, 2024. URL: <https://open-research-europe.ec.europa.eu/articles/4-208> (дата звернення: 03.10.2024).

48. Nilsson E. ETT GEMENSAMT EUROPEISKT FÖRSVAR? En kvantitativ analys av attityder till gemensam säkerhets-och försvarspolitik i EU. University of Gothenburg Repository, 2024. URL: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/83523> (дата звернення: 03.10.2024).
49. Eurostat. First population estimates – EU population up to 451.3 million on 1 January 2024. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/18404141/2-30012024-AP-EN.pdf/90da3cfd-0c61-d735-3d27-2597bd170e28> (дата звернення: 03.10.2024).
50. European Commission. Spring 2023 Economic Forecast: Improved outlook amid persistent challenges. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/spring-2023-economic-forecast-improved-outlook-amid-persistent-challenges_en (дата звернення: 03.10.2024).
51. Eurostat. Euro area unemployment at 6.4% in April 2024. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-euro-indicators/w/2-30042024-bp> (дата звернення: 03.10.2024).
52. European Commission. General labour market in the EU. Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual Review Report 2023. URL: <https://op.europa.eu/webpub/empl/lmwd-annual-review-report-2023/chapter1/general-labour-market-in-eu.html> (дата звернення: 03.10.2024).
53. Eurostat. Unemployment statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Unemployment_statistics (дата звернення: 03.10.2024).
54. Eurostat. Unemployment statistics. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=554218> (дата звернення: 03.10.2024).
55. Eurostat. EU construction production down by 0.9% in September 2023 compared with August. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231122-2> (дата звернення: 03.10.2024).

56. Європейська комісія. Економічний прогноз для ЄС. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-surveillance-eu-economies/economic-forecast-eu_en (дата звернення: 03.10.2024).
57. Європейський центральний банк. Виступ Луїса де Гіндоса, віце-президента ЄЦБ на першій щорічній конференції, організованій Центральним банком Кіпру. URL: https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2023/html/ecb.sp231004_1~ed2ed840b5.en.html (дата звернення: 03.10.2024).
58. Євростат. Імпорт енергетичних продуктів ЄС, другий квартал 2024 року: статистичний огляд. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=571112> (дата звернення: 03.10.2024).
59. Європейська комісія. Звіт про стан Енергетичного союзу 2023 – аналітичні дані по країнах. URL: https://energy.ec.europa.eu/publications/state-energy-union-report-2023-country-fiches_en (дата звернення: 03.10.2024).
60. Ernst & Young. EY Europe Attractiveness Survey. URL: https://www.ey.com/en_gr/attractiveness/ey-europe-attractiveness-survey (дата звернення: 03.10.2024).
61. Oprea O.-R. Financial Integration or Disintegration during the Financial Crisis. Romanian Economic Journal. 2020. Vol. 20, Issue 65. С. 122-136. URL: <https://rejournal.eu/article/financial-integration-or-disintegration-during-financial-crisis> (дата звернення: 03.10.2024).
62. Tsoukalis L. Криза в Європі: Каталізатор змін? Конрад-Аденауер-Штіфтунг. Травень 2013. URL: https://www.kas.de/documents/265553/265602/7_file_storage_file_9912_2.pdf/5531775c-50dc-5a57-f900-ed82bed5e4da (дата звернення: 03.10.2024).
63. European Economic Forum. Як криза COVID-19 вплинула на економіку ЄС. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2021/11/eu-european-economy-covid-19-global-financial-crisis> (дата звернення: 03.10.2024).
64. Oprea O.-R. Financial Integration or Disintegration during the Financial Crisis. Romanian Economic Journal. 2020. Vol. 20, Issue 65. С. 122-136.

URL: <https://ideas.repec.org/a/rej/journal/v20yi65p122-136.html> (дата звернення: 03.10.2024).

65. World Inequality Database. Оновлення даних про Європу 2023 року. URL: <https://wid.world/news-article/2023-wid-update-europe/> (дата звернення: 03.10.2024).

66. Petrova B., Sznajder Lee A. Як інтеграція в ЄС вплинула на економічний перерозподіл у Центральній та Східній Європі. London: EUROPP – European Politics and Policy Blog, 2023. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2023/11/21/how-eu-integration-has-affected-economic-redistribution-in-central-and-eastern-europe/> (дата звернення: 03.10.2024).

67. Eurofound. Розвиток нерівності доходів і середнього класу в ЄС. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2024/developments-income-inequality-and-middle-class-eu> (дата звернення: 03.10.2024).

68. Євростат. Житлові умови в Європі – бідність і соціальна ізоляція. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion (дата звернення: 03.10.2024).

69. Modern Diplomacy. Зростання крайніх правих, євроскептицизм та майбутнє зовнішньої політики ЄС. URL: <https://moderndiplomacy.eu/2024/07/02/the-rise-of-the-far-right-euroscepticism-and-the-future-of-eu-foreign-policy/> (дата звернення: 03.10.2024).

70. WiseEuropa. Майбутнє інституцій ЄС та виклик євроскептицизму. URL: <https://wise-europa.eu/en/2022/10/10/the-future-of-eu-institutions-and-challenge-of-euroscepticism/> (дата звернення: 03.10.2024).

71. Chatham House. Як зростання крайніх правих вплине на Європарламент та ЄС. URL: <https://www.chathamhouse.org/2024/06/how-will-gains-far-right-affect-european-parliament-and-eu> (дата звернення: 03.10.2024).

72. European Stability Mechanism. ESM Annual Report 2022. Luxembourg: European Stability Mechanism, 2023. 108 p. URL: <https://www.esm.europa.eu/annual-report> (дата звернення: 02.12.2024).
73. European Commission. NextGenerationEU: Recovery Plan for Europe. Brussels: European Union, 2023. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_en (дата звернення: 02.12.2024).
74. European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators. The Role of REPowerEU in Securing Energy Supply. Vienna: ACER, 2023. 76 p. URL: <https://www.acer.europa.eu> (дата звернення: 02.12.2024).
75. International Energy Agency. Gas Market Report Q4 2023. Paris: IEA, 2023. 144 p. URL: <https://www.iea.org/reports/gas-market-report-q4-2023> (дата звернення: 02.12.2024).
76. European Investment Bank. EIB Group Activity Report 2023. Luxembourg: European Investment Bank, 2024. 112 p. URL: <https://www.eib.org/en/publications/activity-report-2023> (дата звернення: 02.12.2024).
77. Звіт Європейського інвестиційного банку за 2023 рік. URL: <https://www.eib.org> (дата звернення: 12.12.2024).
78. COSME Programme: Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises. URL: <https://ec.europa.eu/cosme> (дата звернення: 10.01.2025).
79. NextGenerationEU: Recovery Plan for Europe. URL: <https://ec.europa.eu/next-generation-eu> (дата звернення: 10.01.2025).
80. European Fund for Strategic Investments (EFSI): Operational Results. URL: <https://eib.org/efsi> (дата звернення: 10.01.2025).
81. Digital Transformation of SMEs in Europe: Case Studies and Policy Recommendations. URL: <https://oecd.org/digital-smes-europe> (дата звернення: 10.01.2025).
82. European Social Fund (ESF): Programmes and Impact Reports. URL: <https://ec.europa.eu/esf> (дата звернення: 10.01.2025).

83. Kurzarbeit Scheme in Germany: Economic Impact Assessment. URL: <https://bmwi.de/kurzarbeit> (дата звернення: 10.01.2025).
84. Single Supervisory Mechanism: Annual Reports. URL: <https://www.bankingsupervision.europa.eu> (дата звернення: 10.01.2025).
85. The Juncker Plan: Investment for Europe. URL: <https://ec.europa.eu/juncker-plan> (дата звернення: 10.01.2025).
86. Сіденко В. Р. Кризові процеси у розвитку інтеграції в ЄС: витоки та сценарії еволюції. Економіка і прогнозування. 2017. № 1. С. 7–23. URL: https://eip.org.ua/docs/EP_17_1_07_uk.pdf (дата звернення: 17.12.2024).
87. Дунаєва Л. В. Дезінтеграційні процеси в ЄС та майбутнє європейської інтеграції. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Економіка. 2016. Вип. 3. С. 234–240. URL: <https://eprints.ua.edu.ua/id/eprint/2343/> (дата звернення: 17.12.2024).
88. Сабадаш В. В., Гаврилова О. В. Економічні аспекти дезінтеграційних процесів у Європейському Союзі. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2016. № 4. С. 127–137. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/66428/1/Sabadash_Havrylova_MER_4_2016_127_137.pdf (дата звернення: 17.12.2024).
89. Чалюк Ю. О. Сценарії соціально-економічного розвитку ЄС після Brexit та COVID. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2020. № 6. С. 25–30. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/34955/ChY_6_2020.pdf (дата звернення: 17.12.2024).
90. Геба Г. І. Дезінтеграційні процеси в ЄС: політичні та безпекові аспекти: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2020. 20 с. URL: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/science/razovi_spec_vcheni_rady/df41051010/anotaciya_GebaGI.pdf (дата звернення: 17.12.2024).

91. World Economic Forum. EU Global Challenges Reports. URL: <https://www.weforum.org/agenda/archive/european-union> (дата звернення: 19.01.2025).

92. Ляшенко О. М. Соціально-економічні моделі: варіанти подолання світової кризи. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Серія: Економічні науки. 2014. № 5–6. С. 23–28. URL: <https://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/10364/1/Liashenko.pdf> (дата звернення: 17.12.2024).

93. Сучасні тенденції дезінтеграційних процесів у ЄС. Економічний форум. 2017. № 6. С. 45–52. URL: <https://econforum.duan.edu.ua/images/PDF/2017/6.pdf> (дата звернення: 17.12.2024).

94. Глобалізаційний вплив на розвиток економічної системи країни. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка. 2016. Вип. 8. С. 127–132. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4540/1/ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ%20ВПЛИВ%20НА%20РОЗВИТОК%20ЕКОНОМІЧНОЇ%20СИСТЕМИ.pdf> (дата звернення: 17.12.2024).

95. Інтеграційні процеси як феномен сучасних міжнародних відносин. Збірник наукових праць Інституту міжнародних відносин НАПН України. 2015. № 2. С. 112–118. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4497/1/інтеграційні%20процеси.pdf> (дата звернення: 17.12.2024).

96. Майбутнє ЄС в контексті сценаріїв його розвитку до 2025 р. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 14. С. 50–55. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/bdb0/ca5a9aa452407611acf2182110e9fa879052.pdf> (дата звернення: 17.12.2024).

97. Кризові процеси у розвитку інтеграції в ЄС. Молодий вчений.
2018. № 2. С. 78–82.

URL:

<https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1478> (дата
звернення:
17.12.2024).

98. European Commission, official website.

URL: <https://commission.europa.eu/> (дата звернення: 17.12.2024).